

FRANKENBURG
M U N K Á I .

NYOLCZADIK RÉSZ.

ŐSZINTE VALLOMÁSOK.

MÁSODIK KÖTET.

PEST.
KIADJA HECKENAST GUSZTÁV.

MDCCCLXI.

ŐSZINTE VALLOMÁSOK.

FRANKENBURG ADOLF.

MÁSODIK KÖTET.

PEST.
KIADJA HECKENAST GUSZTÁV
MDCCCLXI.

AZ ELSŐ HÚSZ ÉV.

XIX.

Győrött rövid távullétem óta sok megváltozott. Nina férjhez, a szitásleány gazd'aszszonvnak s a német színésztársaság Sopronba ment.

Ez utóbbit Fülöpnék magyar vándorcsoportja váltotta fel. Kedvező sikerrel játszott, s kitűnőbb tagjai közé tartozott a fiatal Hivatal Anikó, kiből a nemzeti színészet utóbb elsőrendű csillagát üdvözlé.

Két egész hétig voltam már Győrött a nélkül, hogy a színházat meglátogattam volna. Színészekről, bármily nemzethez is tartoztak, hallani sem akartam. Meg is állottam, mint említöm, két egész hétig, midőn egy este a külvárosból hazatérve a sétatéren nem tudom miféle rász lélek megragadja galléromat s behurczol a színházba.

„Hamlet”-et adták. — Ophéliát látni és szeretni, percznek műve volt. —

Következik most életem legdörébb szaka, mellyet leginkább röstellek s mindig röstelleni fogok. Sokat adnék, ha azon pár hónapot, mellyrül életírói tisztemhez híven meg kell emlékezmem, átugorhatnám s vele együtt azon sok bút és szomorúságot, mit szeretett anyámnak, a kellemetlenséget, mit magamnak, s a botrányt, mit másoknak okoztam, végkép elfelejteni tudnám. Miután azonban ez nem lehetséges, e napok bohóságait azzal akarom némileg kiegyenlíteni, hogy azokat nyíltan s leplezetlenül bocsátom a világ ítélete alá.

Igaz, hogy tetteimben azok, kik ezek s nem a szavak után szoktak ítélni, sok épületest s követésre méltót nem fognak találni, s meglehet, hogy azon csekély jóvéleményiiket is kockáztatom, mellyet eddig irántam tápláltak: azt azonban mégis méltányolniok kell, hogy gyarlóságaimat őszintén bevallva ostoba tetteimet geniálisoknak keresztelni nem szándékozom. —

Oh igenis, sok dőreséget követtem el, s csak az nyugtat meg engemet, hogy e dőreségek olly tettekké nem fajultak, miket az erkölcsbírák egészen másnak mint dőreségnek bélyegezhetnének. —

Mint mondtam: Ophéliát látni és szeretni, percznek műve volt. Ophélie pedig senki más nem volt, mint Anikó kisaszszony.

Előadás után az általam már említett bódéba siettem, hol a társaságnak nagyobb része, mint nyáron a németé, öszszegyűlni s egy iteze sör s két pár frankfurti ‚wirstli*’ mellett a jövő nap programját elkészíteni szokta. Eleinte más asztalnál ültem s csendesen hallgattam vitáikat; később beleelegyedtem a conversatióba s dicsérni s magasztalni kezdtem a ‚művész’ urak ‚kitűnő’ tehetségeit, mi által azon szerencsében részesültem, hogy üres székekkel kínáltak meg asztaluknál.

A szerencsés véletlen egy hajdani soproni iskolatársam mellé juttatott. Csigónak hitták. Két év óta volt a társaságnál; naiv szerepeket s kedélyes parasztfiúkat játszott, azonfelül jól hegedült, meglehetősen énekelt, ügyes courtina-festő s víg társalgó volt.

Természetes, hogy a viszontlátási öröm lecsillapulta s két adag sódarnak hihetetlen gyorsasággal való bekapása után Csigó barátomat vallatni kezdém. Minden, a mit tudott, az volt, hogy Aniko-Ophélia csak rövid ideig van a társaságnál, igen kedves teremtés, s a mi a földolog, elég imádója de egyetlen szeretője sincs.

— Majd leszek én! válaszolék szintolly szerényen mint határozottan.

Másnap Csigó bevezetett új ideálomnál. Csakugyan igaza volt a lurkónak: igen kedves és csinos teremtés volt a kis Anikó Alig lehetett még tizenhat éves, s nappal még szebbnek tetszett mint a lámpavilágnál. Csupa kedély és szívesség volt: olly jól

éreztem magamat közelében, hogy akár el se megyek tőle, ha neki nem kellett volna menni — a próbára.

Teljesen kiengesztelődtem ismét az aszszonyi nemmel. — A napnak legnagyobb szakát Anikónál töltöttem; betanultam vele szerepeit, a rosszszul írottakat kijavítottam vagy újra letisztáztam; ha jelmezét varrta, regényt vagy verseket olvastam föl neki, figyelmeztettem őt a műnek szépségeire, a gondolatok meglepő fordulatára, a szellemdús kifejezésekre s elmés ötletekre, s örömmel vettem észre, hogy fogékony lélekkel, élénk képzeleterővel s ritka kedélyméllyel bír. E tekintetben legkisebb kifogásom sem volt, s csak az bosszantott, hogy ez idylli élet már két hétig tartott a nélkül hogy Anikónak legparányibb kedvezésében részesültem volna. Illyesmi eddigi szerelmi cursusomnál hallatlan volt. Napokig rimázkodtam egyetlen csókért, egyetlen kézszorításért: hiában. Minél tüzeesebb s nyomakodóbb

voltam, annál hidegebb és viszatatartóbb volt ő. Soha enynyi erényt és szerénységet egy — színésznőben! A híres Pamela és Klarissa hozzáképest csak mosóleányok voltak, s ha a régi lovagvilágban élünk, akár tíz lándzsát törtem volna szüzessége dicsőítésére.

A kétely és bizalmatlanság, melly néhány keserű tapasztalás után a hölgyek iránt lelkemet elfogta, mindinkább szűnni kezdett s csakhamar meggyőződtem, hogy Anikóban csepp hamisság, legkisebb színlés sincs. Számtalanszor mondá, ha epedve hevertem lábainál, hogy szeret, igen szeret, s hogy épen azért akar szent és tiszta emléket visszahagyni szívemben, ha — válnunk kell.

Válni! milly nyugodtan mondá ki e rettenetes szót; pedig nekem misem tetszett lehetetlenebbnek mint az elválás.

— És elhagynom kellene téged, szívem örökdrága tárgya? elhagyni most, midőn

a szerencsének bősége áraszt el engemet? declamáltam shakespearebül; de a declamáció mitsern használt. A társaságot Komáromba hitták tisztválasztásra s két hét múlva útnak is indult.

Elválásunk reggelén kérdeztem Anikót: nem esik-e nehezeére engemet elhagyni?

Válasz helyett sűrű könnyek ömlöttek szép szemeiből s fejét keblemre hajtá. Ajkaink önkénytelenül találkoztak, s csak ez hibázott még, hogy tökéletesen megörüljek. —

Anikó távozása után percznyi nyugtom se volt többé, s e nyugtalanságot nem a ki nem elégített vágy, hanem ennél sokkal nemesebb érzés okozta, úgy hittem legalább akkor s hiszem még most is. Voltak perczek, midőn azt óhajtottam, bár Anikó is megcsalt volna engemet úgy mint a többi, s később meg voltam győződve, hogy ezen esetben tán meghalok búmban. Illy ellentéteket gyakran lehetett nálam találni, s

elég világosan jellemezték fiatal, őrten szívem állapotját.

Magános napjaimat a legkülönbébb tervezgetések közt töltöttem, s végre csakugyan a legbolondabb tervben állapotodtam meg s azt pár nap múlva életbe is léptettem. Nem szoktam sokáig halasztani a mit egyszer fölvettem magamban, s azért ütött ki aztán minden olly remekül, mit eddig cselekedtem.

Az iskolai évnek úgy szólván még csak elején voltunk. A pénz, melyet édes anyám, nem bízván desperátus gazdálkodási módomban, egy régi ismerősünknél, az akkori püspöki titkárnál, később győri püspöknél Karner Antal úrnál számomra egész évre előre letett, meglehetősen öszvegre rúgott, mellynek birtokába kellett jutnom, hogy tervemet tökéletes siker koronázza.

Könnyebben ment mint gondoltam.

Csigó barátom, ki a társaság hátralevő ügyeit rendbe hozandó néhány napra vissza-

maradt Győrben, anyám nevében ennek derék fiának, t. i. nekem, levelet írt, mellyben tudtomra adatott, miképen a családunk körében történt véletlen változások s egyéb fontos események otthoni jelenlétemet sürgetőleg kívánják s tanulmányaim folytatását, legalább ezen évre, lehetlenné teszik, stb.— A levelet említett ismerősüknél előmutatván, a jámbor pap annak tartalmának valódisága fölött legkevésbé sem kételkedvén, a nála letett özveget kezeimbe szolgáltatta s — szerencsés utat kívánt.

Másnap reggel szerencsésen útnak is indultam — Komáromba.

XX.

Erős hózivatar közt — épen Miklós napja volt — érkeztem Komáromba s a dunamelletti egyik kocsmába szállottam. Itt a társaság sűgőjával találkoztam, ki azonnal elvezetett Anikóhoz. A piacon lakott, nem messze a magtártul, hol a vándor Thália ideiglenes sátorát felütötte.

A viszontlátás örömét hiában próbálnám leírni. Őszinte és határtalan volt az. Anikó még félóra múlva is azt hitte hogy álmodik. Magam is úgy voltam. Pedig tökéletes édes valóság volt, mellynek boldog pillanatait élveztük.

Megérkezésem híre nyílsebesen terjedt el a városban. Alig nyitottam be Anikónál, már az egész szomszédtság tudta, hogy utána szöktem Győrből. Nem is protestáltam, miután ezt akkoriban szörnyű nagy bravournak tartottam.

A társaság coriphaeusai: Fülöp, Nagy, Pozsgai, Gencsi, egyenként tiszteletemre siettek; a barátságos kézszorításoknak, öleléseknek vége hossza nem volt. Fülöp sirt, Nagy köpdösött, Pozsgai füttyölt s Gencsi trüszkölt örömeiben; Fülöpné és Katicza leányaszszony (még akkor a hajadon színésznőket nem hitták kisaszszonyoknak) ki nem fogytak a pajkos ezézésok- s hálálkodásokbul; az egészet nagyszerű lakoma fejezte be előadás után, melly, ha jól emlékezem, 'Béla futása' volt. — Utóbb az illyes lakomákat gyakran ismételtük: mindig találtunk okot örülni, teliát lakomázni is.

A társaság nem tartozott azon bandák közé, mellyeknek tagjai talpalatlan csizmákban s kopott öltöny által mesterségesen eltakart rongyos ingben szoktak e vagy ama kis város utczáin nagykevélyen föl és alá jár-kálni s azután minden előadásra régi ruhadarabokat s egyéb szükséges tárgyakat kikölcsönözni, hogy legalább emberi formában

léphessenek föl a viszontagságos deszkákon, mellyek a világot jelentik. Fülöpnek személyzetét a jobbak közé lehetett sorozni: a tagok kedvencz szerepeiket meglehetősen sikerrel adták s csak a férfiak outriroztak néha kelletén túl s vetették el olly meszsziire a sulykot, hogy azon este ritkán bírták azt ismét megtalálni. Nem is segítette azt egyik a másiknak keresni, s ha ráakadt, csak a szerencsés véletlen műve volt!

Majdnem valamenynyien rendkívüli esemény által lőnek e pályára kényszerítve. Egyiknek mátkája máshoz ment férjhez; egy másikat mostohaanyja incselkedései űztek el az apai háziul; egy harmadikat barátjának alávalósága ejtett a legsanyarúbb állapotba: egy negyediknek az a szerencsétlensége volt, hogy, alig vették be kispapnak, apját máris egy egészséges unokával lepte meg; s így tovább. A hölgyekről hallgatok. Maga Anikó sem részesült bátyja házánál Kaposvárott a legjobb bánásmódban, mint azt

sokszor elmondá, s valamint ötét, úgy társnőit is, nem a hajlam, hanem a szükség kényszerítette e tövises pálya választására.

Bizony furcsa fogalmakkal bírtak akkor s bírnak még most is az emberek a színművészetről! Nem veszik észre, hogy — midőn az indokok elszámlálása által, melyek őket e pályára szorították, részvétet és sajnálkozást akarnak ébreszteni — meggyalázzák magát a művészetet, midőn azt utolsó menedéknek tartják. —

Az én embereimnek igen jó kedvük volt, sokkal több jó kedvük, mint tehetségük annak folytonos ébresztésére. En pedig már akkor szerettem mosolygó arczokat látni magam körül, s a hol csak alkalmam volt mitsem mulasztottam el, hogy magamnak ezen szemgyönyörűséget megszerezsem. Szívem Anikóé, erszényem és garderobe-om az egész compániáé volt. —

Ezalatt bejártuk Érsekújvárt, Nyitrát és Esztergámat. Az utóbbi városba a farsang első hetében érkeztünk. Ideiglenes színházul, ha jól emlékezem, a „magyar király”-vendéglő terme szolgált. A társaságnak nagyobb része, köztük Anikó is, ugyan-ezen vendéglőben lakott; én egy becsületes tímármesternél voltam szállásolva, kinek felesége életrevaló víg menyecske volt, keresztül nézte az embert szép fekete szemével s kedvemért sok édes falatot rakott az asztalra.

A színészeknek egyébiránt nem rász dolguk volt Esztergámban; az előadásokat, daczára a farsangi időnek, mindig nagy közönség látogatta, mellynek leginkább Fülöpné éneke s Anikónak játéka tetszett. Természetes, hogy az udvarlók sem hiányoztak; olly szükséges rász ez, mint nyárban a legyek: minél inkább húzódik tőlük az ember, annál szemtelenebbek lesznek. Azonban ha még olly szerelemföltő lettem volna

is, teszem mint a velencei szerccsen, s olly szerény mint a tőkehal júliusban: az esztergami arszlánoktul legkevesebbet sem kellett tartanom. —

Ugyanezen időben neveztetett ki Rudnay áldornagy bíbornokul s kitűnő pompásan vonult be a városba. Fogadtatása a helybeli s megyei lakosság részéről nagyszerű volt. Az ünnepély apróbb részleteire már nem emlékezem, csak annyit tudok, hogy Fülöp felszólítására egy hatalmas czikornyás ódát csaptam a főpap tiszteletére a társaság nevében, mellyet ugyancsak Fülöp bácsi újdónúj atillámban s Fozsgai barátom sötétkék sárgagombos frakkomban illető helyen átnyújtottak. Utóbb az ódát Döbrentei is elolvasta s — mint mondják — nagyon megdicsérte. Kár, hogy e jeles (!) mű irataim közt eltévedt: evvel is egy kővel többet hordtam volna halhatatlanságom épületéhez!

Mintegy három hétig voltunk már Esztergámban, midőn egy szép reggel azt a

tapasztalást tettem, hogy igen mélyen kell zsebembe nyúlni, a mi csalhatatlan jele volt annak, hogy pénzemnek fogytán vagyok. Ez magában véve elég baj volt, de hozzájárult még az is, hogy bensőmben nem tudom minő titkos hang megszólalt, s eleinte csendes, azután mindig hangosabb szemrehányásokat kezdett életmódom ferdesége miatt tenni. Lelkem háttéréből mindinkább előre nyomultak anyám s nővérem szomorgó alakjai, s voltak perczek, midőn Anikónak legédesebb szavai sem bírták eloszlatni növekedő kedvetlenségemet.

A jobb ember ébredni kezdett bennem: igaz hogy dicséretesebb lett volna, ha ez előbb történik; azonban a megtérés sohasem érkezik későn, csak őszinte, töredelmes s elhatározott legyen.

A színészi élet örömeit és szenvedéseit tiszta meztelenségükben látván, megvallom, legkisebb kedvet sem éreztem erszényem

teljes kiapadásaig e vándorcsapatnál maradni, s utóbb tán még azokra szorulni, kik közt eddig maecenási szerepet játszottam.

Hej, be sokat láttam és tapasztaltam, míg köztük voltam, mi — ha ez élethez legkisebb kedvem is lett volna — azt tökéletesen elfojtotta. Megköszöntem az olyan léteit, mellyen ha nem is feküdt a megvetés átka, de menkő közel járt az oldala mellett. ;S kinek kellett ezt vétkül tulajdonítani? a közönségnek-e vagy a színésznek? Tán mind a kettőnek. Méltányosság okáért azonban nem ártott volna, ha színész uraimék — azokrul szóllok, kiket harmincz év előtt ismertem s némellyikkel közülök barátságot is kötöttem — erkölcsös viseletük s művészi tökélyre vezető ismeretek megszerzése által a közönséget jobb véleményre térítik magok iránt, s nem csupán annak tetszésével elégednek meg, mellyel játékukat kíséri, hanem becslésének egyéb jelei után

is kívánczoknak. Elég szomorú, hogy néhány, valóban mivelt s szilárd jellemű férfi — persze hogy számuk igen kicsiny volt — a könyelmű s fölületes miveltségű collegák többségében elveszett. Ismertem egykettőt, a ki elátkozta a perczet, melly azon gondolatot ébresztő benne, hogy színészsze legyen, leginkább azért, mert ezen életmód mellett mintegy számkivetve találta magát a polgári társaság közepette. — —

Mindezeket komolyan megfontolva, egyetlen barátunknak, a somogyvári plébánosnak levelet írtam, mellyben őt hollétemről s desperátus állapotomról tudósítván, töredelmes lélekkel fölszólítottam, legyen édes jó anyámnál közbenjáró s eszközölje ki annak bocsánatát számomra, melly nélkül hazatérni nem mertem. —

Anikó elolvasta a levelet; teljesen nyugodtnak látszott s helyeselte lépésemet: utóbb érzelmeitől elragadtatván, nyakamba borult s hangosan sírni kezdett.

Azt mondá, hogy megszakad szíve.

Magam is illyformát mondtam; s mégis mindketten — életben maradtunk!

Mit nem gondolunk mindent elviselhetlennek a fájdalom első stádiumában, s mint bámul az ember, midőn a szenvedés napjai elmúltak, hogy mennyit tudott megbirni!?

A mi előbb lehetetlennek tetszett, t. i. hogy egymástul megváljunk, azt párnapi tusa után szükséges rosznak tekintettük s számot vetvén érzelmeinkkel, nyugodtan vártuk az időt, melly minket — tán örökre — elválaszt. —

Sohasem akartam jobbnak látszani, mint a minő vagyok, s azért őszintén megvallom, hogy az elválás gondolatja már hetek óta nem tetszett olly rémítőnek, mint a minő az együttlétünk első napjaiban volt. —

Anikó mélyen és tisztán szeretett: ő valódi virág volt e posványban, s emléke, bár sok dőre tettel van öszzekapcsolva részemről, még most is, harmincz és több év múlva, szelíd örömmel tölti be szívemet! —

XXI.

Január vége felé megérkezett a plébános válasza, remegő kézzel bontottam föl a levelet. Legkisebb szemrehányást sem tartalmazott, csak anyám búja s aggodalma volt benne élénk színekkel festve. A derék plébános fiúi szívemre számított s nem csalatkozott. Szavai nagyobb hatást eszközöltek, mint a leghoszszabb predikáció olly dolgok miatt, mellyeket lehetetlen volt többé meg nem történtté tenni. A levél végén sürgetve kért, hogy iparkodjam minél előbb hazajönni; a többi az ő gondja lesz.

A társaság tagjai nagy sajnálattal hallották, hogy őket elhagyni akarom. Jó és víg czimbora voltam. Fülöp és neje — becsületükre legyen mondva — megdicsérték szándékomat. Úgyis rász komédiás s üres erszénnyel még rosszabb Maecenás lettem volna! — Anikó hallgatott: s csak elválásunk

utolsó előtti napján kórt meg könnyező szemekkel, gondolkozzam otthon valami módrul, melly által e vándorélettül ő is megszabadulhasson. Megígértem neki s azon perczen föl is tettem magamban, hogy ígérete-met teljesíteni fogom. Szerencse, hogy erre később sem akarattal sem tehetséggel nem bírtam. Anikó mitsem nyert, a hazai művészet pedig nagy veszteséget szenvedett volna.

Még egy víg vacsorát csaptunk; azután Anikót szobájába kísértém s éjfélig nála maradtam. Midőn végre menni akartam, oda nyújtá kezét; pillantatom megakadt az övén s .mintegy leszegezve állottam előtte. Keblemre veté magát s úgy zokogott, hogy minden erőmet özsze kellett szednem, nehogy föltett szándékomban ingadozó legyek. Végre ajkaink az utolsó hosszú csókra forrtak özsze, s én az ajtón inkább kiszöktem mint mentem. Fájdalomtelten borultam ágyamra s a reggel még ébren és könnyezve talált.

Ne vessen a kinek tetszik e szerelmem fölött egy — komediásné iránt! — Vannak perczek, hol a természet legszentebb ösztöne tiszteletet követel s a szenvedélyes állati mámor elhallgat. Fájdalom, hogy ezen boldog perczek mind ritkábbak lesznek, miután szokásaink s a finomító cultura a természetet anynyira elferdítik, hogy annak legszebb, legjótékonyabb s legüdvözítőbb érzései veszendőbe mennek! — —

Másnap egy esztergami omnibuszon több hazafi társaságában Budára döcögtem. Kemény téli nap s garderobom jóformán nyárias volt. Becsületesen megosztotam rajta volt társaimmal, s a mi nekem maradt, tán egy ronggyal sem volt több Biás ruhatáránál. Csakhogy e tisztelt úrnak könnyű volt Göröghon meleg ege alatt nevetni, midőn nekem a rémítő hidegben majdnem lelkem is megfagyott a ponyvasátor alatt.

Késő este érkeztem Budára s az ' orosz-lán' című vendégfogadóba szálltam. Zsebemben öt pengő forintnál, s bőrládámban két pár ingnél több nem volt. Minden tekintetben könnyebben éreztem magamat. Nagy szerencse, hogy azon rémítő hózivatar, melly másnap támadt s két egész napig tartott, úton nem ért. Mire vége volt, pénzemnek is vége lett. A közlekedés félbeszakadt s a világ minden kincséért sem lehetett alkalmat kapni Székesfehérvárig, a mi reám nézve kétszeres baj volt. Nyugtalanúságomon kivéd az a gond is bántott, mitévő legyek pénz nélkül e nagy városban, hol senkit se ismerek, s miből fogom a vendéglős számadását megfizetni? —

Átladikáztam Pestre, azon remnyben, hogy volt iskolatársaim, kik közül a mint tudtam néhányan itt tartózkodnak, ha pénzzel nem is, legalább jó tanácscsal segíteni fognak. Vasárnap volt. Nagynehezen ráakadtam a seminarium templomára, hol a

főiskolai deákság misére öszszegyűlni szokott, s egyikét pajtással csakugyan találkoztam is; de ezeknek mind finanziaális állapotjuk, mind tanácsadói tehetségük olly törökül állott, hogy e tekintetben igen kevés kilátásom volt, Budapesttől becsületes módon megválhatni.

Szomorúan indultam vissza Budára. Csikorgó hideg volt; egypár „tüzes rnenkő”-vel próbáltam magamat melegíteni. Nem használt! — —

Midőn a ladikba léptem, épen előttem ült le a deszkára egy szinte Pécssett velem járt iskolatársam. Heberle-nek hítták. Csendes jó fiú volt; az iskolában tintámbul mártott, tollaimat rontotta, s ha nem tudtam leczkémet, hátulrul besúgta. Azonnal megismertük egymást: elmondta, hogy a sebészséget tanulja Pesten s most átmegy Budára nénjéhez, gróf Zichy Lászlóné komornájához.

— Megállj! kiálték s megragadtam a chirurgusnak kabátszárnyát: kinél is komorna a te kedves nénéd?

— Gróf Zichy Lászlónónál; válaszolt a kérdezett.

— Kinek férje helytartósági tanácsos, ő maga pedig született Széchenyi comtesse?

— Eltaláltad.

— Hál' Isten; mondék nagy örömmel: vége minden bajnak! — Hogyis nem jutott eszembe, hogy a grófnő Budán lakik? kérdeztem magamat s mire felelni akartam reá, a ladik a budai partnál megállóit. A révések már akkor sem voltak finomabbak mint később, midőn nekem s egyéb collegáimnak főanyagot nyújtottak újdonsági vezérczikkekre, s ez alkalommal gorombaságuk súlyát egypár előttünk kiszálló deákocskával éreztették, kik a krajczárt megfizetni nem tudván, kénytelenek voltak a ráczvárosi Charonok aljas kifakadásait piruló képpel eltűrni. Akkoriban az illyesmi csakugyan

újság volt előttem. Kivettem az utolsó húszast zsebemből s a legszájasabb kamasznak e szavakkal: „für uns Alle!“ markába nyomtam. Azonnal elhallgatott s a partig süvegelt ki engemet. Látni, hogy a pénz ugyanazon hatással bírt akkor is, mint a minővel bír jelenleg s fog bírni jövőendőben is! —

A várba fölballagva elmondtam Heberle barátomnak, miszerint már ismeretlenül is szeretetreméltó nővérenek úrnéját még gyermekkoromtól ismerem. Együtt növekedtünk föl Horpácson: ő a kastélyban, én a majorban. Kitűnő szépségű volt s jóságos szívvel bírt, mint az egész Széehenyi-család. Egyszer meg is fürödtünk a kerti halastóban. Egy meleg délután t. i. a kastély pitvarában álló gyermekkocsiba befogtunk két szamarat, s a comtesse a kocsiba, Károly öcscse a bakra s én az egyik csacsi hátára ülve benyargaltuk a kertet. Egyszerre megpillantják pseudolovaink a magos

jegenyefák közt kicsillámló tócskát, neki rugaszkodnak s minket minden erőlködésünk daczára egyenesen a közepébe visznek, hol egész kényelemmel leheveredvén a kocsit tartalmastul felfordítják. Szerencse, hogy a tó mély nem volt, s így az ijedtségen kívül egyéb bajunk nem történt, persze, hogy apám ez eset után engemet egész nap keresett, de mire megtalált, haragja már lecsillapult s beérte egy gyöngé üstökczibálással.

Illy és hasonló gyermekkori eseményeket emlegetve fölértünk a várba a grófnő lakására. Iskolatársam bemutatott nővérének, a ki őszintén megvallván, nekem sokkal jobban tetszett mint fivére. Megkértem, hogy jelentsen be úrnéjánál, s az első szobáig kihallottam, hogy szívesen látott vendég vagyok.

Öt éve hogy nem láttam a grófnőt: még szebb lett azóta, föltéve, hogy ez lehetséges volt. Magas nyúlánk termete s

ritkabájú madonnaképe a szemet és érzé-
keket, nyájas és szende viselete a szíveket
liódítá meg. Kérdezett, mi hozott engemet
ide illy rősz időben? s én a legártatlanabb
képpel azt füllentettem, hogy az academia
épülete beszakadt s ennek következtében
a deákokat egypár hétre hazaeresztették,
mi alatt a sérült épületet ismét kiigazítani
fogják.

Minél bolondabbat mond az ember, an-
nál inkább elhiszik neki: ezt valamint akkor,
úgy később is tapasztaltam. — A szép
grófnő az improvisált mesének hitelt adván,
még az nap újdonságul írta meg apjának
Bécsbe, hogy a győri academia özszedült
s nagy szerencse, hogy leczkék nem tartat-
ván, senkinek baja nem történt. Később
tudtam meg, hogy a bécsi és budapesti
salonokban a conversatio néhány napig e
költött eseményről folyt, mellyet némellyek
földrengésnek, mások a hiányos építésnek s
tudja Isten még minő okoknak tulajdonítottak.

Úgy gondolom, hogy a ‚Theaterzeitung‘ s a ‚Beobachter‘ is közlötték e legújabb hírt, s lehet, hogy a győriek magok is elhitték, ha nyomtatva olvasták! —

A másik kérdést, miért tettem olly nagy kerülőt Somogyvárra Budának? szinte olly ügyesen paríroztam ki mint az elsőt, egy ismeretes győri kereskedőt tolván az előtérbe, kinek házához járatos valék s kinek most, bár esze ágában se volt, ‚sürgős dolgai*‘ miatt Pestre kellett rándulni s engemet, természetesen szívességbül, magával vinni.

A jószívű grófnő mindent elhitt, s midőn később panaszkodni kezdtem a rász idő ellen, melly engemet már háromnapi veszteglésre kényszerít s az illy eventualításokra el nem készült erszényemet meglehetősen meglapítá, azonnal szobát nyittatott számomra s parancsot adott holmimnak átszállítására a vízivárosi vendéglőből. — A konyhalovak épen befogva voltak s különös iróniának tetszett, hogy a négy erős pejnek

olly rendeltetés jutott, mellynek egy ,trager'-nak fél válla is bőven megfelelt volna. Mindazáltal a négy ló, meg a komornyik, a ki csekély költségemet kifizette, személyemnek nem kis respectust szereztek a vendéglőben, s a ,Hausknecht' szinte nyögött, midőn harminczfontos kofferomat három pinezér kíséretében a felső emeletről lecipelte. Kicsinybe múlt, hogy emelőrudat nem requiráltak a szomszédságban, hogy e rémítő terhet szerencsésen bukszírozhassák a kocsira. — —

Két jó napot töltöttem Budán: ettem, ittam, sétáltam. Harmadnapra a grófnő kocsit fogadtatott Székesfehérvárig, mellyhez atyjának terjedelmes jószága, Sárpenetele, csak félórai távulságra fekszik, s honnan, mint tudtam, az ottani gazdatiszt engemet hazáig fog vitetni. — igaz, hogy nagyon szerettem volna még néhány napig Budán maradni: a pihenés jól esett, s a társaság, mellyet itt találtam, jobban ínyemre volt

mint az, a mellyet Esztergámban hagytam. Azonban máris egy egész hetet elvesztegettem s ha az iskolaépületet, mint mondám, pár hét alatt helyre állítják, otthon néhány napnál alig időzhettem volna többet. Kénytelen valék tehát, hogy gyanút ne gerjeszsek, sietséget affectálni, s szerepemet — nem hiában lévén pár hónapig színészek közt — meglehetősen játszottam.

Kegyessé pártfogónóm nemcsak jó alkalmatosságrul, hanem úti költségről is gondoskodott, s így semmi bajom se lett volna, ha lelkemet az iménti zajos élet lefolyta után bizonyos elfogultság meg nem szállja, melly annál inkább növekedett, minél közelebb jött az idő, hol anyám előtt megjelenni s sáfárkodásomrul számolni kellett. — A már Esztergámban fölébredt lelkiismeret, melly távozásra intett, a mivel sem menthető dőreségek zagyva emléke, keserű átállása annak, hogy sok becsületes embernek felőlem táplált jóvéleményét, azonkívül pénzemet,

egészségemet kockáztattam, legkivált pedig azon gyötrő szemrehányás, hogy anyám háttartalan jóságával könnyelműleg visszaéltem, szüntelen háboríták kedélyemet s azt Fehérvárig folytonos izgatottságban tartották: azonban nem emlékezem, hogy e kedvetlen visszatekintésnél józanabb életterv, vagy általában csak a fölött is komolyan gondolkoztam volna: mi tevő fogok ezután lenni? —

Áldott gondatlanság, milly sok ránczot simítottál el homlokomon, de milly sokszor boszultad meg magadat érzékenyen rajtam!

XXII.

„Hideg szél fújta éjszaka felül, a lelkem is fázott belül, midőn késő este Fehérvárra értem. A meleg szoba kimondhatlanul jól esett, s különben is másnap s harmadnap s még egynéhány napig olly jól éreztem magamat e csinos kis magyar városban, hogy nem is szándékoztam attul olly hamar megválni. Már ha megkezdtem egyszer országot világot próbálni, használni kell az időt a meddig lehet, gondolám magamban. Fehérváron víg és jószívű emberek laktak örültek az életnek, énekeltek és tánczoltak. A hol pedig öröm és vigság üti föl sátorát, ott jó lenni, s azért egy egész hétig maradtam itten, épen addig, míg az egész úti költségek szerencsésen nyakára hágtam.

A dolognak bibéje egyébiránt az volt, hogy minél inkább közelíttem Somogyvár felé, annál jobban csökkent bátorságom, s

azért nem anynyira könnyelműségből, mint inkább bizonyos kellemetlen érzéstől, mit jámbor keresztények lelki furdalásnak eveznek, gyötörtetve, mindig továbbra szerettem volna azon perczet nyújtani, hol anyám színe ebbe lépni s bocsánatát kikérem kellett. Hogy e perczre csendes magambaszállás helyett zajos szórakozás közt készültem. azt mindenki természetesnek fogja találni, a ki eddigi vallomásaimbul ingadozó lelki állapotomrul elegendő meggyőződést szerzett.

Sárpentele. mint említem, alig fekszik félmértldnyi távulságra Fehérvártul. Szép és terjedelmes birtok, csinos úrilakkal, gazdasági épületekkel, templommal s plébániával. A gazdatiszt, apám hajdani íródeákja s azon kevés jó embereink egyike volt, ki annak halála után sem szűnt meg családja iránt meleg ragaszkodással viseltetni. Egy szép reggel egészséges gyomorral s üres zsebbel udvarán termettem s őszinte magyar

szívességgel fogadtattam. Az nap ott kellett maradnom s még vagy három napot hozzá adnom. Sütöttek főztek, s hetedhét földre szóló lakzit csaptunk. Az ispán lehozatta rozzant gitárját a padlásról, a hiányzó húrokért egy gyalogbérest rúgtattunk Fehérvárra, s volt aztán kínja a szegény hangszernek! Addig téptük a báránybéleket, míg valamenynyi elpattant, magunk pedig a szüntelen dúdolástul s kurjongatástul úgy elrekedtünk, hogy „jó”szakát sem tudtunk egymásnak mondani. — Negyed nap a plebánus kocsiján s az ispán lovain Kőröshegyre, szinte gróf Széchenyi Lajos balatonvidéki kies jószágára rándultam, honnan másnap délután dobogó szívvel hajtattam be Somogy várra.

Úgy végeztem el magamban, hogy nem otthon, hanem a plebánusnál fogok megszállni. Tudtam, hogy édes jó anyám a megtért fiúnak megbocsátani s azt ismét kegyeibe fogja venni, s mégis féltem az

első találkozásul. Lelkiismeretemmel nem voltam egészen tisztában a sok édesség fanyar utóízét hagyott viszsza szívemben!

Anyám húgommal együtt épen kilépett a plebánus szobájából a pitvarra, midőn kocsim az udvarra robogott. Leugrottam s a hazamenők felé siettem. A pentelei ispán bundájában s báránysipkájában idegennek néztek; Luiza volt az első, ki rám ismert s nyakamba szökött. Anyám visszafordult, bement a szobába s a pamlagra ülván hangosan sírni kezdett. Nem bújában, hanem örömében sírt, hogy megjöttem.

A plebánus s a káplán közbefogtak s anyámhoz vezettek. — Letérdeltem lábaihoz s szép fehér kezét, mellyel arczát elfödé, onnan szelíden elvonván, arra forró csókokat nyomtam.

— Anyám, kedves jó anyám — rebegék — meg tudsz-e bocsátani?

— Te elvontad szívedet az enyémtől s nem gondoltál vele ha megszakad is fájdalomában; válaszolt ő erősen zokogva.

— Oh ne mondd ezt; kiálték föl s keblére simulván a könnyeket lecsókultam szemeiről. Csak te vagy, kit a világon legjobban szeretek, s örökké szeretni fogok . . . bocsáss meg a megtörtnek, ki szívverével szeretné elfelejtetni a bűt, melyet neked okozott. . .

Es az anyai szív, melly gyermekének szeretetében élt, melly ebben, mint egyetlen drága kincsben, barátot, reményt, vigaszt s fölemelkedést talált, melly a gyermek viszonszeretete nélkül minden, csak a fájdalom iránt nem volt közönbös, — c páratlan édes anyai szív megbocsátott! — A szent aszszony keze az enyémben reszketett s gyöngéd szorítása tudtomra adá. mit ajkai még ki nem mondtak.

Oh, mint érzém e pillanatban, hogy az élet csábjai még nem rontották meg fiatal szívemet!

Anyám megbocsátott, s minden, minden felejtve volt.

Az élet újra fölnyílt előttem tiszta örömeivel; meg voltam győződve, hogy csak tőlem fog függni ezentúl boldoggá lenni. A természet ugyanaz maradt, s szívemnek ismét olly telinek kell lenni, mint akkor volt, midőn a romlatlan ifjúság ártatlan örömeit élvezte. Avagy kevésbbé illatoznak-e a virágok? a csalogány elfelejté-e énekét? a zene megszűnt-e varázshatása által az érzékek csudálatos vegyületét felkelteni a kebelben? mind elvesztek-e ezen örömek reám nézve? — —

Oh nem; fiatal, igen fiatal voltam, s ezen korban az ember még nem unta meg az életet, hogy pusztába vonulva tulajdon körmeivel ássa meg sírját. Nem vesztettem anynyit, hogy azt kipótolni ne lehetne!

Igaz, hogy az idő, mellyet könyelműleg elfecséreltem, s mellyben az élet valódi alapelveit megtanulhattam, elmémet hasznos ismeretekkel meggazdagíthattam s tehetségeimet kiképezhettem volna, többé vissza nem tér: azonban csak az ember térjen észére, s minden nyerve van! — —

S azon percztül fogva, midőn anyám karjaiból kibontakoztam, megtért az én eszem is. Sajnáltam az elvesztett időt s ez okbul a jelent nem akartam hasztalanul elmulasztani. Anyám s a plebánus ünnepélyes fogadásomat bírták, hogy a régi életnek örökre búcsút fogok mondani. Éreztem, hogy minden jobb lesz, ha szavamat megtartom.— De megtartottam-e azt?

XXIII.

Csendes jó napokat éltem. A kék ég lehajolt hozzám s felcsókulta gondjaimat. Önkénytelen szünidőmet tanulással, írással s a vidéknek bebarangolásával töltöttem. Győrbe visszatérni késő volt, s azért a családi tanácsban elhatároztuk, hogy a jövő iskolai évig a keszthelyi Georgicont fogom meglátogatni. Az intézet jó hírben állott, s mindnyáján meg voltunk győződve, hogy egy kis gazdasági cursus nem fog ártalmamra Menni.

A tanévnek másik fele csak husvét után kezdődvén egy egész hónapig maradhattam még otthon. Ez időben kedélyem nagy változáson ment keresztül: lágy és engedékeny szívi lettem embertársaim, de annál szigorúbb magam iránt. Dőre tetteimet egyedül magamnak s nem másoknak tulajdonítottam, s helyesnek találtam, hogy

az ember, mielőtt mások fölött eltörné a pálczát, előbb a maga szívébe nyúljon. — Magam sem tudom, hogy' merült föl illy perczekben a szigetvári Marinak emléke szívemben? Csakugyan őt szerettem-e eddig legjobban, vagy sejtés volt-e, melly őt újra s elevenebben emlékezetembe hozta? Igaz, hogy rútul bánt velem, s könyelműsége őt szörnyű tévútra vezette, de jobb vagyok-e én és mások nálánál? Angyaloknak s nem embereknek kellett volna születnünk, ha elég állhatatossággal s bölcseséggel bírnánk minden veszedelmet kikerülni. Hidegen megfontolva elegendő okot találok hűtlenségét kimenteni. Ha Mari szüleinél maradt volna s nem jön a városba, meg vagyok győződve, hogy megtartja szíve tisztaságát, mellyet gaz csábítók megmérgeztek, s tán most is ugyanazon mértékben bírom szeretetét, mint azt ártatlan keble ismeretségünk első napjaiban irántam táplálta. — Nem vagyok o magam is élő példája annak,

milly könnyen lehet az embert elcsábítani, s mint kényszerítik őt alkalom és körülmények azzá lenni, mivé kedvezőbb csillagzat alatt sohase lett volna!? — —

Nem menekülhettem meg illy és hasonló gondolatoktól s okoskodásoktól, mellyek Mariban öszszeponosultak, az ő emlékéből folytak, s ismét visszaszálltak hozzá Hátha ő is megtért volna s szíve épen olly melegen dobogna értem mint azelőtt? Milly gyönyörűség volna ez reám nézve . . . elevenen éreztem, hogy az én szívem se volt soha közönbös iránta, hogy szenvedélyem csak szunynyadozott, s hogy a szerencsés véletlen ismét öszsze fog bennünket hozni. —

Rövid idő múlva tapasztaltam, milly humoristicus szeszélyei vannak a — véletlenek!

Egy délután hosszabb sétából vissza-térvén, a falu kocsmája előtt szokatlan számú népséget láttam öszszeseregelve. Hangos nevetést, fülsértő zenét, gyakori

ostorcsattanásokat liallottam. Közelebb érve szemeim egy nagy kamaszra estek, nevetéses öltözetben, két csörgetyűvel fövegén. ki egyik kezében trombitát, a másikban karikást tartván, három négy tarkán öltöztetett kutyát tánczoltatott s rekedt torokkal magasztalta, különös vegyületével a német, magyar és olasz nyelvnek, négylábú művészetnek páratlan ügyességét.

— Erbei! erbei! szép aszszonyok és signorik! kiáltott a rongyos impressario: per dió, gyönyörűséges spettaeolo; is nix solkenes zu seben auf den weiten Érd. lo sono stato az egész világ, a francz ország, az Amerika, in die Maroeeo, az Agram és Konstantinopel, una voce in ganze Welt und in Oesterreich. Kapni privilégium de santo padre Komában s a török szultániul . . . uszszá madame Pompadour! — A kutyá mind az enyim gyermekek; az ördög visz, der Deufel soll mik ol, ha a legszebb

leány a faluban nagyobb grácia megtánczolik, mint signorina Pamela . . .

S ezzel ostorával közibe csapott a négy-lábú művészseregnek s trombitáján olly réniséges nótákat fúj, hogy a szegény állagok e pokolzenére inkább kínjukban mint jó kedvükben tánczoltak. Jaj volt annak, ki tánez közben két első lábára esett, vagy a körbiil kilépett.

— Animo duntpic, animo! lármázott szüntelen az ebzsarnok, s ezzel mind kutyáit, mind a falu népét biztatta, melly amúgy is majd megbolondult a komédia után s nevetett és újjongott örömeiben. Ritkán látott illy spcctaculumot s szívesen vetette krajczárját a turbánalakú süvegbe, mellyel egy török ruhába bujztatott nőszemély körülhordozott.

A nő felém is közelített, ki a körül távulabb állottam. Zsebembe nyúltam, s a süvegbe pénzt dobván, szemeim a gyűjtőnére

estek. — Mindketten megmerevülve állotunk: a nőszemély — Mari volt!

— Ismer-e ön még engemet? kérdezett néhány perczyi szünet után, melly alatt verem rendes folyamába viszatért.

— Oh igen; válaszolók —

— Tán csak nem szégyenli magát ezért?

— S ha úgy volna, mit gondolna ön vele?

— Van-e ideje pár perczre?

— Ha kívánja ön, igen.

— Köszönöm.

Ő evvel a kutyakomédiáshoz szökött, egypár szót súgott fülébe, azután a kocsmajtó felé tartván intett, hogy kövessem őtet. Szerencsére, a nép anynyi nézni és bámulni valót talált, hogy sem beszélgetésünket sem távozásunkat észre nem vette. —

A vendéglőnek egyetlen külön szobáját megnyittatván abba Marival beléptem.

— Ne nehezteljen tolakodásomért — kezdé s leült velem a rozzant pamlagra.

Legyen ön meggyőződve, hogy nem fogok tovább alkalmatlankodni, mint az illedelem megengedi. Még mindig érzek bizonyos vonzalmat ön iránt s nem egyszer tettem magamnak érzékeny szemrehányásokat azért, hogy olly méltatlanul bántam önnel.

— Hagyjuk ezt; mondék keserű gúnynyal, s a pamlag másik végére ültem, mert szomszédném ölembe készült dűlni.

— Igaza van önnek; felelt ő nemével a megadásnak: minek a régi sebeket föl-szaggatni, mikor elég baja van az embernek az újakkal. Hja, beh sok viszontagságon mentem keresztül, mióta egymást nem láttuk. Hadd mondjam el röviden kalandjaimat; érdemes azokat meghallgatni

E perczben az állatkínozó lepett a szobába, kit Mari mint férjét mutatott be nekem. Tarka zubbonyát levetvén, tisztességes öltözetben jelent meg előttem: tűrhető műveltséggel bírt, s elég tisztán és folyóan beszélt németül.

— Mundus vult decipi! válaszolt nevetve, midőn csudálkozásomat fejeztem ki előbbi és mostani beszédmodja fölött. Ha tisztán beszélnék németül, koránsem volna nekem és négylábú állataimnak anynyi becsülete mint most. Azt mondaná e goromba nép, ha ezt a nyelvet se tudnám, ugatnom kellene kutyáimmal. Az embereknek csak az tetszik, a mirül csak fél tudomásuk s fél fogalmuk van: ha nyelvükön beszélnék velük s kutyáim négy lábon járnának mint a többi becsületes kutyák, a manó sem törődne velünk!

A ficzkónak igaza lehetett; kifejezésében s viseletében azonban bizonyos nyers ledérséget mutatott, melly visszataszító volt s engem annál kellemetlenebből érintett, mert e gonosz szokást kedves életpárjánál is föltaláltam.

Minő különbség volt az előbbi s a mostani Mari közt! Már az első perczek után szükségtelenek tetszett öt szemrehányásokkal

illetni: a mit iránta éreztem, nem volt több puszta kíváncsiságnál, melly utóbb igenis bőven lön kielégítve.

Marinak története szint' olly rövid mint épületes volt. Ha regényt írnék tán el tudnám simítani a dolgot, de így csak meztelen valóságban, minden költői csicsoma nélkül kell azt előadnom. Tessék e pár lapot elfordítani, kiknek gyöngye gyomruk erősebb ételhez nem szokott; csak azt ne kívánják, hogy a mit láttam és hallottam éretlen kímélésből regényes nimbusba takarjam, s őszinte előadás helyett beteges és érzelgős phrásisokkal spékelt hazugságokat írjak.

Úgy adom az életet, a mint azt találtam, s ha annak költőibb oldalát néha jobban kiemelem, nem következik, hogy azt mérőben költői oldaláról kell bemutatnom. —

— Nemde, csudálatosan játszik a sors az emberekkel? folytatá férje belépése által félbeszakadt beszédjét Mari, az általam rendelt édes borból szíinig megtöltvén poharát:

szép, igen szó) dolog az az erény, különös tisztelettel viseltetem mindig iránta; de mit használ, ha olly rút és utálatos mostoha, s olly kegyetlen; hogy gyermekeinek legnagyobb részét ínségben s nyomorúságban hagyja elveszni. Azt mondják, hogy csak próbára teszi őket: köszönöm szépen; igazi boszorkány ő, dévaj szemfény vesztőné, ki az emberrel szüntelen ingerkedik, s ha ez verembe bukik, fitytyet hány s odább oson. Megvallom, nem bírok elég lelki erővel, hogy magamat a jövő élettől vigasztaljam; sem képzeletem sem fogalmam róla, s csak azt gondolom, hogy a komédia után úgy lesz minden, a mint azelőtt volt!

Minden szó törzsúrás gyanánt sérté lelkemet. Lehetetlennek tartottam, hogy három rövid év illy hatalmas változást okozzon; a feslettség illy csekély idő alatt nem tehet a női szívben illy óriási előmenetelt! S mégis úgy volt! Szerettem volna a beszédnek más fordulatot adni, s ez által mind

magamat bizonyos kínos érzéstől, mind a beszélőnék öngyalázatára való vallomásoktól megkímélni: úgy látszott azonban, hogy e szerencsétlen aszszony tévedéseit vagy nem elég nagyoknak vagy éppen olyanoknak tartotta, mellyeknek elbeszélésével bizonyos hírt és dicsőséget vélt magának mások előtt szerezhetni. S azért kalandjait olly fesztelen közönbösséggel mondta el, mintha ezzel a legnagyobb mulatságot szerezte volna nekem.

— Tudom, hogy kíváncsi lesz ön halani, minő viszonyokon mentem keresztül azon ártatlan idylli élet után, mellyet balga elfogultságunkban olly boldognak találtunk, s mellyet én, tán mindkettőnk javára, olly hirtelen fölbontottam.

Nem válaszoltam. De evvel ő szintolly keveset látszott törődni, mint férje jelenlétével, ki azalatt a felhordott étkeket gourmandi arczkifejezéssel ízlelgeté s egy pörkölt szalonnával tűzdelt kappanczobot a

mellette álló somlaival különös kegyében részesített. —

— Megígértem, hogy rövid akarok lenni — folytatá a könyelmű nő — s azért hallja: P. grófnál, kinek önt és ártatlanságomat föláldoztam, jó dolgom volt. Nagyságos aszszonynak hittak, fényes kocsiban jártam, sok cselédet tartottam. Miután azonban hiú és pazarló voltam, s pseudoférjem sem tudott gazdálkodni, természetes, hogy másfél év alatt húsz, harminczezer forintnak nyakára hágtunk, ugyananyynival adósak s így a bankrothoz mindenesetre közelebb voltunk mint a menyországhoz. — Egy szép reggel a gróf szobámba jött, mellém ült a pamlagra, megfogta kezemet s előre bocsátván, hogy erszénye a pompás háztartás költségei miatt tetemesen megapadt, rólam pedig mint szép és fiatal hölgyrül föl nem teheti, hogy e víg és zajos életet olly hamar megunni fogom, nyájas hangon kinyilatkoztatá, hogy elválásunk keserű

szükséggé vált. Meglepetést és szomorúságot színlettem, miután azon perczben, midőn hallottam, hogy a grófnak nincs pénze, az elválás szükségéről senki nálamnál jobban meggyőződve nem volt. Ezentúl csak útjában állottunk volna egymásnak. — Másnap elhagytam pártfogómat. Jó ember volt; de mit használt, ha pénze nem volt? — Bécsbe mentem, hol abbul, mit a hajótörésből megmentettem, egy ideig jóformán gond nélkül éltem s számos udvarlót gyűjtöttem magam körül. Minél inkább fogyott pénzem, annál komolyabban kezdtem jövő sorsom fölül gondolkozni. Megfontoltam ugyanis, hogy misem múlik el olly hamar, mint az idő, s hogy az élet tavasza, kivált nálunk szegény hölgyeknél, csak kevés ideig tart. Minden múlandó e világon, de — fájdalom — semminek sincs olly rövid jelene, mint az aszszonyi szépségnek. Ollyan ez, mint a virág, melyet gyönyörrel szemlél az ember, beszívja illatját, míg teljes virágzásban

áll, s elveti ha hervadni kezd. Ott hever a porban, s nincs az arramenők közt senki, a ki megkönyörülne rajta vagy csak észre is venné a szegény elhagyottat. Szinte olly szomorú mint igaz tapasztalás, milly hálátlan teremtések az emberek! — De hogy képekben ne szóljak, csak egy dolog van a világon, minek állandó ingere van s mi a nőt elvesztett fiatalsága s szépsége fölött vigasztalni képes, s ez — a pénz, melly mindent meggyőz, szívet, észet, erényt és becsületet, s azért körülnéztem kissé udvarlóim s imádóim seregében s végre egy vén és gazdag bankárnak adtam az elsőséget.

— Van is mit dicsekedni vele; röhögött a kutyazsarnok s egész szelet sódart tömött szájába. Olly undok volt a hetvenéves bak, hogy az ember már meszszirül szeretett volna szeme közé köpni.

— Azért volt neked aztán olly könnyű reussirozni; felelt e cinicus kifakadásra

Mari s olly gyöngéden lökte oldalba férjét, hogy ez majdnem az asztal alá bukott.

Aztán hozzám fordult s hím pájára mutatván, félig gúnyosan s félig sóhajtozva mondá:

— E gyúnyfiezko a vén madárijesztbnek komornyikja volt, s olly vakmerőségre vetemedett, hogy szemeit rám emelte . . .

— A mit biztatásod nélkül bizonyosan abbahagyott volna; replicázott az exkomornyik.

— A többit már mondd el te s ne zabái) olly kegyetlenül; nógatá Mari az ebkirályt, s elrántván előle a tálat ugyanazon étvágygyal, mcllyet imént férjénél csudáltain, látott a falatozáshoz.

— Az egész história — folytatá a felszólított, miután száját megtörülte s egy pohár somogyvári somlyait torkába öntött — anynyibul áll, hogy igen biztosaknak hittük magunkat s naprul napra vigyázatlanabbak lettünk, úgy hogy az öreg egy

nap a legfatálisabb helyzetben lepett meg minket, s mindkettőnknek bélyeges útlevelet adott. A balsors szorosabban kötötte össze szíveinket. Elhagytuk Bécset s szerencsét mentünk próbálni a világba. Útközben öszszeszedtem kutyáimat, s bár sok fáradságba s boszúságba került, míg őket betanítottam, más részről már sok örömet szereztek, mert noha oktalan állatok, mégis számtalanszor tapasztaltam, hogy sokkal többre lehet velük menni mint az emberekkel. Olly szófogadók s e mellett úgy szeretnek engemet, hogy — ha tulajdon gyermekeim volnának — ezt tőlük bizonyosan nem remélhetném. Azonfelül nincsenek olly számos bűnnek és gonoszságnak alávetve mint az emberek, s úgy hiszem, hogy a mi rosszat cselekesznek, azt tőlünk tanulták. — Szép darab pénzt hajtottak már konyhánkra; e mellett a szükség megtanított minket gazdálkodni s ha fényesen nem is, de jóformán megelégedve élünk. — Most

Pestre készülünk; mondják hogy a művészetet ott nagyon pártolják; lehet, hogy négy lábú társaságom kiszorítja a kétlábúakat, a mi egyébiránt nem volna nagy csuda! Megjárja néha egy kis kutyakomédia is! — Onnan aztán Bécsbe megyünk, hol még bárgyúbb és kíváncsibb nép lakik mint másutt, kutyáimmal darab ideig dájcsot és polkát tánczoltatok, azután pensiónálom őket, s kényelmes nyugalomban bevárjuk, míg a kaszásnak tetszeni fog, minket e siralom völgyéből elszólítani s testünket a férgeknek eledelül fültálalni. —

Nem szükség mondanom, hogy az, mit egy rövid óra alatt láttam és hallottam, elég volt arra, hogy örökre elfojtsa első szerelmem bájtavasza utáni vágyamat! — Fölkeltem az asztaltul, a vacsorát megfizettem, s a művészpártul rövid búcsút vettem a viszont nem látásig. — Kár, hogy nem emlékezem, minő gondolatok

fordultak meg agyamban hazamenet alatt:
annyi bizonyos, hogy a véletlen találko-
zásba sok üdvös tanulságot merítettem. —
Fájdalom, hogy azon emberekhez tartozom,
kik azt, a mit tanulnak, nem sokára ismét
elfelejteni szokják!

XXIV.

A keszthelyi gazdasági intézet, melyly alapítója gróf Festetics György után „Georgicon“-nak neveztetett, 1829-ben, midőn ott megfordultam, sokat vesztett ugyan régi dicsőségéből, az értelmes gazdák számát azonban néhány egyénnel mégis szaporította évenként, s így a reá fordított költségek, ha arányos eredményt nem szültek is, teljesen veszendőbe mégsem mentek.

Volt azon félévben az intézetben tizenhárom úgynevezett külső (extranei) s két belső (intranei) gyakornok. Az elsők, kikhez én is tartoztam, tulajdon erszényükből költöttek, az utóbbiak az intézetben laktak, az uraságtul évenként kétszáz váltó forintot húztak, s a tanfolyam végeztével, t. i. két év után, a grófi jószágok valamelyikén gazdatiszti alkalmazást nyertek. A főnálló szabályok szerint intézeti tag csak a bölcsészeti

s jogtanulmányok bevégzése után lehetett valaki; azonban kivételek, úgy mint mindenütt itt is voltak, s ennek köszönhettem én is az intézetbe való fölvételemet.

Mindnyájan életrevaló, úgynevezett ‚fesch‘ fiúk voltunk. A keszthelyi honságot egyedül mi képviseltük; az aszszonyok és leányok ‚miatyánk‘-jában mi voltunk a ‚mindennapi kenyér.‘ — Fejsütő embert, vagy olyant, ki orrát magosan hordta, meg nem szenvedtünk köztünk: egyenlő ruhát csináltattunk magunknak, együtt jártunk sétálni, s együtt látogattuk meg a nyilvános mulatóhelyeket. Tanítóink szerfölött engedékenyek voltak: a ki maga jó szántából nem akart tanulni, itt ugyan nem igen szorították; hihetőleg azért, mert e tekintetben tulajdon belátásunkat praeoccupálni, más részről pedig a tanulóknak amúgyis mindikább ritkuló számát éretlen szigorúság által nem akarták még inkább csökkenteni. —

Anynyi igaz, hogy fejünket nem igen terheltek meg gazdasági tudományokkal; Geric és Rojko professor urak leczkén néha csak az ‚intranus‘-ok jelentek meg midőn a többiek, ‚extraneus‘-i czímüknek megfelelőleg, a mezőkön a szántás vetés tanulása helyett foglyok és nyíllak után szaladtak, a fűvészi kertben pedig ritka növények helyett élő rózsaszálakkal iparkodtak közelebb ismeretségbe jutni. Nem csuda tehát, hogy voltak köztünk gazdák, kik a tanfolyam végével a legfényesebb bizonyítványokkal ellátva a búzát a rozstul, a repczét a hajdináiul, a görög dinnyét a töktül megkülönböztetni nem tudták. —

Engemet csak az boszantott, hogy társaim közt a legifjabbik lévén, legkevesebb tekintélyem, a hölgyeknél pedig legkevesebb szerencsém volt. Nem használt, hogy öt évvel idősebbnek mondtam magamat, borbélyt tartottam, s az aranyér ellen panaszkodtam: mindenütt csak gyermeknek néztek

s ha jutott is néha valami részemre, bizonyosan a legsoványabb falat volt. Szerencse, hogy a korábbi igenis édes falatoktól gyomrom még mindig émelyegvén a böjtölés nem ártott, sőt egészségemre szolgált.

Legkedvesebb helyünk, hová járni szoktunk, Muschler bácsinak a város nyugoti részén fekvő nagyszerű sörháza volt. Jó sere s négy férjhezadó derék leánya volt. Örült az ember szíve ha rájuk nézett. Magam ugyan se bor- se serivó nem voltam, sőt az utóbbi iránt valóságos ellenszenvvel viseltem: de a pajtáság kedvéért csak eljártam én is minden áldott nap oda. Aztán megtörtént néha, hogy a szép Fánnit vagy a szép Vikit egyedül találván az „extra“-szobában, ha nem sok audienciát adtak is, egypár bókocskát mégis applicálhattam. A leányok illyesmiért soha sem szoktak neheztelni, nekem pedig az a hasznom volt, hogy nem estem ki a praxisból.

Volt a serfőzőnek ezen négy leányon kívül még egy ötödik virága is, melyet csak azért nem említettem meg, mert nagyon is bimbó volt. Gyöngye kora miatt, még csak tizennégy éves volt, nem gerjesztett anynyi figyelmet mint nővérei, ámbar szintolly szépnek ígérkezett lenni, mint ezek voltak. — A kis leány — úgy gondolom Rizának hitták — nagyon hajlott hozzám, mert társaim közül én valék egyedül, ki vele foglalkozott. Én is csak szükségből tettem, hogy szívemnek dolga legyen. — Ártatlansága angyali volt: Weisflogot, van der Weldent s Claurent olvasta, s nagyobb örömet nem szerezhettem neki, mint ha mindennap új könyvvel köszöntöttem be nála. Négy hét alatt egész könyvtáramat kiolvasta, nem maradt egyéb hátra, mint az ‚orbis pictus,‘ meg a ‚keleti virágnyelv.‘ Ez utóbbi úgy tetszett neki, hogy betéve megtanulta. — Ki hitte volna, hogy e fatális virágnyelv utóbb gyöngéd viszonyunkat

felbontani s engem egész Keszthely előtt csúffá fog tenni?

Előre kell bocsátanom, hogy kosztban egy hektikus agglegénynél voltam, kinek több kiállhatatlan tulajdonához negyvenöt éves hajdon nővére is tartozott, ki a gazdaságot vezette. — Ha rász kedve volt, bablevesnél s édes salátánál egyebet nem főzött. Csak az által lehetett őt jó kedvben tartani, ha az ember iparkodott minden kívánságát teljesíteni. Szerencsére, kívánságai nem voltak túlzottak, s én egy almás rétes kedvéért sokat szoktam megtenni. —

Említettem már, hogy az agg szüzeknél sokkal több szerencsém volt mint a halálloknál. Tercsi kisaszszony, így hívatta magát már harmincz év óta, nem mutatkozott közönbösnek hódolásaim iránt; ezek azonban inkább az almás rétest, mint őtét illették: mert ámbár olly tűzköféle hezkő voltam, kívül a leányok anynyi tüzet csaholtak ki, hogy nem egyszer szalamanderré

szerettem volna változni, Tercsi kisaszszony-nál mégis fűtött szobában is fáztam volna. — Isten tudja, mikép jutott azon rögeszméhez, hogy fűlig vagyok szerelmes belé s csak merő respectusbul nem merek bátrabban nyilatkozni. Pedig adott ő erre elég alkalmat: maga takarította össze szobámat, tulajdon szép kezével vetette és bontotta föl ágyamat, s olly édes falatokat sütött, hogy a grófi konyhában sem tudták volna jobban elkészíteni; de e tekintetben olly nehéz fejű voltam, hogy ebbe baltával sem lehetett volna mást, mint csupán csak — respectust beverni! — Ingyen azonban nem akartam illy rendkívüli kedvezésekben részesülni, s az édes falatokat lehetőségig meg akartam szolgálni: különben Tercsi kisaszszony még tönkre sütötte főzte volna magát és urabátyját is!

Nem is maradtam sokáig adósa. Meglátta egyszer írásomat s azon óhajtását nyilatkoztatá, hogy szeretne tőlem valami írott

emléket bírni. Szürke szemeibül azt olvas-
tam ki, hogy ezen emlék alatt szerelmes
levelet értett.

— Brrr! gondolám magamban, s a sze-
relmes levél helyett egy egész imádságos
könyvet írtam le neki chinai tussal s ara-
nyozott kezdő betűkkel. Négy hétig vesződ-
tem vele, azt hívé, hogy ez által adóssá-
gomat elegendőképen leróttam; de Tercsi
kisaszszony is azon lényekhez tartozott, kik
— ha az ember kis ujját mutatja nekik — az
egész kezét kívánják. Valami költőibb em-
lék után vágyott. Elhiszem. Csak tudtam
volna, meddig szokott a negyvenötéves
szüzeknél a költői vágy terjedni? Neki
ültem tehát még egyszer, s leírtam neki a
,keleti virágnyclv'-et. — —

— Már ennél költőibb valami nincs,
mondék, midőn a csinosan bekötött köny-
vecskét a kilencz lustrumos kisaszszonynak
átadtam: a ki e nyelvet érti, annak nem szük-
ség ajkait hosszú szerelmi vallomásokkal

fárasztani, egypár virágszál elárulja a szívnek minden titkát, vizsontszeretetet ígér, légyottokat rendez, az apák, anyák s férjek figyelmét kijátsza, szóval a virágnyelvnél fiatal szívekre nézve ártatlanabb, de egyszerűs mind veszedelmesebb közbenjáró nincsen.

Tercsi kisaszszony a fiatal szívekhez kétség kívül a magáét is számítván hatalmasan elpirult. Arcza e perczen learatott búzaföldhez hasonlított, mellyre az áldozó nap utolsó sugarait lövelli.

— Angliában és Oroszországban — folytatóm mondókámat — hol köztudomás szerint a legmelegebb vérű emberek laknak, de hol kényelemből hol más okból nem igen szeretnek sokat beszélni, a virágnyelv nagy divatban van. Egyetlen árva bogácsfej néha elég magyarázni valót nyújt az egész világnak.

Beszéltem még sok bolondot, s Tercsi kisaszszony annál szívesebben hallgatta,

minél kevésbé értette. Ebédkor az asztal szinte meghajlott kedvencz ételeim terhe alatt.

Ugyanaz nap délután együtt sétáltunk, én és a serfőző angyal, a kertnek azon részében, hová a komló szaga s a malátake-mencze kipárolgása nem hatott. Eleinte némán mentünk föl és alá a gesztenyefasoron s néztük a madarakat, mint játszottak bujósdit a fáknak süni ágaiban. Utóbb annyit beszéltem, hogy a kis leány nem tudta, mire ügyeljen inkább, szép szavaimra-e vagy kékszínű mousselin ruhájára, mellyet a csintalan szellő lábszáramhoz csapdosott? Avval segített magán, hogy a fasor mellett elvonuló virágágyakhoz futván szép tarka bokkrétát szedett özsze s azt kellemteljes mosolylyal gomblyukamba tűzte. Megcsókultam volna érte, ha meg nem szökik. Pajtásaim irigyelték tőlem a szép bokkrétát s pár csípős észrevétellel késérték rendkívüli szerencsém.

Midőn este felé haza jöttem, Tercsi kisaszszony a pitvarban ült. A hazatérő teheneket várta s egyúttal a filemile dalából is prolitírozott.

— Ah, milly szép bokkrétája van önnek! szolt a legnyájasabb képpel, mit csak vágni tudott.

Engem pedig nem tudom minő rószerű lélek szállt meg, midőn azt feleltem, hogy a bokkrétát neki szántam.

Olly mohón kapott utánna, hogy majdnem kiszakította kabátom elejét, s tehenekeket filemliét felejtve a szobába futott s az ajtót bezárta. Pedig nem volt mit tartania, hogy utánna rohanok.

Mintegy félóra múlva belépett az ebédlőbe, hol testvérbátyja a pamlagon én a karszékekben ülve közönbős dolgokról beszélgettünk. Lassú kimért léptekkel, mint valami színpadi hősné, közelített bátyja felé s azon perzben ennek lábaihoz borulván, testvéri áldását kérte a kettőnk, t. i. már

mint köztem és Tercsi kisaszszony közt kötött szerelmi frigyre.

Házi gazdám száját, én pedig mind számat mind szememet meresztettem el e menköütés gyanánt meglepő jelenet fölött, melly legjobb esetben még tréfának sem járta meg. Tercsi térdelve maradt s várta az áldást.

Midőn valahára szóhoz jutottam, a leggyöngédebb módon iparkodtam értésére adni, hogy nagyszerű tévedésnek kell a dologban lenni.

Erre a negyvenöt éves szűz ünnepélyes komolysággal fölemelkedik, s az illatos bokrétát orrom alá lökvén, lankadt, elhaló hangon rebegett:

— Tévedés? lehetetlen! Nem mondja-e ez a liliom: ‚a szerelem lángja ég keblemben;’ ez a kankalin: ‚szívem örökre a tied;’ ez a szegfű: ‚lehet-e reménylenem, hogy kívánságom teljesedni fog?’ s ez a

hársvirág: ,ha értettél, ne késsél engemet boldoggá tenni!’ — —

Oda voltam; egyszerre minden világos lőn előttem. A serfőző angyal bokkrétája egész szerelmi vallomást foglalt magában s Tercsi kisaszszony értvén a virágnyelvet — hiszen magam tanítottam reá — az illatos virágokba burkolt édes szavakat tökéletesen a maga javára magyarázta.

Képzелhetni, vagyis dehog y képzелhetni, ha nem volt még valakinek érettkom Normákkal dolga, menynyi másféle édes szavakat kellett elvesztegetnem, míg rögtönzött kedvesemnek a keserű valót tudtára adhattam.

Nyolcz napig nem ettünk egyebet, mint bablevest és főtt salátát. Leginkább mégis az bántott, hogy másnap már az egész városban híre futamodott a tragicomicus eseménynek, s a serfőző angyalt nem

bírtam többé megengesztelni a fölött, hogy ajándékát olly könnyelműen elfecséreltem.

Egyébiránt különös megnyugtatósomra szolgált, hogy Tercsi kisaszszony húsz évvel a történtek után nem tört szív miatt, hanem öregségből halt meg.

Keszthelynek a gazdasági intézeten, az urasági kastélyon s az angol kerten, meg a híres vásárokon kívül, mellyeken leginkább bálizsok, fazekasok s — koldusok viszik a főszerepet, egyéb nevezetességei nincsenek; de van édes hazánkban párját kereső gyönyörű vidéke. Mintha csak szép leány csókolná föl mindennap álmábul, olly víg és derült arcot mutat. S olly víg és derült kedvűek lakosai is. Nem is lehet, hogy szép vidéken zártkedélyű vagy rász indulata emberek lakjanak. Az Isten közelébb van, s a hol ennek jelenlétét olly elevenen érezni, ott bűnös szív és sötét elme nem honolhat.

Sehol olly hamar meg nem szoktam, mint e kis magyar városban. A vidék és a körök, mellyekben megfordultam, egyiránt vonzó és kedvesek voltak. A kapornaki,

zalavári s balatonhídvégi napokra még mindig élénken emlékezem s fogok még sokáig emlékezni. Menynyi változatosságot nyújtott minden vigalom, menynyi zavartalan örömet találtam az élvezetben! —

Nem kevesebb érdekléssel bírtak balaton-túli ismeretségeink is. Félnapi távulságra eső helyeken is mindig szívesen látott vendégek voltunk, akár nappal akár éjjel jöttünk. — Egyszer azonban én, meg Rodiczky barátom — a legfeszebb s legpénzesebb fiú volt közöttünk — kissé megjártuk éjjeli látogatásunkkal, midőn a sötét folyosón a szobaleány helyett a teins aszszonyt ölelgettük s midőn lármázni kezdett arra kértük, ne visítson olly irgalmatlanul, hogy a ‚vén doromb’, t. i. a teins aszszony, föl ne ébredjen. — Mulatságos kis kaland volt, s elbeszéltem azt mintegy kilencz év előtt Nagy Ignác ‚Hölgyfutár’-jában, természetesen, költőibb formában s hely- és névváltoztatással. Volt mit hallani a szegény szerkesztőnek, hogy illy pajzán-

ságnak helyet ad — hölgyeknek szánt lapjában! Azt írta egy falusi kisaszszony, hogy illy „trágárságok“-at pirulás s indignatio nélkül nem lehet elolvasni; pedig fogadni mernék, hogy ő nagysága — kár hogy azóta tíz évvel idősebb lett — Paul de Kock, Balzac és Crébillon regényeit mind végig olvasta a nélkül, hogy egyszer is elpirult, vagy a könyvet máshová dobta volna, mint az ágy vánkos alá, ha a mama vagy a szolgabíró úrfi hirtelen a szobába lépett. Persze, hogy a francia írónál, azért mert francia, a legvastagabb kétértelműségeket is szeretetreméltóknak találjuk, midőn a magyarnak, hogy ennél is több okunk legyen öt szurdékba vetni, a legkisebb pajzánkodást is halálos vétkiül rójjuk fel, mellyet a gonosz ember az erkölcsiség s jóízlés rovására elkövetett. Szép dolog az a czinczefinczeség, csak olly rémítő unalmas ne volna s ne vénülnének meg mellette a különben legszeretreméltóbb kisaszszonykák.

Egyébiránt a leczke olly kurucz embernek, mint én voltam s a minő másodszeri házasságom s éveim daczára még most is vagyok, nem ártott. Csak olly hoszszu ne lett volna, hogy az ember míg a végére ért az elejét már elfelejtette, s aztán csak azt tudtam volna, szép és fiatal volt-e az ismeretlen hölgyecske, ki engemet olly kíméletlenül megleczkézett? Ha igen, a miriül nem akarok kételkedni, úgy a kedves teremtés bizonyosan csak tréfált s ingerkedése által azt akarta eszközölni, hogy társnői pajkos beszélykémet még egyszer elolvassák! —

Szépen volnánk, ha illy megrovásokat komolyan vennénk, s vétkeink miatt Kómába mennénk búcsúra! — Tán ott se találnék a pápát?!

Apriltül septemberig perczig se untam magamat a víg czimborák s szépséges hölgyek közt. Kinek ne fájt volna szíve, ha arra gondolt, hogy e gyöngyéletnek nem

sokára vége szakad s azt hosszú ideig tartó iskolaporos napok fogják föl váltani?

Megírták t. i. hazulról, hogy Szombat-helyre visznek phisicusnak. A tíz pengő forintnak, mi a levélbe volt takarva, jobban megörültem mint e hírek. De mit volt tenni? Gazdának nem születtem, naplopónak pedig nem volt elég pénzem. Engednem kellett!

Még csak egy pár hétig tartott a világ. Többször tapasztaltam, hogy a sors, vagy nem tudom micsoda? csak akkor mutatkozik kedvezőbbnek irántam, ha az örömet, melyet sokáig ígért s végre megadott, csak rövid ideig élvezhetem. Hasonlított e tekintetben némely házi gazdához, ki akkor szokott legnyájasabb képet vágni, ha vendégének kocsirúdja ismét kifelé áll. Minél inkább közelített az eltávozás ideje, annál nagyobb keletem, úgy szólván annál kapósabb voltam, kivált a vidéken. Hazudnék, ha azt állítanám, hogy ezért azokra, kik

engem kézzel kézre adtak, nehezteltem volna. Oh nem! Egész életemben mindig azon elvbül indultam ki, hogy az örömnél minden perczét használni, a szomorú órákat pedig elfütyölni vagy elalunni kell! Soha se utasítottam el magamtul egyetlen víg perczet se, föltéve, hogy az mások szomorúságába nem került, s azért türtem az-^tán a bús napokat is könnyebb lélekkel, mint mások! —

A vidéken legszebb aszszony a —i főerdésznő volt. Kapornakon láttam először a vendégszerető tisztartó házában s úgy oda voltam, mint közönségesen minden szép aszszonynál lenni szoktam. E hibám most is meg van, s tán még akkor is meg lesz, ha a vén kocsishoz fogok hasonlítani, ki, bár nem kocsizhat többé, mégis szeret az ostorral cserdíteni. —

A szép Ágnes, így látták közönségesen az erdészangyalt, s e nevezetet minden tekintetben megérdemlette, még nagyon fiatal

volt: a bimbóhártya még csak gyaníttatá a leendő rózsát, mellynek ápolója a nagyhasú s kurtalábú főerdész Márton úr volt. Márton úr tökéletes ellentéte volt kedvés feleségének. Ej és nap, szegfű és csalán, viola- és kordovánillat nem különböznek jobban egymástul, mint a szép Ágnes Márton úrtul különbözött. S ezt nem csak én, hanem Márton úrnak valainenynyi vendége s házibarátja is találta, kik házassága óta rajként lepték el szerény hajlékát s kényszerítették őt egész-nap vadászni, hogy éhes vendégeit nyúlpecsenyével győzze. Illyenkor aztán, ha kilépett az udvaron, a kapu fölötti szarvastülök szinte leereszkedni látszott Márton úr széles homlokára, s ő maga hindupagódhoz hasonlított, mellynek hoszszu füleinél az újhold kettős szarvai emelkednek.

— — A félévi cursusnak már régen vége volt s én még mindig Keszthelyen időztem. Nehezen tudtam a szép vidékiül

s még nehezebben a szép Agncstul megválni. Bár legkisebb kedvezésében sem részesültem s a bájos menyecske engemet is csak olly szívesen fogadott, mint a többieket, mégis jól esett, ha közelében lehettem. —

A mi egyébíránt e közelséget illeti, az jó-

formán távolságnak is beillett volna. Ágnes lakhelye harmadfél órára esett Keszthelyiül; de mi volt nekem oda és vissza öt órát gyalogolni olly gyönyörű napokon, mint akkor voltak, s olly isteni vidéken, minő Keszthelyiül —ig a Balaton szélén elhúzódik? — Anynyi bizonyos, hogy a commotio nem ártott, és soha olly egészséges nem voltam, mint akkor. —

Vasárnapokon egy kis játékra szoktunk özszeülni. Márton gazda szenvedélyes darokkista volt, s vendégei nagyobb, örömet nem szerezhettek neki, mint ha egypár délutáni órát e nemes időtöltésre szántak. Megtettem neki e kedvet, mert a szép

Ágnes többnyire mellettem ült s alkalmam

volt ruhaszegélyével érintkezésbe jönni, melly alatt parányi lábacska rejtve volt. —

Egyébiránt furcsa ember volt Márton gazda. Az egész környék ismerte öt jószágúrl s bökezüségéül s mégis magán kívül volt mindig, lia a darokban egypár garast vesztett. Illyenkor egész testével dolgozott, az izzadság mogyoró nagyságú cseppekben ömlött le homlokárl, a pipa kialudt, s a mit angyali felesége beszélt, mindent ostobaságnak mondott. De e rász szeszélye azonnal elmúlt, mihelyest a játéknak vége volt. Azt mondják , hogy a játéknál az embernek haszonleső vagy önzéstelen gondolkozásmódját leginkább meglehet ismerni: én ezen állítást hamisnak találom. Márton gazdánál a veszteség miatti fölindulás nem volt egyéb mint boszuság látni, hogy várakozásában csalatkozott s erejét hasztalanul pazarolta. A játék a lehetőségek folytonos számítása: az ember örül, ha helyesen

számított, s boszusága többnyire onnan ered, hogy tévedett! —

— — Végre megjött, „a minek jönni kellett.” — Sűrű csoportokban gyűltek össze a fecskék, melegebb honba költözendők; a tölgy- és fenyőfák sudarait csipős szél ringatá esthajnalkor, s a sugárkirály ritkábban mutatta magát a patak kristálmedrében: prózai nyelven szólva, october felé járt az idő, midőn a somogyvári kaszárnak kocsija megállót a ház előtt, ő maga pedig bekiáltott az ajtón:

— Készüljön, amice, haza megyünk.

Könynyű volt kaszár uramnak beszélni. Neki Keszthely anynyi volt mint egy üres granárium! midőn én azt napról napra érdekesebbnek találtam. Csak igaz az, hogy az ember csak akkor érzi valaminek becsét, ha annak bírása veszélyeztetve van, vagy ha attul megválnia kell.

Nehéz volt rávenni a kaszár urat, hogy az nap Keszthelyen maradjon. Szerencsére

a Georgiconban egy új találmányú vetőgépet próbáltak, mit a kaszárnak, mint practicus gazdának, természetesen látni kellett. — Ú oda, én meg azalatt —re siettem.

Az utolsó délután volt, mellyet Ágnesnél töltöttem. Úgy látszott, mint ha a kedves aszszony elfogultabb lett volna mint máskor. Elváláskor kezét nyújtá s még most sem tudnám megmondani, az én kezem volt-e vagy az övé, melly a másikéban reszketett?

Márton úr kikísért engemet a házkapun, hasához szorított s pofáján hatalmas könnyet zúzott szét makklevél színű kabátja szárnyával. Nagyon szeretett: nem tudom miért? anynyi bizonyos, hogy ezt nejeürül inkább szerettem volna elmondhatni.

Márton úr jobbra az erdei felé, én balra a Balaton mellett elvonuló gyalogútra tértem. A kanyarulatnál még egyszer visszatekintettem. Ágnes az ablaknál állott s utánam lobogtatá fehér kendőjét. Nem tudom,

mi tartóztatott tol, hogy vissza nem mentem s a szép hölgytől még egyszer el nem búcsúztam? Voltak olly buta perezek életemben, hol szerencsémét lábbal tapodtam.

Késő este érkezvén haza, holmimat rendbe szedtem, azután gitárommal búcsút ártani minden ismerősöm ablakánál. A multság majdnem reggelig tartott, mert igen sok helyről kellett elbúcsúznom. — Tán lesznek még Keszthelyen, kik emlékezni fognak a bolond fiúra, ki akkor szokott az utczákon csavarogni, mikor más okos emberek aludtak, s kit azok közül, kiket álmukbul fölriasztott, legalább fele a pokol fenekére szeretett volna küldeni.

De azért e csinos városka, jószívű lakosai s gyönyörű vidéke mindenkor legkedvesebb emlékeim közé fog tartozni. —

Egy év múlva ismét megfordultam e vidéken. Sokat láttam és tapasztaltam e rövidnek tetsző, reám nézve azonban fontos és érdekes eseményekben gazdag időszak

alatt. A levelek ismét sárgulni kezdtek, a hideg éjszakai szél lelombozta az ágakat; de szívemben meleg, virág- és illatdúzs tavasz volt, melly fölött reményem tündérege mosolygott: a mi közönséges nyelven anynyit tesz, hogy fűlig szerelmes voltam. Van-e még valaki, a ki ezt csudának tartja olly embernél, mint a millyennek engem ismerni szerencséje van?

Ágnes a ház előtti hársfa alatt ült, piros arezu, alig féléves csecsemőt ringatván ölében. Elkiáltotta magát örömeben, s ha gyermekétül meg férjétül teheti, bizonyosan ölelésemre sietett volna. A bimbó pompásan kinyílt, az anya méltó volt Raphael ecsetjére!

Márton gazda mosolygó önelégültséggel mutatta be koronaörökösét, s — ne vegye rós néven a szép hölgy, ha még él — e pillanatban úgy tetszett, mintha csillogó agátszemeiben egy szőkefürtű szerelemistenke merülne fel s fejecskéjét megrázván, a pókhasú gazda kérdéseit kikaczagta volna!

XXVI.

Mint már említém, a családi tanácsban elhatározták, hogy physicusnak kell mennem Szombathelyre.

És úgy történt!

Magyarország egyik legnépesebb megyéjének székhelye koránsem gyanítá, milly szerencse érte, midőn falai közt megszállottam: olyan közönbös arcot vágott, mintha a híres emberek tuczatként fordulnának meg mindennap utczáiban s e szerint a halhatatlanság már teljesen biztosítva volna részére. Sajnáltam tudatlanságát s föltevém magamban, hogy érdemlett megtorlásul incognitomat szorosán megtartani, visszavonultan élni s az iskolán kívül más helyekre járni nem fogok.

E szándékomat még inkább előmozdította, hogy alig voltam pár hétig Szombathelyen, midőn veszedelmes betegségbe estem,

melly majdnem két hónapig tartott s természetemet csudálatos módon megváltoztatta.

Testi fájdalmaim megszűntével bizonyos lelki crisis állott be, melly bennem az emberek és társas körök iránt undort okozván, minden embert csalártnak, tetteit önzés- és haszonleséstől sugaltaknak mutatta, a természet legnemesebb ajándokát, az észet és szívet kárhoztatta, mert belátni engedik, hogy hiúság és képzelődés minden, mi bennünket környez, s magasztalta az együgyűséget, mellynek létele olyan mint az álom, s melly a világot szinte olly tudatlanul hagyja el ismét, mint abba belépett. —

Előttem fekszik egy halom levél, melyet azon időben a somogyvári plebánusnak Írtam, s örököseitül ismét visszakaptaru. Leginkább bizonyítják akkori lelki állapotomat s az abbul kifejlő beteg nézeteket a világról s az emberekről. —

Szabadjon egypár töredéket közleni: tessék átlapozni, kinek unalmasnak tetszik; nem sokat vesz velem.

*

Az egész világ azt tartja, hogy a gazdagságot s születési előnyöket, általában mindazon javakat, mellyek megszerzéséhez mi nem járultunk, nem kell olly nagyra becsülnünk, mint az észet és az erényt. Ugyan miért? Tán azért, mert az öröklött vagyon szintúgy mint az öröklött nemesség csupán csak a szerencséiül függ s nem tulajdon érdemeinktül? Én meg azt tartom, hogy csak ollyan véletlenség az, ha az ember jó agyvelővel vagy ostobának születik, mint a másik, s hogy igen sok függ valami tudósnál attul, minő időben élt s minő tanítói voltak? A szerencse vagy a sors, már a minnek az ember nevezi, mindenütt uralkodik, s javait az alvóknak osztogatja. Szerencse nélkül az ember se bölcs

se erényes nem lehet, s többnyire a véletlentől függ, ha jók vagy rosszak vagyunk. — De azt mondják, hogy a gazdagság sok veszedelemnek van kitéve, tolvajoktól s hajótöréstől kell félnie: midőn az ész, a tudományt s az erényt tőlünk el nem rabolhatják! — Kedves barátom, ha a testnek rász nedvei agyvelőd gyöngéd rostocskáit megrontják s az örülség áll be: nem hajótörés-e ez?

Azt is előítéletnek tartom, ha az ember azt tartja, hogy nincs jelesebb valami az észnél. Megengedem, hogy az ész legszebb s legdicsőbb ékességünk s hogy az ember ennél istenibb valamit nem képzelhet. De ha legfőbb kincse is ez az embernek: azért nem a legfőbb kincs ez — általában. A dolgok véghetetlenségében s más világokban aligha nem lesznek

magosabb lények, mellyek az ész t igenis csekély előnynek tekintik!

A minap házi aszszonyom szobámba lépett s nagy felindulással beszélt szomszédnéja, egy eleven tüzes menyecskének ledér viseletéről. Egyre másra sopánkodott: ‚oh Istenem, hogy élhetnék illy botrányosan?!’ Azt gondoltam magamban, ha neked is olly húsod, olly véred, s épen az az alkalmad volna mint szomszédnének, te is olyan volnál. — ‚Nézd, mondja egy másik, milly szüzén él Péter s hogy dicséri meg ezért mindenki őtet!’ Nevetnem kell: hogy’ élhetne ő máskép, mikor egyenlő sorsa van Abálardéval? Kedves fiú, te most kárhoztatod a fösvényiséget, váljon fogod-e ezt akkor is tenni, ha fejedet ezüst hó földi? A mit ma erénynek nevezünk, az gyakran nem egyéb mint a vérnek és nedveknek szerencsés mérséklése!

Bizonyos német doctor azt írta, hogy a természetes hittan merő anthropathiából áll. Megengedem. Az ember anynyira telve van önszeretettel, hogy néha az Istennél is nagyobbak képzele magát. Nem csuda. Minden állatfaj magát legszebbnek tartja. A süldisznók öszszetartanak s a bankák igen tetszenek egymásnak. De én máskint gondolkodom. Az isteni lénynek az alkotott dolgok természetével semmi köze. Valamint a tuskó nem látja a napnak sugarát, szint-olly kevésbé bírja az ember felfogni: ki és micsoda az Isten? Az Írás maga megvallja, hogy magosán s elrejtve van. Imádásra méltó homály környezi ötét, mert olly világoosságban lakik, melyet szemünk meg nem bírhat. Milly vakmerőség tehát a nyomorult halandóktul, hogy az örökkévalóságot felfogni, a véghetetlen egy araszszal megmérni akarják. Az Isten megfoghatatlan,

s ha az nem volna, megszűnnék Isten lenni! — (Emlékezem, hogy a plebánus e nyilatkozatért egyik levelében nagyon megdicsért engemet s egyideig azon gondolatot táplálta, hogy — kispap akarok lenni. Nem hiszem azonban, hogy daczára minden jámbor gondolatimnak csinos nővére Juliska mellé káplánnak fogadott volna.)

*

Igaz, hogy a dicsvágy sok megfoghatatlant rejt magában. Ha valaki a pusztában laknék, távul minden emberi társaságiul, s azt hallaná, hogy vannak emberek, kik örömmel élnek megvetve, hogy haláluk után dicsőítessenek, s hogy mások életüket munka által megrövidítik, ezen csudabogarakat aligha örülteknek nem tartaná. Hogy azonban a gőgösök ezen ostoba szenvedélyüket arany paláستtal takarhassák el, azt állítják, miképen az sok jeles tettnek rugója.

De elfelejtik megemlíteni, hogy ezeket is többnyire a szerencsétlenség szülte. Hányszor szegik meg miattuk a lelkiismeret legszentebb törvényeit? Menynyivel szerencsésebb volna ezek nélkül az ember!? Az égne madarai sokkal vidámabbak, mert nem bízzák el magukat. Nem irigylik a másét, s csak élelmükről gondoskodnak, mellyet a kegyes természet bőven elhintett számukra. A dicsvágy tehát egyedül az emberi gyarlóságok közé tartozik, mellyet elfojtani majdnem lehetetlen. Cicero azt mondja, hogy azok, kik a hírnek megvétéséről írtak, még ezen könyvek elé is nevüket bigyesztették. Sok ember a hírnevességet kigúnyolja, de csak azért, mert nem bír arra vergődni: valamint vannak olly világbölcsek, kik a pénzt és vagyont nagyfennen megvetik, t. i. azt, mellynek birtokában nincsenek. Tessék elhinni, hogy minden ember gögös, még azok is, kik a város csatornáit kitisztítják! —

S így tovább! Elég volt a jóbul s — az ívek szaporítására!

Mire ét- és életvágyain megjött, addig a télnek zajosabb szaka, a farsang, a bemutatások s ismerkedések ideje elmúlt; s ha a társasköröket előbb különczkedésből kerültem, most kénytelenségből kellett visszahúzódnom, miután a szombathelyi deák-élet, egyáltalában az egész nyilvános élet. koránsem bírt anynyi kellemekkel mint a győri, s busz helyen is kopoghattál, míg valahol szívesen fogadtak. Egyébiránt a körülmények és viszonyok határoznak mindenütt s tesznek kedvessé s kellemetlenné valamit: s így könnyen meglehet, hog\ beteg testtel s deáki szempontbul fogvái fel a szombathelyi életet, igazságtalanul támadtam meg az ottani köröket, miért, ha úgy volna, még utólagosan is bocsánatot kérek. —

Anynyi bizonyos, hogy e vádat házi gazdámra nem alkalmazhatám. Olly jól éreztem magamat nála s övéi közt, mintha otthon volnék; anynyi jósággal és barátsággal viseltettek irántam.

A család feje ifjabb éveiben szemorvos s jelenleg agglegény volt. Két nőtestvére föl váltva osztozott meg a háztartás apró gondjaiban, s ő evvel úgy meg volt elégedve, hogy legkisebb kedvet sem élezett magában ezen életmódot ollyannal fölcserélni, melly az ő véleménye szerint folytonos bajjal és kellemetlenséggel van özsze kötve.

— Sohase házasodjék meg ön, mondta sokszor, ha esténkint egy csésze kávénál, akkoriban théát még csak a betegek ittak, kedélyes hangulatban együtt ültünk. — Furcsa tanács, mikor az embernek még két fiatal s meglehető csinos nővére van. Ki tudja, így beszélt volna-e, ha phisicus, t. i. olly ficzko nem vagyok, kinek

még távulrul sem juthat eszébe, hogy megházasodjék.

Nem tudom, ki súgta meg, hogy az orvos mintegy tíz év előtt egészen máskép gondolkozott a házasság szentségéről: s azért egy alkalommal fölszólítottam őt, mondaná meg, miért viseltetik olly ellenszenvvel iránta, a mi annál feltűnőbb, mert kedvező életviszonyai elegendő biztosítékot nyújtanak neki a házas örömek háborítatlan élvezetére?

Erre azután az orvos a következő épületes történetet beszélte el, melly — a mint magát kifejezé — furkós bottal verte ki fejbül a házassági gondolatokat s őt örökös agglegénységre bírta.

Halljuk őt magát beszélni!

— — Szerettem és viszont szerettettem. Szerelmem tárgya olly szép volt, mint Ámor, de olly vak is volt mint Ámor, szóval merő vak volt! Pedig, a ki fiatal volt vagy még most is az, tudni fogja,

milly szükséges a szem a szerelemnél. A szemben tükrözi magát a lélek, a szem képes mindent kifejezni, mit az ember érez. A hatalom, mit a kék vagy barna szem gyakorol, ha a határozatlanság s a szemérem nemes és gyöngéd érzése tükrözi magát benne, leírhatatlan. S ha e szem a tiédél találkozik s néma ékesszóllással hirdeti a szerető ^{szív} dobogását, ki fog e nevezhetlen varázsnak ellenállani, ha csigavér nem foly ereiben, vagy Kiszlár agának nem szegődött Törökországba? Igenis, barátom, a szem leghathatósabbán mozdítja elő a szerelmet, mert kárpótlást nyújt sokért, miről az ajkaknak szólni nem szabad.

Ugyanazon időben volt egy jó barátom is. Bélának hitták. Fiatal, csinos és elmés fiú volt, kitül gyakran tanácsot kértem, ha azt nem bírtam magamnak adni, vagy ha tulajdon véleményemre az övének bélyegét akartam nyomni.

— Béla — mondók egyszer — szeretnék megházasodni; mit gondolsz, okosan cselekszem-e?

— Miért nem; válaszolt Béla. De kérdezd meg inkább Pál apostolt, ki az illyes dolgokban régi practicus volt, s legjobban megmondhatja mitévő légy?

— De szerelmem tárgya vak!

— Nos, mit árt ez? Azt olvastam egyszer egy vastag könyvben, hogy nem rossz, ha az embernek vak felesége van, s ha az ember néha maga is az.

— Nem, nem, barátom, ez nem megy. A szem igen szükséges a nőnél, kivált a háztartásnál. Azt szokták mondani: szemes gazdaszszonynak tyúkjá nagyobbat tojik mint a vaknak lúdja; s hogy a mit a szem nem lát, a szív hamar elfelejti. Hál' Isten, hogy művészetem képessé tesz engem et kedvesemnek szeme világát visszaadni. Igenis; akarom, hogy nőin mindent lásson, engemet is: hogy jobb kedvvel ölelhessen

át, mert a kit valaki szeret, arra sok szemet vet. . .

— A mi engemet illet — monda Béla — nekem mindegy, akár nappal akár éjjel ölel át kedvesem, csak tegye meg, s pedig minél többször. Árgusnak száz szeme volt, s még sem látta, a mit leginkább látnia kellett volna. — Egyébiránt tégy a mit akarsz.

Barátom igen jó tanácsot adott; azonban sokszor megtörténik, hogy a rász tanácsot követjük, melyet mi önmagunknak szoktunk adni. —

Fejem rózsaszínű reményekkel, szívem szerelmes vágyakkal telve, kedvesemhez siettem.

— Mathild, lelkem; kiálték hévvel: az ég még akkor is kedvezett neked, midőn megtagadd tőled a napnak világosságát s becsüké szemedet, mert a szerelem azt ismét fel fogja nyitni. Te látni fogsz s én második teremőd akarok lenni.

Mathild keblemre hajtá gyönyörű fejét. Mindig szép volt ő, de az ismeretlen boldogság előérzete még szebbé tette bájos arczát. Erősen reszketett karjaim közt.

— Milly isteni élv — mondók elragadtatva — ha szemed az enyimmel találkozik s te ebben ezer csók közt szívemnek beszédjét fogod olvasni; ha te csak engemet fogsz látni, rám ismerni azon számos személyek közt, kik téged környezni fognak

Mathild szorosabban simult hozzám, s kért hogy ne késsem ez ismeretlen boldogságot véle megismertetni.

Másnap dobogó szívvel kezdtem a műtéthez. Úgy volt, mintha Ámor láthatatlanul vezetné kezemet. Béla is jelen volt; megláttam, hogy tanúja legyen a nagy változásnak, azon örömteli érzésnek, melyet Mathildban a vakság utáni világosság költeni fog

S eljött a percz, mellyben Mathild szemire a ragyogó égnek első világa esett. Nem tudta, hová szökjék a reá özönlő érzelmek árja elől? egészen új világban találta magát.

Viszszahúzódtunk s feszülten vártuk a részegítő benyomás további eredményét.

E pillanatban Mathild hirtelen megfordul . . . Béla felé szalad ... s ennek karjaiba dül.

— Tévedsz, kedvesem; mondék kissé meghökkenve: én vagyok az, ki szemedet fölnyitotta. —

— Megengedem, válaszolt Mathild, s ezért igen nagy köszönettel is tartozom önnek; de szívembe olly vonások voltak vésve, mellyeknek kifejezését csak e szeretetreméltó férfinak arczában találom.

— De szerelmes szavaid, esküd —

— A vaknak nem lehet rózsz néven venni, ha fölcseréli a tárgyakat; én csak annak hiszek, a mit szememmel látok, s

azért meg fog ön bocsátani, ha ezentúl is azt fogom szeretni, a kit eddig — önben szerettem.

Mit volt tenni? engednem kellett, nehogy nevetségessé tegyem magamat. Öszszeszedtem műszereimet s megesküdtem, hogy senkinek se fogom többé — szemeit fölnyitni. — —

Az orvos elhallgatott. Nővérei mosolyogva tekintettek egymásra; aligha eszükben nem forgott, hogy az illy hirtelen változások szeretetreméltó nemüknél ép szemek mellett is be szoktak állani. —

Szeretném tudni, megházasodott-e később az orvos? — Nem hiszem; mert becsületes nemet ember volt s már elérte azon válságos kort, mellyben a sógornak közönségesen meg szokott jönni — az esze.

XXVII.

A tavasz, melly minden teremtménybe új életet önt, s a szívet és lelket fölvidítja, nekem bűt és szomorúságot hozott. Szerezett nővérem Luiza — meghalt! Huszonnégy rövid óra véget vetett virágzó életének. Ismét elpattant egy láncszem azon gyűrűből, melly szorosabban kötött engem az élethez. Anyám fájdalma leírhatatlan volt. Alig két éve, hogy hűn szeretett férjét elvesztette, s most kedves leánya követte ötét a sírba. A magános napjainak hű társnóját, én a legjobb nővért s a leghűbb barátnét sirattam. Mi pótolhatta volna ki nekünk e kettős veszteséget a világon? A kik Luizát ismerték, fájdalmasan vették, hogy az Isten olly hamar szólította őt ismét vissza a menyországba. —

Tudom, hogy lesznek, kik azt, a mit most közleni fogok, hihetetlennek tartandják

s engem rémlátónak fognak gúnyolni, meg nem engedvén, hogy az érzelem és a sejtés néha biztosabban ítél mint az ész, melly csak avval elégszik meg, a mit lát és hall. Pedig nemcsak az létezik, mit szemmel láthatunk s kezünkkel érinthetünk: vannak a természetben olly titkok is, mellyeket azért, mert azokat felfogni nem tudjuk, nem lehet a csalképek s lehetetlenségek közé sorozni.

A mi engemet illet, e különös esemény új tanúságát adta többször említett sejtőtehetségemnek.

1830-dik évi márczius 24-dikén, este kilencz és tíz óra közt, házi gazdával s nővéreivel az ebédlőben ültem s különféle közönbös dolgokrul csevegtünk. Később a fiatalabbik kisaszszony a zongorához ült s játszani kezdett. Tóni kisaszszony sok érzést és ügyességet fejtett ki e nehéz s akkoriban még nem olly közönséges hangszer kezelésénél. Szép nem volt, de ha a zongoránál

ült, arczát a lelkesedés glóriafénye ömlesztő körül, s e perczen igen érdekesnek tetszett.

— Átellenben a pamlagtul, mellyen a másik kisaszszonynyal ültem, volt az ajtó, melly szobámba nyílt. — Az ajtó nyitva, a szoba sötét volt. — Tóni kisaszszony épen kedvencz darabomat játszotta, Moscheles ,írhoni emlék'ét, s én fejemet kezemre hajtván némi felindulással, mellynek okát nem tudtam adni, figyelmeztem a lágy és busongó hangokra. A darab végével föltekintettem s pillantatom a sötét szobára esett. — E perezben — még most is lehetetlennek állítom, hogy a pusztá képzeleterő illy elevenen tudjon működni — a szoba mélyébül hoszszu fehér ruhába öltözött nőalak lebegett lassú léptekkel felém, s minél közelebb jött, annál kisebb s átlátszóbb lett, mígnem az ajtóküszöbnél ködfátyolkép gyanánt szétolvadt. Ezt rövid sikoltó hang követte a mellékszobában. Mindnyájan egyszerre ugrottunk fel ülésünkről.

— Ki van a szobában? kiálték hangosan s az égő gyertyával befutottam. Minden a maga helyén volt, élő lénynek nyoma se látszott. Minden zugot kikutattam, de semmi föltűnőt nem találtam. Midőn azonban íróasztalomhoz közelíték, megütődve láttam, hogy az üveg pohár, melyet nővéremtől elválásunkkor emlékül kaptam, s melly annak arczképe mellett állott az íróasztalon, szétpattant, s két egyenlő részre válván üvegkarjaival az arczképet mintegy átölelé. Ez okozta azon éles, átható hangot, melyet mindnyáján tisztán hallottunk. — Harmadnapra érkezett meg azon szomorú hír, hogy Luiza ugyanazon nap este kilencz és tíz óra közt meghalt! — —

A szorgosan megőrzött pohárdarabokon kívül élő tanúkat állíthatok annak bebizonyítására: hogy a szellemvilág nyilatkozásai nem a képzelődés szüleményei, s néha a legokosabb ember értelmén is túlterjednek! — De térjünk az élőkhez!

Bár tanulmányaimat nem nagy tüzzel és szorgalommal, mégis több kedvvel folytattam, mint az előzményeket tekintve tőlem várni lehetett. Ennek okát azon szerencsés előadási modornak köszönhetni, mely által tanítóink a legszárazabb tudományokat is meg tudták velünk kedveltetni s irántuk részvétet ébreszteni. — Legkedvesebb tanítóink Laky Károly s Bitnicz Lajos urak voltak. Az első a természet- és gazdasági tannak professora volt: friss és egészséges humorral fűszerezett előadásai sok élvezetet nyújtottak, midőn más részről igazi magyar jószívűsége s nyájas bánásmódja bizonyos patriarchális viszonyt fűzött közte s tanítványai közt, mely annál szorosabb volt, minél őszintébb tiszteleten s hajlandóságon alapult. — A komolyabb Bitnicz, bár nem tudta velem a mathesis abstract tudományát megkedvelteim, annál jobban sikerült ez neki classicus felolvasásai által a magyar nyelv és irodalom történetéből, melyet a

többi tanintézetben, hol eddig megfordultam, csak mint rendkívüli stúdiumot s azt is elég hanyagul tárgyaltak. Minden lecke valódi ünnep volt reárn nézve, inkább mindenriil lemondtam volna mint egy órát is elmulasztani; de nem is volt az egész házában a magyar literatúrának avatottabb papja, melegebb barátja s buzgóbb előmozdítója, mint Bitnitz. — Áldja meg ötet a magyarok Istene azon sok tiszta, nemes élvezetért, mellvet előadásai nekem nyújtottak, s legyen meggyőződve, hogy azon lángoló magyar érzést, mellyet keblemben táplálok, s mellyet nagy részben neki köszönök, holtig meg fogom tartani. —

A magyar nyelvtársaság Szombat-helyen (nem tudom, fñn áll-e még?) is Bitnicz műve volt. Tagjai a bölcsészeti tanulmányok első és másodévi hallgatói voltak. Elnököt, jegyzőt és gazdát a magok keblébül választottak. A jegyzői hivatalt a második félévben én viseltem. Minden héten

kétszer, néha többször is öszszegyűltünk a líceum termében, s ez alkalommal saját műveinket vagy másokéit felolvasván, azokról írott vagy szóbeli véleményünket, az utóbbit azonnal, az elsőt, ha a munkák bírálatra kiadattak, a következő ülésben terjesztettük elő. Bitnicz úr többnyire jelen volt tanácskozásainkon, s útmutatása s buzdításai által még inkább növelte azon kedvező sikert, melly atyai és baráti pártfogása mellett szerény működésünket érte. — A minden tanév végével megjelent 'évkönyv' mellybe a szótöbbséggel legjobbaknak talált művek szerzőik által beíratk, jóforma vastagságra terjedt, s nem egy munkát foglalt magában, melly, ha nyilvánosságra nem jutott is, bátran megmérkőzhetett sok olly elmeszüleménnyel, mellyet sokszor csak a nyeglegesség vagy könyvárusi könyelműség szokott a ponyvairódalom piaczára hozni. — Távu legyen azonban tölem, hogy ezen kiválóbb művek közé az enyémekeket is

soroljam. Átláttam már akkor is, úgy mint most, mit érnek humoristicus rögtönzésem, mellyeket jó kedvvel ugyan, de kevés ízléssel a papírra vetek s később mint az apa elfajult fiát, megtagadni szeretnék? Bele irtani néhányat az ,évköny'-be: úgy jöttek oda, mint Pilátus a ,eredő'-ba, s olly díszére váltak annak, mint nem mondom meg kinek halotti prédikációi bizonyos nagyobb társaság évkönyveinek. — Bitnicz úr, nem tudom szerfölötti engedékenységbül-e vagy buzdítási célbul? tehetségemet igenis túlbecsülte. Fölszólítására humoristicus elmefuttatást írtam egy hamvazó szerdára visszamaradt árva fánknak viszontagságairul, s az akkoriban (1830-ban) nagy' kedveltségnek örvendett ,Kisfaludy-Aurorá'-ba küldtem, természetesen Bitnicz úrnak, mint Kisfaludy Károly jó barátjának ajánló levele mellett. Máig is várom a jeniek' műnek kijöttét. Társaim sokat nevettek rajta, midőn azt az egyik ülésben

fölvoltam; de nagy közönség előtt ritkán járja meg, a mit kis körökben a barátság vagy pajtáság elfogadhatónak talál. — Lehet, hogy Toldy úr e hyperclassicus terméket elhunyt barátja papirosai közt meg fogja találni: ha szépen megkér, nem bánom, kiadhatja azt „magyar crestomathiá”-jában. —

A társaság jobb és kitűnőbb tagjai közé tartozott Ney Ferencz barátom is, sőt mindnyájunknál kiválóbb helyet foglalt el. Művei legsikerültebbek voltak, kritikáin már akkoriban meglátszott azon tiszta felfogás s higgadt ítélőtehetség, mellyel később olly szép hírnevet szerzett magának a magyar irodalomban. Utánam járt egy iskolával, a mi egyébiránt nem akadályozá, hogy jeles tehetségeit elismerve, figyelmeztetéseit szívesen ne fogadtam volna.

Szép talentom volt Tolnay Károly barátom is, kit elnökünknek választottunk. Hatalmas beszédek tudott rögtönözni, s

úgy hallom, hogy szülőföldjén, Zalában, e szerencsés természeti adománynak annak idejében, mintegy tizenöt évvel deáksága után, szép hasznát is vette. Egy ízben ezen ékesszóllása által elnökségét is megmentette, midőn társaságunkban öszeesküvés történt ellene, mellyet csupán szép szavainak sikerült lecsillapítani. Azóta bizonyos tekintélyt szerzett magának köztünk, melly ötet, a tekintélyek akkori aranykorában, minden további megtámadások ellen biztosította.

Beh jó magyar élet is volt akkor Szombathelyen: megmondja-e valaki, nem mérgezte-e meg ezt is a — cultura?

XXVIII.

Egész életemben az a sorsom volt, hogy ha én nem kerestem a kalandot, a kaland keresett föl engemet.

Említettem már, hogy az első időben, melyet Szombathelyen töltöttem, keblemben valami Meinauféle embergyűlölet fészkelte magát, melly leginkább a hölgyek ellen volt irányozva, ezen szeretetreméltó lények ellen, kiket anynyira kedveltem s mindenkor kitüntetni szoktam. — Később ugyan szelidebb érzelmek váltották fel e szokatlan hangulatot, szívem tágulni, lelkem fogékonyabb kezdett ismét lenni: az előbbi keserűségből azonban egypár csep mégis visszamaradt, melly az élvezet hevét kissé mérsékelte. Remeteféle életemmel fölhagyva társalgásomat csupán férfiak, illetőleg iskolatársaim körére szorítottam, mellynek egyformaságát, bár az előbbi zajos élet s

koromat túlhaladó tapasztalások által elkényeztetve valók, kevesebb mértékben éreztem, semhogy azt elviselni nem bírtam volna.

Rajtam tehát nem múlt, hogy minél kevesebb kalandban részesüljek. Annál pikánsabbak voltak azután, melyek véletlenül utamba akadtak. Néhányra még mindig szívesen emlékezem. —

Nem tudom, él-e még egyike meghittebb barátimnak, B—a Pali, s ha igen, emlékezik-e reám, hű társára az éjjeli zenéknél? Már ezeknél classicusabb zenét sem Szombathelyen sem széles Magyarországon hallani nem lehetett. Olyas valami volt ez, melyet hiúban próbálnék leírni annak, ki azt nem hallotta, s melly arra nézve, ki fültanúja volt, felejtethetlen marad.

Én gitároztam, Pali flótázott, a mi már magában is elég szép volt, de menynyivel szebb volt, midőn Pali barátom nem

bírván a furulyának magosabb hangjaival megbirkózni, ezeket szájával pótolta, világosabban mondva, énekelte ki. A hatás szintolly meglepő mint nagyszerű volt; kellemre s eredetiségre nézve pedig nem volt zene, ideértve még a ‚jövő zenéjé‘-t is, mellv a miénkkel, ha a szomszéd háztetők kandúrjainak tuttiját kiveszszük, méltán versenyezhetett volna. Mondhatni, hogy Pali és én históriai nevet szereztünk magunknak ezen zenék által Szombathelyen, s ha nem ritkán kellemetlen özszeütközéseknek is voltunk miattuk kitéve, azzal vigasztaltuk magunkat, hogy minden újnak és rendkívülinek szintanynyi bámulói mint irigyei szoktak lenni.

Történt, hogy egy meleg júniusi éjjel a postaútcza egyik emeletes háza előtt találtuk magunkat. Az emeletben két kisaszszony lakott édes mamájával: mind a három nettó százötven éves volt.

— Csapjunk nekik egy halotti mar-
sot! dévajkodék Pali barátom, s ón, mint
illik, secundáltam neki.

Alig kezdtem azonban gitáromat han-
golni, midőn a háznak ajtaja megnyílik s
a sötétből gyöngéd női hangot hallottam
susogni:

— Te vagy, Istók?

Szeretném azt a fiatal embert ismerni,
ki, ilyenkor még arrul gondolkozik, mitévő
legyen? — Nem is haboztam egy perczig
sem, hanem éltem a kedvező alkalommal
s becsúsztam az ajtón. — Két gömbölyű
kar csimpszkodott nyakamba, s meleg,
dagadó ajkak égtek az enyémeiken.

— A la bonheur! gondoltam magam-
ban: máraz ilyen félreértést el lehet tőrni.
— Mindig jobban esik, mihez az ember
véletlenül jut. Békével hagytam magamat
végig csókulni és czirógatni.

Pali barátom azalatt hatalmasan unta ma-
gát kívül, s eleinte lassan, azután erősebben

kopogtatott az ajtón. De nem nyitattik meg mindig azoknak, a kik kopogtatnak; mit Pali barátomnak is tapasztalni kellett. Végre ‚solo‘ kezdett furulyázni s olly keservesen fújta, hogy a legékesebb kopó sem tudott volna szívrehatóbban vonítani.

Alig fújta azonban három perczig, midőn fölülrül megnyílik az ablak s rekedt női hang kiált le:

— Majd haza lódulsz, kujtorgó!

De Palit ez nem genirozta. Még keservesebb nótát fújta s fújta volna világos reggelig, ha úgy nem jár egyszerre, mint a hazatérő Socrates, midőn kedves feleségét első álmákul felköltötte. Ijedten ugrott félre; e perczben megragadja őt egy erős férfikar, s hatalmas mélyhang azt kérdi tőle:

— Mit keres itt az úr?

Alig hallotta a kapun belül Stranierám e hangot, midőn elsikoltja magát:

— Ez Istók szava!

Azután kibontakozik karjaimbul s rám kiált:

— Az Istenért, kicsoda ön?

— A legszerencsésebb halandó! mondók tüzes pathoszszal.

— Ezért agyonüt ő mindkettőnket!

— El vihetne a manó!

— Fusson föl hamar a lépcsőn, s maradjon ott csendesen; különben vége mindennek! rebegett a nőalak, megfogta kezemet, a lépcsőhöz vezetett s úgy nógatott hátba, hogy majdnem orra buktam.

Úgy cselekedtem, mint mondta; mert mi tagadás benne? nagyon szerettem élni: ez az Istók pedig még olly bolond Istók lehetett volna, hogy agyonüt szerelemfélésből.

Alig voltam bátorságban, midőn az ajtó újra nyikorgóit s azon az igazi amorosot hallottam besurranni. Nagyon fölindulva lehetett: úgy szuszogott, hogy fölhallatszott az első emeletig. Utóbb lecsillapult,

s kezdődött a szerelmes conversatio, melly-nél senki se játszik unalmasabb szerepet, mint egy harmadik személy.

Egy egész óráig enyelegtek már, s úgy látszott, hogy kakasszóig be se végzik, a mi rájok nézve igen mulatságos lehetett, de engemet már menkő módon kezdett bosszantani. Azonban mit volt tennem, ha Istók markába nem akartam kerülni?

Vártam még egy órát. Istóknak még esze ágában se volt a távozás, engem pedig a türetlenség hidege kezdett már lelteni. Helyzetem nemcsak unalmas, hanem szerfölött kényelmetlen is volt. Próbálja meg valaki, két egész óráig egy helyen állani, a nélkül hogy szabadabb lélekzetet venni, vagy csak orrát is megvakarni merje: nem is említve azon különféle kísértéseket, melyeknek két szerelmes szomszédságában egy megugrasztott harmadik szerelmesnek lelki és testi érzékei kitéve vannak. Állapotom tökéletesen egy éhes emberéhez hasonlított,

kit egy dúsan megrakott asztalhoz ültetnek, s bekötik száját!

— Kínlódjék, a kinek tetszik; gondoltam magamban, s a fal mellett halkán tovább tapogatóztam. Nem sokára nyitott ajtóra, s ezen belépve rövid kutatás után még egészen meleg ágyra találtam. Üres volt, s kétség kívül Istók kedvesének ágya.

— Bele fekszel! tevém fel magamban: s csakugyan belevetettem magamat csizmástul sarkantyústul. Öt percz múlva szerencsésen elaludtam, s olly szépeket álmodtam, minőket egészséges fiúnak illy helyzetben álmodni lehetett. Ah, milly ritkán sejti az ember, hogy mire virad!?

Legédesebb álmaimbul éles sikoltás riasztott fel. Fölnyitottam szemeimet, de csak hamar behúnytam ismét azokat. Rémitő volt, a mit láttam, újra fölpillanték s még rémitőbbnek tetszett, a mit láttam!

Elöttem állott mély pongyolában egy hosszú, száraz, legalább is hatvanéves vén

aszszony, felbontott bajjal, égő gyertyával kezében, redődús arczán az iszony és meglépés kifejezése. Szemeim önkénytelenül rajta ragadtak, s borzalomtul telve még keresztet is elfelejtettem magamra hányni.

— Hogy jött az úr hálósobámba? kérdezett az endori boszorkányok rokona rikácsoló hangon, mellyben azonnal Pali barátom Xantippejére ismertem.

— Epén úgy mint sok ember ahhoz, a mit nem keresett; felelék mély sóhajjal. — Hátam borsózni kezdett, midőn arra gondoltam, hogy e megszökött múmiának ágyában feküdtem.

— Még figurázik is, pedig engem a guta kerülget mérgemben.

— Tessék czukros vizet inni; mondok színlett nyugalommal, pedig magam is megittam volna egy itezét ijedtemben.

— Hiában csúri csavarja ön a dolgot; csak vallja meg, hogy leányaimat akarta elcsábítani! tartatott a vén szatyor s még

olly könyörületes se volt, hogy pongyoláján valamit igazított volna.

— Én senkit se csábítottam el, hanem engem csábítottak el; nyögtem a kínpadon.

— Mit? az én leányaim csábítók? hápogott az eleven kóró; az én kedves, ártatlan gyermekeim, kik azt sem tudják, mellyik fán teremnek a szeretők, s minden férfit bajszos leánynak tartanak. — —

— Már tisztelet becsület, aszszonyom, az ön kedves gyermekeinek — replicáztam egész illendőséggel — de ha az a kisaszszony, a ki tán még most is odalent enyeleg a pitvarban, a teins aszszony leány-magzatainak egyike, akkor csak anynyit mondhatok, hogy a férfiak ismeretében szépséges előmenetelt tett . . .

— Még rágalmakra is vetemedik a gonosz lélek! vágott szavamba a megsértett anya. Tini, Fini; Fini, Tini! kiáltott tele torokkal.

S megnyílt egyszerre két szobaajtó. Az egyiknek küszöbén Fini, a másikon Tini lépett ki, hasonlóképen égő gyertyával kezükben s olly deshabilles-ben, melyet Éva anyánk bátran használhatott volna figefalevélnék. — Hoszsúságra s szárazságra nézve mind a kettő tökéletesen hasonlított mamájához. Többször kellett behunyni szememet, míg ez új látványhoz szoktam.

— Nem — mondók a legmélyebb meggyőződés hangján — ezek közül egyik se volt a pitvarban. Viszszahúzom szavamat s ünnepélyesen bocsánatot kérek.

Az egy híján három grácia mamájával körülfogott engemet; arcukrul az évek számán kívül bámulatot és csudálkozást lehetett leolvasni azon szokatlan tünemény fölött, hogy szűzies hajlékukba éjszakának idején férfi személy tévedett. — Az examinalás újra kezdődött. Mindent, még azt

is, hogy apámat anyámat megöltem, megvallottam volna, csakhogy tőlök mielőbb szabadulhassak.

— Tehát ön azon szerencsétlen flótásnak pajtása, ki még mindig az ablak alatt ácsorog s engem irgalmatlan tutolásával már háromszor kikergetett az ágybul? Szólt az öreg, s száját füle tövéig húzta: az egész ‚route‘-on egyetlen fogat se láttam.

— Igen is én vagyok azon szerencsétlen flótásnak szerencsétlen pajtása; válaszolók töredelmes hangon, elkerítvén gondolatimban Palkó mindenét, hogy illy istentelen situatióba hozott halotti marsos ötletével. Azon tragicus momentumra pedig, mely lelkemet egyenesen a poklokra szállította volna, ha az ágyat üresnek nem találom, még csak gondolni sem mertem.

— Nagy kedvellője lehet a rózsavíznek — folytatta a vén satrafa, Palkót értve

— hogy három flaeonnal be nem éri. ti hatalmasan elnevette magát. Az Isten tudja, mi volt rémitőbb: nevetése-c vagy haragja? A kisaszszonyok is nevettek, magam is nevettem, mindnyáján neveltünk. Szép mulatság volt — csak vége lett volna.

Előidéztek Zsuzsi szobaleányt is, a ki tulajdonképen az olly szépen kezdett, de olly csúfosan végzett kalandnak főoka volt. Vallomásaimat szorul szóra megerősítte. Derék, szép bőrű leány volt: kissé elpirult, midőn gyertyavilágnál látott, úgy tetszett, mintha azon gondolkodnék: jókor jött-e Istók, vagy még késhetett volna a kedves?

Valahára kiszabadultam a boszorkánycongressusbul az utczára, hol Pali barátóm irigylendő phlegmával föl és alá sétálván, a postautczának valamennyi kutyáit folytonos éberségben tartotta. Megragadtam gallérját s olly sebesen vágattam el

vele, mintha halálos ellenség ülne hátunkon . —

El is felejtettem, hogy Zsuzsi, midőn az ajtón kieresztett, azt súgta hamarjában fülembe, hogy Istók korántsem olly gyilkos ember, minőnek őt Zsuzsi első ijedtében mondta.

XXIX.

Voltak az előbbinél sokkal érdekesebb s költőibb kalandjaim is. — Egyre még mindig örömezt emlékezem: most is álmoknak tetszik; de igen édes álmoknak, minő hajnal előtt a pirosvérű fiatalságot néha meglátogatni szokja. —

B—a Palin kívül, kivel csillagos s holdfényes éjjeleken ablakozni jártam, volt még egy igen jó barátom, M—y Kálmán anyaföldem Sopron megyéből. Közel laktunk egymáshoz s a napnak legnagyobb részét egymás társaságában töltöttük; együtt mentünk sétálni, együtt olvastunk és tanultunk. Utóbb elválaszthatlan barátok lettünk: a városban Orestes és Pyladesnek hittak bennünket. Mindketten egyenlő különczök, s tűrhető képű legények voltunk, ugyanazon erényekkel és hibákkal bírtunk, csak hogy az első Kálmán barátomnál, ezek meg

nálam találtattak fel nagyobb mértékben. Nem is volt tulajdonképen egyéb hibája Kálmánnak, mint bizonyos komolyság, melly fiatal éveivel ellentétben állott s gyakran még olly ártatlan dévajságok iránt is szigorúnak mutatta ötét, mellyek különben az élet rózsaszakában erényül tekintetnek. Ez által némi tekintélyt szerzett ugyan magának társai közt, de meghittebb barátot nem talált köztük, olyant pedig épen nem mint engemet, ki morális túlnyomóságát szívesen elismervén igen jól érzem magamat társaságában. Egymás közti barátságunknak minden esetre nemesebb s ennél fogva tartósabb alapja is volt, mint a milyenre azt fiatal emberek közt néhány ledérül töltött órák élvezete építeni szokta. —

Kálmán a város egyik gazdagabb s előkelőbb kereskedőjénél lakott. A kereskedőnek szeretetreméltó neje s ennek még szeretetreméltóbb mostoha leánya volt. Még csak hírükbül ismertem őket s a gonosz

nyelvek máris azt akarták tudni, hogy a köztem és Kálmán közti barátságos viszony-
nak egyik s tán legfőbb oka a fönérintett
szeretetreméltóságban rejlik. Pedig e tekin-
tetben olly ártatlan voltam, mint a ma szü-
letett gyermek, s az maradtam később is,
midőn Kálmán a hölgyeknek bemutatott s
alkalmam volt tapasztalni, hogy Fama asz-
szonyság mitsem nagyított, midőn őket
szintolly szépeknek mint szeretetreméltók-
nak mondta. — A mama alig volt három
négy évvel idősebb leányánál, s ennélfogva
ugyanazon igényeket formálta s hasonló fi-
gyelmet követelt, mint az utóbbi, a mi azok-
nak, kik ezen érdekes hölgyek körében
mozogtak, legkisebb áldozatba sem került,
miután a teljesebb szépségnek szintolly
szívesen hódul az ember, mint a fejlődőnek.

A mi engemet illet, szívnyugalمامat
e két hölgynek társaságában szerencsésen
megtartottam. Hiú dolognak látszott az udvar-
lók seregét megszaporítani s legokosabbnak

találtam a körön kívül maradni s csupán-csak a figyelmező szerepét játszani, a mi az embert, azonkívül hogy őt a helyzet urává teszi, még különféle kellemetlenségektől s — főfájásoktól is megóvjá. —

E minden esetre bölcs szándékomat még inkább elősegítette azon körülmény, hogy a hölgyek közül egyik sem méltatott engem nagyobb figyelemre, mint a menyinyit az illendőség társas körökben a vendégek iránt kiszabni szokott. Hogy azonban illy feltűnő két szépség, minő a kalmárnő s mostoha leánya volt, udvarlók nélkül legyen, azt szintolly természetellennek, mint lehetetlennek tartottam; s hogy a kiválasztottakat nevüknél nem szállíhattam, annak oka az volt, hogy én épen olly keveset vesződtem a hölgyek szívügyeikkel, mint öle az enyémeikkel.

Ugyanazért egyszerű tisztelgésen kívül egyéb haszontalan lepkeségekkel nem alkalmatlankodtam nekik. Sokkal míveltebbeknek

tartottam őket, semhogy ezen csillámló semmiségektől, mellyeket a férfiak hódításainál több kevesebb sikerrel fölhasználni szoktak, a legkisebb eredményt is várhatam volna. — Tudom, hogy a nyájas olvasók közül sokan a rókára fognak gondolni, molly mint a mese tartja, azért mondta savanyúnak a szőlőt, mert el nem érte. En erre csak azt válaszolom, hogy soha se mondtam magamat jobbnak, mint a minő vagyok, s azért biztosan állíthatom, hogy a hölgyárnak közönbössége hiúságomat sem meg nem sértette, sem azt merészebb lépésekre nem buzdította. —

Kálmánnal soha sem beszélünk a hölgyekről. Barátom sokkal komolyabb volt, hogysen illyesmirül beszédet kezdett volna, magam pedig ezt túlgöngölyöngésből nem tettem, nehogy Kálmán azt gyanítsa, mint ha az ő személyén kívül engemet még egyéb érdekek is kötnének társaságához. Azon furcsa helyzetben valék tehát, hogy majdnem

mindennap mulattam, játszottam és kávéztam Szombathely legszebb hölgyeivel, s mégis négy hónap múlva egy sereg irigy arszlánon kívül egyéb eredményt nem bírtam előmutatni. — Magam sem ismertem magamat. — —

Az iskolaév vége felé a szép mostohát, Vilma kisaszszonyt, melábbnak s szórakoztatabbnak találtam mint azelőtt; s ha magát észrevétlenül hitte lenni, könnyek is csillámlottak szép szemeiben, mellyeket nem sikerült mindig olly hirtelen elnyomni, hogy azokat gyöngé harmatcseppek gyanánt ne láttam volna arcának rózsáin fényleni. —

Mi bánthatta őt? milly titkos bú lepte meg szívét, melly eddig csak örömet és gyönyörűséget érzett? — Pillantataink gyakran találkoztak: az enyémeek őszinte részvéttel nyugvónak a szenvedő hölgyön, midőn az övéi azon aggodalmat fejezék ki, hogy baját eltalálni fogom. —

Elutazásom reggelén búcsúzni voltam Kálmánnál, s hosszú ölelgetések után elszakadván valahára baráti kebléről benyitottam udvariságbul az épület másik szárnyában laké hölgyek szobáiba is. Már előtte való napon bejelentettem nekik ez utolsó látogatásomat.

Vilma kisaszszony a pamlagon ült, szép fejét búsan kezébe mélyesztve. Föltekintett, midőn beléptem. Arcza föltűnőleg halvány, szemei nedvesek voltak.

— Búcsúzni jöttem, kisaszszony! mondók szokottnál komolyabb hangon s közelebb lépven finom aristocraticus kezét ajkimhez vittem.

Vilma szótlánul dűlt vissza a pamlag vánkósára. — Néhány perczig mereven tekintett reám . . . azután felszökött, nyakamba borult s erős zokogás közt mondta:

— Oh nem, nem; lehetetlen, hogy elváljunk . . . szívemnek meg kell szakadni bújában, ha ez megtörténik . . .

Hiában kísérténém meg az érzelem-árt leírni, melly e perczben szívemet előmleszté, Mintha égből hullott volna, olly meglepőleg hatott reám e jelenet! Négy hó után, melly alatt Vilmának egy pillantata, egy nyájas szava sem gyaníttatá, hogy irántam csak a legkisebb hajlandóságot is érzi, illyesmit legmerészebb képzeletem sem bírt volna álmodni.

A szép leány félig eszméletlenül feküdt karjaimban; keble erősen hullámozott, szemei csukvák, ajkai remegtek . . . tessék Platónak lenni, a ki akar!

— Vilma! mondók örömtül elfojtott hangon: lehetséges-e? ön szeret

— Oh igen, én szeretek, kimondhatatlanul szeretek; vágott szavamba a kedves hölgy. Ah, mennyit szenvedtem s szenvedek most is e szerelem miatt... mint küzdtem ellene ... mint akartam azt szíveinkül kitépni, látván hogy viszonzatlan fog maradni . . .

— Vilma, szabad-e annak, a ki szeret, igazságtalannak lenni az iránt, a kit szerelmével boldogít?

— Ő nem érzi magát boldognak; kigúnyolja, megveti a szegény leányt, s hónapok múlva még csak nevére sem emlékezik többé . . .

— Oh ne kínozza ön magát és — engemet! mondók túláradó hévvel, s a gyönyörű teremtést keblemhez szorítván, a szemeiből kiözönlő könnyeket egyenként csókultam le arczárul.

A hölgy márványszobor gyanánt tűrte édelgéseimet; néhány perczig — milly isteni percek voltak! egyikünk sem bírt magával és cselekedeteivel. —

Egyszerre neszt hallunk a szomszéd szobában. Vilma hirtelen kibontakozik karjaimbul s az ajtóhoz szökik.

— Isten velünk! rebegett alig hallhatóan s a másik szobába távozott.

— Nem úgy, nem úgy; kiálték indulatosan: én itt maradok, közeledben akarok lenni, imádott leány! Csak most kezdek élni; most, midőn tudom, hogy engemet szeretsz...

Utána akartam rohanni ... az ajtón a mostoha anya lépett ki.

— Ön búcsúzni jött! szóllított meg engem azon hideg, közönbös hangon, melly ismeretségünk óta egyetlen fokkal sem lett nyájásabb és melegebb.

— Még nem, aszszonyom; még sokáig igen sokáig nem! mondék örömsugárzó arcczal. Az embernek akaratját néha egyetlen percz megváltoztatja, s a jövőben annak, a mit fogadott, épen ellenkezőjét cselekszi.

— Igen szép öntül . . . Vilma e barátságért nagy köszönettel fog önnek tartozni.

— Neki szentelem ezután életemet, mindenemet . . .

— Illy nagy áldozatot nem fog ő követelni . . . bár nem kis türelemre s kitartásra

lesz önnek szüksége, hogy sikerüljön őt Kálmán vesztése fölött megnyugtatni.

— Ká—áá—lmán?! kérdék szörnyen meglepetve.

— Igenis, önnek barátja Kálmán, kinek érzéketlensége anynyi bajt okozott. Hiszen Vilma úgylis elmondott önnek mindent: magam tanácsoltam neki, hogy önhöz forduljon s szóllítsa fel önt közbenjáróul közte s e ,modern' dón Caesar között, ki donna Diannát teljesen meghódította. —

Füleim olly formán zúgtak, mint .azé, ki a vízbe akar fülni. Szörnyű megerőltetésembe került, míg öszszeszedtem magamat.

Tehát nem én, hanem Kálmán volt az a szerencsés halandó, ki Vilma szerelmét bírta?! S minő szerelem volt ez! Más ember képes lett volna az egész világgal szembe szállani, hogy e kincset magáévá tegye, s Kálmán hidegen fordult el tőle! Szegény leány; milly fokra kellett szerelmének érnei, hogy elfelejteté vele a legtágabb

Hiedelmet, s illy feltűnő módon készteté őt nyilatkozni.

Oh, igenis, vannak illy rajongó perczek a hölgyek szerelem-életében, hol tekintet nélkül tárják ki szívük legmélyebb titkát, s nem ritkán a legelső idegent, kit útjukban találnak, örömük és szomorúságuk tanújává teszik.

Lehet, hogy Vilma engemet, mint Kálmán barátját, nem tartott olly idegennek, mint a többit, s örömet elhiszem — mit szerénységem különös jeléül kérek tekinteni — hogy szokatlan elragadtatását később megbánta s az egész jelenetet meg nem történtté szerette volna tenni!

A mi engemet illetett, igen vigyázva kellett szerepemet cserélni, nehogy a hölgyek előtt nevetséges legyek, s elég philosophiával bírni, azon pillanatnyi ugyan, de isteni élvezettel, mit a szeszélyes véletlen nyújtott, megelégedvén, ildomosan vissza-

vonulni, s a szerelem küzdhelyét szerencsésebb bajtársaknak átengedni. — —

S mert e pillanat menyországát zavartalanul akartam emlékemben megtartani, föltettem magamban, hogy Vilmát nem fogom többé látni. — Kálmánnal levélben tudattam szerencsését. — Nem tudom, fölolvadt-e szívének jégvártyája? — Csak annyit hallottam, hogy Kálmán tíz év előtt még nőtlen volt, s Vilma tizenöt év óta — sírban nyugszik.

XXX.

Könnyebb szívvel váltam meg Szombathelytől, mint gondoltam. Az utóbbi kaland mozgásba hozta ugyan kissé szívemet, pár nap múlva azonban minden felejtve volt s az előbbi nyugalom ismét visszatért. Szívem szerelemszünetet tartott.

Anyám sokkal jobban volt megelégedve velem, mint másfél év előtt, midőn beteg szívvel s beteg lélekkel jöttem haza, egy rakás ifjúsági bohóságokkal terheltén, miknek következményeit olly sokáig nem tudtam kiheverni. Ő maga jött érttem. Néhány nappal elmenetele előtt meghítta őt B. grófnő, házunk régi jóakarónéja, Szombathelyhez közel eső kies jószágára, s anyám magával vitt engemet, hogy a grófnőnek bemutasson. Tíz éve volt, hogy ez utóbbit nem láttam. Gyermekéveimből emlékeztem egy sylphtermetű, magas szépségű delnőre,

kinek bársony újjai gyakran játszottak hajfürtjeimmel, s kinek ezüstcsengésű hangja enyhítő balzsam gyanánt tapadt füleimhez. Örültem, hogy őt ismét látni fogom. Nem gyanítottam, mennyi bűt és örömet fogok P—ön találni, s minő befolyást fog egypár-hónapi ottlétem egész jövőmre gyakorolni. Sejtő tehetségem engem tökéletesen cserben hagyott, s szívemnek egyetlen moczczanása sem jelenté, milly változáson fog az rövid idő múlva átmenni? —

Este felé volt, midőn P—re érkeztünk s a városkának egyetlen vendéglőjében megszállottunk. A grófnénál csak másnap akartunk tisztelkedni. Anyám nem igen jól érezvén magát korán lefeküdt, s én a várost s közeleső vidékét futottam be. Viszsaérkezvén az úgynevezett étterembe, melly alig volt nagyobb egy közönséges szobánál, mentem vacsoráink. A város tisztessjői hosszú asztalnál ültek, s kíváncsian néztek reám, midőn beléptem. Külön asztalnál

foglaltam helyet, nem bírván legtöbb embernek azon nem tudom jó vagy rossz tulajdonával, hogy mindenkivel azonnal megismerkedik s kész legelső szomszédjával az asztalnál holtig tartó barátságot kötni.

A szoba egyik szögletében, közel a honorátiorok asztalához, állott egy öreg ember, azon az útczai koldusoknál valamivel jobb fajtájúak osztályából, kik a kávéházakat, kocsmákat s egyéb nyilvános helyeket meglátogatni, s a vendégeket különféle szemfényvesztő bohóságok vagy zeneelőadások által mulattatni vagy untatni szokják. Rongyolt öltözete s fakó arczszíne ínséges állapotra mutatott. Nyakán bizonytalan színű zsinegen rozzant gitár csüngött, mellyhez néhány operaáriát dúdolt rekedt torokkal, majd ismét, változás okáért, öszszehajtott kártyalapon fagot-versenyt rögtönzött. Arcza igen ismerősnek tetszett, csakhogy nem emlékeztem hamarjában, hol láttam ötét? A virtuóz is így járhatott az én phisiognomiámmal,

mert előadás közben szüntelen reám meresztette szemeit, s midőn játékát elvégezte, asztalomhoz lépett, a gitárt hátára lökte, a fagotot zsebébe dugta, kezeivel a levegőt szelte, s fogatlan száját egyik füle végétül a másikig rántotta.

— Jól látnak-e szemeim? kiáltott olly hangosan, hogy a jelenvolt vendégek újra rám tekintettek. Oh igenis, ön az, a mi győri maecénásunk! folytatta tovább s olly tragicus hévvel szorított magához, hogy majdnem megfojtott.

— Ah, mint örülök, hogy önt ismét láthatom!

Új ölelés, új fojtogatás!

Őszintén megvallva, én e találkozás fölött nemcsak nem örültem, hanem azt módnélkül resteltem is. A vendégek szemei mind rajtam akadtak, s arczukból kivehettem, miszerint nem sokat tartanak felőlem, kinek olly ismerősei vannak, mint a vén fagotista volt. A vén fagotista pedig nem

volt senki más, mint a győri német színész-társaság egykori igazgatója, kinek leányának logicus koromban udvaroltam, melly udvarlásommal, mint a kegyes olvasó emlékezni fog, utóbb olly csúfosan fölsültem. —

— Oh, milly gyakran gondoltam önre s óhajtottam irántam mutatott szívességét némileg viszonzni. De a mint látom, ön nem fog reám szorulni, mit csak azért sajnálok, mert ez esetben alkalmam lett volna önnek barátságomat tetteg is bebizonyítani. Mindig különös előszeretettel viseltetem ön iránt, s leányomat nem egyszer leczkéztem meg irgalmatlanul, hogy istentelen viseleté által e gyöngéd viszonyunkat olly hamar felbontotta.

Nem tudtam, nevessek-e vagy boszankodjam az exdirectornak e mindenek hallatára adott biztosításai fölött? Anynyi bizonyos, hogy jelenléte rendkívüli nagy gyönyörűségemre nem szolgált, legkivált, mert az alig múlt évek bohóságaira emlékeztetett,

mellyeket, bár reám nézve tanulságosak voltak, életem lapjárul örökre letörülni szeretnék. Látván azonban, hogy régi ,barátom'-at nem olly könnyyen rázhatom le nyakamrul, megadtam magamat, s heroicus megtagadással mellém ültetvén a németet, az ő és övéinek sorsa fölött kérdezőködtem.

— Ah, boldog Isten, milly nyomorult teremtések vagyunk mi emberek! kezdé siralmas hangon mondókáját. Ma fény és pompa környez bennünket, holnap porban úszó földi férgek vagyunk. Ki gondolta volna, hogy nekem, ki anynyiszor voltam életemben császár és király, parancsokat adtam s kegyelmet osztottam, kinek tulajdon testőrjei, udvaroncjai, aranypaszomántos lajhárjai, pompás — persze csak vászonra festett palotái voltak, illy nyomorult módon kelljen valaha kenyeremet keresni? A sors kegyetlenebbül bánt velem, mint Lear királylyal: őt csak leányai árulták el, midőn

engemet feleségem és leányom hagyott el egyezzerre.

Szemeit törülte, engedelmet kért és — kiitta boromat.

— Most, midőn mindennek vége, szabadon lehet nyilatkoznom. Oh be szerencsés volt ön, hogy leányom hálójából idején megmenekült. Ő és Wagner kisaszszony nem egy becsületes embert tettek már tönkre, s dobtak el azután, ha tökéletesen kizsebelték, mint egy háromszor kimosott keztyüt. Ön is úgy járt volna, uram, minden szeretetreméltósága mellett, ön is azon, nem tudom hányadik férfinak sorsát osztotta volna, kit ez istentelen teremtések utolsó fillérig kizsákmányoltak s azután az ajtón kaczagva kicomplimentíroztak. — Oh, miért nem vontam én is korábban vissza magamat? most nem kellene illy nyomorultan tengődnöm, s azt remélhetném legalább, hogy nem fogok eleven testtel a férgek martaléka lenni.

A beszélőnek könyei sűrűn hullottak egy kacsaczombra, melyet művészileg boncolgatott szót tányérján, s azután mély sóhajok közt szájába dugott.

— Alig hagytuk el Győr városát — folytatta panaszos előadását — midőn dolgaink mindig rosszabbul mentek; társaságom eloszlott, s engem igazi komédiás módra a faképnél hagyott. A nyomorúság mindig nagyobb lett. Ehhez járult még azon szomorú körülmény, hogy a bú és gond ágyba döntött s veszedelmes betegségbe estem, mellynek következtében egyik szememre megvakultam. Azonban csak most jön a java. Hallja ön az iszonyú történetet, mellynek ,legkisebb szava önnek lelkét szétzúzni, fiatal vérét megfagyasztani, mindkét szemét, mint a csillagokat, körébül kiforgatni, göndör fürtjeit szétválasztani, s minden hajszálát, mint a felbőszült borznak tüskéit, fölmereszteni fogja. Jól figyeljen arra, a mi következni fog!’

S Shakespeare „Hamlet“-jéből a rémnek e szavait nagy pathoszszal elrecitálván, s a husátul megfosztott kacsaczombot magosan ég felé tartván, illykép folytatá beszédjét: — Egy szép reggel fölbredek, s körültekintvén azt találok, hogy a szoba egészen üres, s olly szépen van kitakarítva, mintha abban soha a legkisebb bútor se lett volna. Füttyültem, kiáltottam, káromkodtam; senki sem jött! Feleségm és leányom örökre eltűntek — még a lepedőt is kihúzták beteg testem alul. A puszta szalmán egy darab papiros hevert, melyre feleségem kezéül a következő irtózatosszavak voltak írva:

„Szeretett Tódorkám!

Te most épen anynyit érsz, mint egy vén fiakker-ló, melyet mire sem lehet többé a világon használni. Máris vak vagy, nem sokára sánta és süket is fogsz lenni. Szóval, minden tekintetben nyomorult ficzkó vagy. Nem kívánhatod tőlünk, hogy tovább

is nálad maradjunk s veled együtt meggebedjünk. S azért elhatároztuk szerencsénket tovább keresni, miben te csak akadályul szolgálnál. Legokosabb volna reád nézve, ha felrúgnál, mire, a mint látszik, úgylis legszebb kilátásod van. Ha azonban olly szerencsétlen volnál s betegségedbül felüdülnél, azt tanácslom, gondoskodjál arrul, hogy még idején bejuthass valami kórházba; vagy ha eszed van, végy valahol egy kötelet s akaszd fel magadat. — Egyébiránt légy meggyőződve, hogy — bár távul tőled — mégsem szűnök meg örökké maradni hűséges hitestársad Adél.’

— Ezen sorok olly dühössé tettek engemet, hogy fejemet a falon akartam szétzúzni, csupáncsak az örök kárhozattúli félelem tartott vissza. Később magamhoz tértem, nyugodtabban kezdtem a sorsul s az aszszonyokrul gondolkodni, s nem sokára egészséges lettem. ,A nyomorultnak néha egyetlen és utolsó vigasza sem marad meg:

a halál!’ — Anynyi bizonyos, hogy a legszegényebb ficzkó voltam a hold alatt, s darab ideig szökevény módra barangoltam be a világot, nem találtam helyet, hová vén fejemet lehajthattam volna. — Majd azt hittem, hogy a tetűk fognak fölemészteni, majd ismét azt reménytettem, hogy hideg vagy éhség miatt fogok meghalni: de sem ez sem amaz nem történt; még tovább kellett túrnöm és szenvednem.

— Szomorú vándorlásom alatt megismerkedtem egy emberrel, kinek egész vagyona ezen gitárból állott. Egyesültünk; ő gitározott, én énekeltem, s így naponkint pár fillért kerestünk, miből úgy a hogy eléltünk. Végre jó barátom meghalt, s mivel más örököse nem volt, nekem hagyta egész vagyonát, melly ezen gitárból, egy fél ingből, a parókából, mellyet ön fejemen lát, egy makrapipából, egy ujj nélküli tarkaszínű köntösből, s egypár meglehetősen jó állapotban volt bőrnadrágból állott. —

Nehezen esett vesztesége, s irigyeltem tőle azt a szerencsét, hogy a halál több szíves-séggel viseltetett iránta, mint én irántam. Jó, becsületes pajtás volt; nem fogom őt soha elfelejteni. Az Isten éltesse őt a tói világon is!

Az elbeszélőnek szemében ismét köny csillámlott, egy hajtásra kiitta már a negyedik pohár somlyait, s rövid szünet után folytatá:

— Múlt hónapban vándorcsillagom Bécsbe vitt, hol egy nap délután feleségemet az utczaseprő rabok közt pillantottam meg. Nem hittem szemeimnek vagy inkább szememnek, pedig csakugyan ő volt, s olly rémítő rősz színben volt, hogy megesejt rajta szívem. Mindent elfelejtettem, nyakába borultam s olly hangosan sirtam és bögtem, hogy az emberek örültnék tartottak. Engedje ön a büntetés okát elhallgatnom, magam sem tudakozódtam bővebben utánna. Utóbb meglátogattam nőmet a

börtönben, mindent megbocsátottam neki, megosztottam vele csekély keresetemet, s nem ritkán történt, hogy ugyanazon utczában, mellyben ő sepezt, én az egyik háznak udvarában énekeltem. Hiában, csupa ellentétekből áll a világ! — Leányom, mint feleségemtől hallottam, a kórházban halt meg; nem sokára azután kedves Adélemet is forró láz ragadta ki karjaimbul — — s csak engem, egyedül engem hagyott hátra a halál, miből azt következtetem, hogy tán nagy szerencse fog még engemet érni. Mindig sejtek ıIlyesmit. Már az is nagy szerencse, hogy illy véletlenül találkoztunk, s az ég megengedte, hogy panaszaimat önnnek részvevő keblébe önthessem.

S ezzel ismét nyakamba akart borulni, mit avval paríroztam ki, hogy az asztaliul fölkelvén, az eléhívott pinczérrel számoltam. Emberem helyesen gyanítván, hogy a ,traktá'-nak vége, hasonlóan fölkel s e szavakkal:

— Tehát minden el van veszve reám nézve, s nő, gyermek és barát nélkül magánosan mint a rühes ebnek kell barangolnom e világon! — érzékeny búcsút vett tőlem s a másik asztalhoz tántorgott előadásait folytatni.

Megvallom, hogy találkozásunkat nem igen kedvező „omen”-nek vettem; régi bohóságaim jutottak eszembe, s midőn az igazgató sorsán megkönyörültem, tulajdon múltam fölött boszszankodnom kellett!

Az első éjét álmatlanul töltöttem P—ön.

Másnap reggel B. grófnőhöz mentünk.

S most engedjék meg a nyájas olvasók, hogy azon időszakot, melyet P—ön töltöttem, s melyben sok boldog de sok szomorú órát is élveztem, az örömeinek perzeit utóbb napokig tartó gonddal és keserűséggel váltottam be, csak gyöngé contourokban

rajzolhassam. Sokféle tekintetek kényszerítenek arra, hogy így cselekedjem. — Lehet, hogy el fog jönni az idő, midőn nyíltabban szólhatok, jelenleg azonban ezt legnagyobb indiscretio nélkül nem tehetem. — Nem tanácsos mindig az elmúlt időt felkelteni, s magát az emlékezet élveitől anynyira elragadtatni hagyni, hogy azon idő fölött, mellybe magunkat visszaálmodjuk, a jelent s ennek követeléseit elfelejtsük!! —

XXXI.

Szíveskedjék a kegyes olvasó engemet most olly térre követni, mellyen eddig még nem mozogtam. — A levegő tömjén- és patschouli-illattal van fűszerezve, s a cselekvő személyek előkelőbbek, simábbak, s — veszedelmesebbek kezdenek lenni. —

P—ő édes hazánknak nyugoti szélén fekszik. Vidéke igen regényes. A stíriai s ausztriai hegyek nyájasan köszöntenek be az utcákba s tetejükről a csorda kolompolása közt vígan harsog le a havasi kürt. Az ószerű grófi kastélyon s terjedelmes kerten kívül egyéb nevezetességei nincsenek.

A határ végén egy kocsmá állott, az épület maga Magyarországbán, udvara Stíriában s kertje Ausztriában volt. Nem egyszer történt, hogy — ha a három ország népe borozás közt az udvaron vagy a kertben

öszszeveszett — a magyar beszaladt a kocsmába s onnan fölemelt ököllel kiáltott ki a többire:

— Kimmt's eina nach Ungern, wann's a Kurásch liabt's! — s a jámbor sógorokra e varázsszó „Magyarország” olly csudálatos háttással bírt, hogy a kihívót nem merték e térre követni. Persze, hogy azóta sok megváltozott, s lehet, hogy a dicső múlttal e geographiai nevezetességű kocsmá is eltűnt! —

A mezővárosnak lakosai egyébiránt csak olyan tősgyökeres németek voltak, mint stíriai s ausztriai szomszédjaik, mivel azonban Magyarországhoz tartoztak, t. i. az 1880-dik évi boldog Magyarországhoz, büszkébben hordták fejüket, s az utóbbiak fölött bizonyos elsőséget követeltek, mellyet azon nevezhetlen, titkos befolyásnál fogva, mit a szabad ember a — másokra gyakorol, a vízőzön előtti időben főn is tartottak. —

A népségnek fele katolikusokból, a másik fél protestansokból állott. Békével s jó egyetértésben éltek, s csak a protestáns lelkésznek gyűlt meg néha baja földesuraságával, ha ez vallásos túlbuzgalmában koronkint egypár (véleménye szerint) eltévedt juhocskát az „egyedül üdvözítő” akolba iparkodott visszaterelni. A botrány, melyet ezen eljárás a másik táborban okozott, egyenlő lépést tartott a félreértéssel s hálátlansággal, mit a térítőnek azok részéről, kiknek lelki üdvéről gondoskodott, gyakran tapasztalnia kellett. —

Béke azon emberekkel, kik azt hiszik, hogy óvakodva kell mások jámborságául Ítélni, s hogy azon orrok, mellyek mindenütt képmutatást szimatolnak, önnyavalyájuk miatt rász szaglással bírnak. Hiszen én is azt mondom mindig, hadd énekelje mindenki a maga zsoltárait a hogy’ akarja, s ne keressünk mindjárt farkast a — báránybőr alatt: de ha a világosság a távolban

nem egyéb mint egy rothadt fa, csak nem mondhatom azt peccsenyetűznek, s ha a szél vagy a véletlen az oroszlánbört fölemeli, csak nem hunyhatom be két egészséges szememet, mert egy — szamarat látok?! — Régi igazság: ‚il de faux devots ainsique de faux braves!‘ — —

Szerettem én azt a friss, egészséges levegőt P—ön, csak — mint fölebb említtem — anynyi tömjénszag ne vegyült volna közé. Persze, hogy az egyik a testet üdítette fel, a másik meg a lelket táplálta, olly világi fiúnak pedig, mint én voltam, egy kis menyeyei táplálék épen nem ártott. — Az ájtatos szellem, melly azon időben P—ön és környékén uralkodott, az akkori divathoz tartozott. A divat olly korlátlan s hatalmas uraságot gyakorol az emberek cselekedeteire, hogy még az ájtatosságot is parancsa alá hódítja, s a mi egy időben jámbornak és ájtatosnak mutatkozik, az más időben ismét megszűnt azzá lenni. —

Midőn P—ön voltain, az ájtatos könnyek hullatása s a jámbor nyögések és sóhajok épen napi renden voltak. Az egyházban olly sűrűen hullottak a könnycseppek, mintha ,agió‘-t fizettek volna értük, s a ki a predikációt száraz szemmel bírta végig hallgatni, az jámbor érzületével bankrótot vallott. Azt mondták róla, hogy hajthatlan, kemény és makacs szíve van. Az aszszonyolt, mint mindenütt a divatvilágban, itt is kitettek a férfiakon könyzápor tekintetében, s ezen ájtatos időtöltésekénél a főszerepet vitték. Szinte viszhangzott a templom zokogásaktul, midőn a férfiak, tekintélyük föntartása végett, elegendőnek vélték, ha ,incognito‘ sírtak, s csak néha törülték ki szemeiket. — Olly általános volt e divat, hogy csak igen lassan engedett helyet más szokásnak, s nem kétlem, hogy lesznek még emberek P—ön, kik e könnyező epochára emlékezni fognak, habár szintolly kevésbé kívánják

azt vissza, mint az olaszok a — restauráció!

Mód nélkül nevelték ezen ájtatos hangulatot az ottani katolikus plebánus szívzaggató predikációi, melyek néha olly eleven színekkel festették a pokolbeli kínokat, hogy az öszszegyűlt hívek szinte sülni és főzni érezték magokat az örökös tűznél, s ha a helynek szentsége nem tiltja, bizonyosan hangos jajgatásra fakadnak. Drasticus kifejezéseit, melyeket illy alkalommal használni szokott, szintolly drasticus mozdulatokkal kísérte. Egy ízben, midőn az emberi gyarlóságrul s a testnek a bűn és gonosz tettek iránti hajlamáru predikált, hirtelen fölkiáltott:

— Igenis, ti átalkodott, gonosz csontok, kikért az Isten fia hiában ontotta ki drágalátos vérét, egy darab hús, alig hosszabb mint a kis ujjam, okozott eddig minden rosszat a világon. Akarjátok-e e parányi darabot látni? Hogyis ne? mikor

anynyira torkosok vagytok, hogy az ördög asztalához is hozzá ülnétek, ha kövér falathoz juthattok; — még egyszer kérdem, akarjátok-e ez átkozott húsdarabot látni? No — s evvel lehajolt a szószékből s hoszsura kiöltötte nyelvét — itt van ni!

Különben igen derék, jószívű pap volt a plébános, vigasz és segedelem nélkül soha sem bocsájtott el senkit, a ki hozzá fordult, azonfelül víg és szellemdús társalgó, s nagy és kis körökben mindig szívesen látott vendég volt. — Gyakran történt, hogy jószívűségével gonoszul visszaéltek, de ezért csak addig boszszankodott, míg alkumul használta predikációiban az emberi hálátlanságrul emlékezni, azon túl ő maga nevetett a többé kevesbbé sikerült czinkosságokon, miket rovására elkövettek, s nem egyszer tette gúny tárgyává tulajdon hiszékenységét, mellynek áldozatul esett. —

Egy nap két fiatal ember köszöntött be nála. — A plebánus épen vasárnapi

prédikációján dolgozott, melly az eretnekekrül, kik közé zsidót, törököt és lutheránust különbség nélkül számított, s ezek örök kárhozatárul szóllott, s lelki állapotját szokottnál jobban felhangolta.

— Mi testvérek vagyunk — kezdé az egyik — s igen gazdag és előkelő szüléktül származunk Berlinben, kik minket igen szerettek s nevelésünkre sokat költöttek. Legkisebb kilátásunk a királyi tanácsosság, s a veressas rendjele volt. De mit használ minden tekintély és gazdagság, ha a lélek kárt szenved mellette? Az ég megkönyörült rajtunk, s mintegy félév előtt egy liatal igen tudós katolikus pappal hagyott bennünket megismerkedni, kihez anynyira vonzódtunk, hogy nem lehattünk többé társasága nélkül. Különféle dolgokrul beszéltünk, csak a valláséul nem; végre mi voltunk az elsők, kik megkezdtük, inkább hogy elmességünket fitogtassuk, mint egyéb czélbul. De valamint az Isten csudálatosán

tud mindent elintézni, úgy e ledérségünk is alkalmul szolgált arra, hogy apostola által szemeinket fölnyissa. Beszélgetéseink mindig komolyabbak lettek, a jámbor férfi legnagyobb szerénységgel czáfolta meg álokoskodásainkat, s olly világosan mutatta meg, miképen a katolikus vallás az egyedül üdvözítő, hogy borzadva láttuk, miszerint az út, mellyen eddig haladtunk, egyenesen az örök kárhozatra vezet.

A plebánus tetszős mosolylyal legelteté szemeit a fiatal embereken, kiknek jámbor arczkifejezésük tökéletes öszhangban állott az előadottakkal. Üléssel kínálta meg őket, mit ezek mély hajlongások közt elfogadtak.

Azután a másik vette fel a beszéd fonalát.

— Mi tehát — úgy mond — hogy röviden fejezzük ki magunkat, megtértünk, s fölvetettünk a valódi anyaszentegyház keblébe, mellynek látható feje a római pápa. De vallásunkat csak titokban gyakorolhattuk,

mert féltünk szüléink haragjátul. Utóbb ezek mégis megtudták titkunkat, a legkeményebben bántak velünk, s avval fenyegettek, hogy örökre megtagadnak bennünket, ha eszelőségünkkel — így nevezték ők valóságos buzgalmunkat — tüstint föl nem hagyunk. Mi bizonyosan szót fogadtunk volna, ha az igének mulasztja már nem működött volna bennünk! Föltettük tehát magunkban, hogy az evangyeliomi halászok példájára mindent elhagyandunk, s életünket tisztán annak szolgálatának fogjuk szentelni, a ki által üdv jött a világra, kinek országa nem e földtül való, s kinek nagyobb öröme van egy megtért bárány, mint kilenczvenkilencz igaz lélek fölött! — Öszszeszedtük tehát holminkat, s az Isten gondviselésére bíztuk magunkat, ki a meztelen hollókat is eteti fészükben s minden teremtményrül atyai-lag gondoskodik. Szerencsésen eljutottunk Bécsbe, s itt néhány napig tartózkodván Grácza készültünk, hová tisztelendő bará-

tunktul ajánlólevelekkel voltunk ellátva. A múlt éjszaka azonban az aspangi kocsmában mindentül megfosztanunk, az istentelen tolvajok mitsem hagytak meg, mint a mi rajtunk van; az úton kénytelenek voltunk koldulni, hogy idáig juthassunk, vigaszt és segítséget keresni azon jámbor férfiúnál, kinek nevét hálásan említi s áldja az egész környék.

A jószívű plebánus annyira megszánta a vándor fiúkat, hogy majdnem sírni kezdett. Türelemre inté s avval biztatta őket, legyenek meggyőződve, hogy az ég, mely a gondot örök üdvösségükért magára vállalta, árral is fog gondoskodni, hogy a földön is jó dolguk legyen. Csak arra kérte őket, hogy állandók legyenek a hitben s soha se tántorogjanak el azon ösvénytől, melyre őket az Istennek örök és megfoghatatlan irgalma vezette.

Két három napig magánál tartotta, s azután áldással s költséggel ellátva útnak eresztette őket.

Rövid idő múlva távozásuk után a plebánus azt a kellemetlen felfödözést tette, hogy nemcsak zsebórája, hanem egyéb drágaságai is hibáznak. Becsületes lelke nem gyanítá mindjárt a tolvajokat, mígnem ezek másnap elég szemtelenek voltak írásban tudtára adni, hogy azok, kik olly ‚bátrak valának‘ őt néhány ‚szükségtelen¹ holmitul megszabadítani, tulajdon vendégei voltak. — Íme, bizonyága annak, milly könnyen lehet az embert saját előítéleteivel behálózni, s jószívűségét kiaknázni, mihelyest szóval s mozdulattal tudtára adjuk: ‚a te véleményeden vagyok!‘ — Azért az álarcz, melly alatt a régi ember lappang, mégis megtartja becsét. S sokszor nem is a pénzvágy az, melly az álarczot felölti; valamennyi szenvedély elbírja ezen köpenyt, s a kinek épen szüksége van reá, az magára veszi, s azt rövid vagy hosszú ideig használja. A gazdag zsugori nem vihetne olly ügyesen a szegény ember szerepét, ha

egyszersmind a jámborét is nem játszana; a ki attul fél, hogy tudatlansága miatt kigúnyoltatik, az szenteskedés által iparkodik azt enyhíteni, s azt állítja, hogy kötelessége s lelkiismerete ellen cselekszik, ki mást tesz mint imádkozni s prédikálni. — Az irigység és féltékenység, köztudomás szerint, a legszigorúbb szenteket teremti mindkét nembeliek közt, s a ki ellenségének szemét kivájni, öt kenyerétől megfosztani, s jó hírnevét aláásni akarja, ezt legsikeresebben ‚Isten nevében’ cselekszi. Láttam olly szemtelen gúnyolókat, kik titkos életelveknél fogva kénytelenek voltak az egyik vagy másik jámbor gondolatot jelszavukul használni. Egy vén kéjencz, ki a bűnre még most is olly kész mint előbb volt, azzal menti magát: ‚ha Isten akarja, a puskátok is elsül;’ s egy másik, ki egyébként az eget is szeretné mindenétül megfosztani, ifjúsági bűneinek emlékénel, vagy fiatal, egészséges neje vágyainál, elég szemtelen

állítani, hogy ‚a gyermekek csupán az égnek adománya.‘ — Valóban, a minő vakmerőség attul, kit utálunk, valamit kölcsönözni, szintolly ostobaság azt hinni, hogy mások, kik piszkosságunkat ismerik, a kölcsön vett vasárnapi öltönyt tulajdonunknak tartják! — —

A bécsi congressus idejében és utána sok nevezetes egyéniség fordult meg P—ön. A grófnő nővére, a szép és szellemdús Zichy Sófia grófnő, Auersperg és Fuchs grófnőkkel a fővárosi beaté azon trifoliumát képezte, mellynek társaságában az orosz czár olly kedvesen mulatott s arrul még későbbi években is olly lelkesülten nyilatkozott. — Mintegy tíz év előtt néhány hónapig itt mulatott a híres költő, Werner Frigyes Zachariás is, a ‚templáriusok‘ s egyéb ismeretes színművek szerzője. Ugyanazon szobában lakott, melly a grófnő szívességéből számomra rendeltetett. — Különczségeirül számos adoma keringett;

lehet, hogy egypár a tisztelt olvasót is érdekelni fogja. Magátul a grófnőtül hallottam azokat, s így hitelességükrül jót állhatok, különben is nem emlékezem, hogy azok a nevezett költő valamelyik életírásában előfordulnának.

Werner lutheránus szülöktül származott s ifjúságában nem nagy vallásosságot mutatott, különösen pedig a szerzeteseket és jezsuitákat gyűlölte. Háromszor megházasodott s ugyanannyiszor vált el feleségétül; végre Stollberg barátjával azon célbul, hogy a katolikus vallás szertartásait egy közösen kiadandó munkában nevetségessé tegye, Romába ment, szerinte a vakhit és babona székhelyére, itt azonban — mint a grófnő állítá — a helynek szentsége s a cultus nagyszerűsége olly mély benyomást tett reá, hogy azonnal a római katolikus hitre tért, s több ideig Romában mulatott. Később pappá lett, s Becsben olly rendkívüli tetszéssel prédikált, hogy az ottani

közönség csak úgy tódult a templomba, mint most a Carlszínházba, ha Nestrovtul új bohózatot adnak. P—ön is néhány hónapot töltött, s szónoklatai, mint képzelhető, igen háladatos hallgatóságot találtak. A p—öi plebánus egyik legszerencsésebb utánczója volt. —

Ugyanitt végezte be utolsó munkáját: „Die Mutter der Makkabaers meghalt Pécsben 1823-ban.

Ez utolsó költeményén többnyire éjszaka dolgozott, s még most is mutatják az íróasztal zöld posztóján a tintafoltokat, mellyek azon időnek hagyományai. Történt egyszer, hogy inasa, ki urát mindennap reggel öt óraker felköltetni tartozott, e tájban a szobába lépett, s a költőt teljesen felöltözve s írásban elmerülve az asztalnál találta. Kérdésére, mikor fog a főtiszteendő úr ma misézni? Werner nagy szemeket meresztett a kérdezőre, s boszúsán rá förmedt:

— Bohó te, mikor szoktam én es misézni?

Úgy bele mélyedt az írásba, hogy észre sem vette az ablaktáblák nyiladékain behajnalló reggelt. —

Az a különös szokása is volt, hogy mindennap egy egy kedvencz szenvedélytől tartóztatta meg magát, s e végre azt, a mit leginkább tenni szeretett, külön papírdarabokra írta, s ezeket öszszegyöngölgetvén egy ócska kalapba dobta, mellyből minden reggel, mielőtt misézni ment, egyet kihúzott, s ennek elkövetésétül azután napkelettől napnyugotig szigorúan őrizkedett. Egyszer azt húzta ki, hogyne tobákoljon. a mit szenvedélyesen kedvelt. Este felé a grófnővel kikocsikázott; az egész úton szórakozott volt, szokása ellen keveset beszélt, ülésérül minduntalan fölkel, s a hegyek felé fordult, mellyek ormainál a nap épen végképen eltűnt. A grófnő kérdezte, mi baja?

— Csak azt tudnám, monda mély sóhajjal, váljon leáldozott-e már tökéletesen a nap?

— Minden bizonynyal; válaszolt nevetve a grófnő.

— Ki tudja — replicázott az asceticus pap — nem tévedt e el inég egyik vagy másik sugara a hegyek közt?

— Legyen nyugodt, ítisztelendő úr — biztatta öt a grófnő — már teljes alkonyat van.

— Meg mer a grófnő erre esküdni?

— Ha akarja, igen!

— No, Isten nevében, méltóságod felelősségére! s ezzel kirántja kámzsájából szelenezését, s a benne levő burnótot olly mohón tömte mind a két orrlyukába, hogy néhány percz múlva az egész „paxis“-t kiürítette. A grófnő még más nap is tuszkolt azon pár szemtül, melyet a szellő e tobákolás alkalmával arczába fűjt.

Váljon nem hasonlít-e ezen tett azon bizonyos iszákos emberéhez, ki erősen föl-tette magában, hogy többé inni nem fog, s midőn egyszer csakugyan elment a kocsmá mellett, a nélkül hogy abba betért volna, e megtartóztatásért önmagát egy meszszele-kével megjutalmazni akarván visszafordult, s — holtig lerészegedett. — —

A szomszéd földesuraság fiainak volt egy bécsi nevelőjük — az akkori magyar uraságok már azt is nagy concessiónak tartották, ha fiaik mellé francia abbé-k helyett német tanítókat fogadtak — kinek tanítási modorával Werner egyáltalában nem tudott megbarátkozni. Volt mindig kínja a gumpendorfi patriótának, ha növendékeivel vasárnaponként misére jött, s ezekkel együtt a kanonok úrtul vizsgálatra fogott.

— Azt állítja ön — mondá egyszer Werner illy alkalommal — hogy a gyermekeket játszva kell a tudományokra oktatni? Igaza lehet, kedves barátom; csakhogy úgy kell

játszani, hogy e mellett tulajdon eszünk megmaradjon. De ha azt mondja ön nekem, hogy tanítványainak Urunk megtestesülését, azalatt míg friss tobákottölt önpixisébe, akarja megmagyarázni; hogy annak csudatevő erejéről egy papiros sárkány csirizelése mellett, s jövendöléseirül lapdázás közt lehet legjobban értekezni: akkor nem tudom, önnek vagy tanítványainak együgyűségét sajnáljam-e inkább? vagy ha ön a fiatal báróknak tollfaragás közt azt igyekszik megmutatni, hogy a vallás és erény minden kötelessége ez egyetlen szóban ‚gavallér’ van koncentrálva, szeretném tudni, ki fog tiz év múlva, ön-e vagy a világ, azok kevélységével megelégedve lenni!? —

A d—i főbíróval, ki gyakran megfordult P—ön, igen szeretett kötekedni. Egyszer az úriszék alkalmával asztal fölött az igazság-szolgáltatásról lévén szó, a főbíró melegen védelmezte a törvényszék részrehajlatlanságát.

— Megengedem — mondd nevetve
Werner — hogy Justitia kisaszszony szűz
volt, de ez már régen lehetett: nunc enim
vix cogito virginem esse, quae toties cor-
rumpatur. —

Az urodalmini ügyvédet, ki ügyes jurista,
de az egyességre soha' bírható nem volt,
,unvergleichlicher Advocad'-nak nevezte.

— Montesquieu könyvét „a törvények szel-
leméről és életéről“ ezüst héjban levő
arany vadalmának mondta; sok elmés-
séget, kevés igazságot talált benne, s bi-
zonyságul használta, hogy a francziák csak
— regényírásra alkalmasok (?) —

Egy uracs, tudván hogy a költő keveset
ért görögül, megkérte őt, hogy „album“-ába
egy görög jelmondatot írjon, s Werner e
szavakat írta bele: *το κακατον εις εστι λικτον.*⁶

Igen sok adomát tudnék még e neve-
zetes emberről fölhozni, mellyel ha olva-
sóimnak nem is, de biographusainak bi-
zonyosan nagy szolgálatot tennék; ideje

azonban, hogy magamrul is szóljak: mi után elvégre az én és nem mások biographiáját írom, mellyel, ha nem is tartom azt én és olvasóim csak távulrul is olly érdekesnek, mint a többi nevezetes és nevezetlen egyének életírásait, valahára mégis bevégeznem kell! —

Hogy' fogok a különféle akadályokon áttörni a nélkül, hogy fejemet meg ne üsem? még magam sem tudom! —

XXXII.

Jobb és szelidebb egyéniséget P—ő földesuránál, gróf P—y Miklósnál nem ismerem. igazi gyermekszívvel bírt, s kedélye olly egyszerű és ártatlan volt mint a fiatal nap. Boldog gondtalanságban töltötte napjait, lehetetlen kívánságokat nem táplált, s meg volt elégedve, ha nyájas és vidám képeket látott maga körül. Neje iránt imádásig határos tisztelettel viseltetett; de nem is volt, kit a természet olly pazarul ékített volna föl minden testi és lelki előnyökkel, mint a grófnőt, halhatatlan Széchenyi Istvánunk nővérét, az aszszonyi erény és szeretetreméltóság mintáját. A ki őt látta, azt csudálatra ragadta, a ki közelében lehetett, annak örökre felejthetetlen maradt.

Anyámra a grófnő szíves fogadása igen jótékonyan hatott, s azon pár nap alatt, mellyet P—ön töltött, szívének búját enyhülni

érzé. A grófnő nemcsak szép szavakkal vigasztalta őtét, mint azt mély fájdalomnál az emberektől megszoktuk, hanem valódi keresztényi szeretettel iparkodott gondjainak felét magára vállalni, midőn kinyilatkoztató, hogy keresztanyái kötelességéhez híven jövendőmet biztosítani, s, úgysem leven az égtől gyermekekkel megáldva, anyámnak helyét pótolni akarja.

Úgy meg voltunk én és anyám győződve, hogy a grófnő e nagylelkű ígéretét minden következményében teljesíteni fogja, mint a napnak világosságárául, melly e perczen a szobába beömlött, hol a grófnő előtt térdeltem s a szép aszszony se-lyemlágý kezeit fejemre tette; s midőn anyám reszkető karjaibul kibontakoztam, nem sejtem, hogy pár rövid év múlva ár-vábban s elhagyatottabban, mint azelőtt voltam, fogok azokba viszszatérni. — A nagylelkű grófnőt sok apró lélek környezé, s ezek ármányának áldozatul estem.

Ez alkalommal egy mese jut eszembe, melyet valahol olvastam.

Bizonyos palotában egy parasztfiút inasnak fogadtak. Ez nem győzte eléggé csudáim a különféle nagy kutyákat, melyek a házban körülfutkostak, s vigyázott, hogy egyiknek vagy másiknak közelébe ne jusson.

Egyszer a nagyságos aszszony ölebecskéjének, mely észrevétlenül akadt lábai közé, farkára lépett. Ez a szegény fiúnak nemcsak lábát harapta meg, hanem olly lármát is ütött, hogy a háznak valamenyny kutyája az inasnak esett, ki a mérges páráktul alig tudott megmenekülni.

— Várj te kis dög! kiáltott az inas, midőn társai a kutyákat szétverték: azonnal a sintérhez viszlek, hogy ne marhass többé!

— Lassan, lassan; mond a belépő komornyik: szerencsétlen vagy, ha a nagyságos aszszony meghallja szavaidat. Látni, hogy falurul jössz; különben tudnod kellene: hogy minden nagy háznál a kis bestiák

a legkedvesebbek s a — legveszedelmesebbek. — —

Kegyes pártfogónóm szabad tetszésemre hagyá életpályám választását, s én tanulmányaim folytatására határoztam magamat. Nem mondhatnám, hogy ezt tanulási buzgóságbul tettem: valódi oka, igazán megvallva, a jogászélet kellemetességében rejlett, mellyet eleven színekkel festettem ki magamnak; még nagyobb élvezetet pedig azon időtül vártam, midőn Pozsonyba vagy Pestre jurátusának menni, s ottan a tulajdonképeni gyöngyéletet nagyjában folytatni fogom.

A grófnő helyeslé szándékomat s még azon nap Adácsra íratott hevesmegyei jószágai tisztartójának, hogy Egerben, melly Adácshoz mintegy négy órai távolságra fekszik, számomra lakást fogadjon, october vége felé pedig engemet P—örül oda juristának vigyen.

Még két egész hónap volt előttem, mellyet az örömnök és mulatságnak akartam

szentelni. Igaz, hogy ezeknél szebb hónapjaira soha többé nem voltak, de nem is látta azoknak még senki nagyobb baját, mint én!

Az ájtatos szellem, mellyről emlékeztem, nem szolgált akadályul, hogy a világi mulatságokrul megfejtkezzünk. Gondoskodott ezekről bőven a grófnő eleven és leleményes esze, s környezetében mindig kész részvevőkre talált. Mit is csináltak volna falusi magányukban a magos uraságok — unalombul? Illyenkor aztán sokkal jobb, ha mulatságot keresnek, mint ha olyasmiben törik fejüket, a mi sem nekik, sem felebarátjaiknak mulatságot nem szerez. Ki hinné, hogy ez általános derült hangulatnál még az ájtatosságban is mulatságot leltünk? Pedig úgy volt! Menynyi picant perczeket nyújtott az udvari kápolnában hetenként kétszer vagy háromszor tartatni szokott vecsernye, mellyen a kastélynak egész személyzete részt vett — a

férfiak a hölgyek s a hölgyek a férfiak kedvéért? A félsötétség, melly a csupán négy viaszgyertyától világított kápolnában uralkodott, hatalmasan előmozdította a jámbor elmélkedéseket, s nem emlékezem, hogy valaha buzgóbban imádkoztam volna, mint midőn a szép ,P. Krisztina mellett térdeltem, s együtt olvasván vele a litániát imakönyvéből, fejemet gyönyörű mellére hajtám, s a ,könyörögj érettünk' helyett azt susogtam hófehér kezére: ,könyörülj rajtam!' — A grófnő nem egyszer dicsért meg buzgóságomért, melly, mint monda, a fiatal embereknél olly ritka szokott lenni, s kevésbe múlt, hogy a plebánus a hennem lakó ájtatos szellemet magasztalólag nem hirdeti a szószékről, ha ezen ovatio ellen ismert szerénységemnél fogva nem tiltakoztam volna. — —

Azon hóban voltunk, hol a vadászat is nagy gyönyörűséget okoz azoknak, kik e nemes időöltésben kedvüket lelik, s a

nyulak és rókák kiirtásához nálamnál jobban értenek. A mi engemet illet, nincs az a zsidó, ki azt merné állítani, hogy valaha olly nyúlnak bőrét árulta volna, mellyet én lőttem, s nincs az a gourmand, ki avval dicsekedhetnék, hogy egy általam elejtett szalonkának ízjét megette volna. De azért csak elballagtam én is néha néha vadász-mester úrral az erdőbe s ha Nimródnak kevés becsületet is szereztem, annál nagyobb szerencsém volt egy más ,pagony'ban, hol hasonlóképen őzikék és galambok tartózkodnak, de azok fajtájából, mellyek emberi hangon szobainak meg, ha közelükbe jutunk, s többnyire minket lőnek meg, s nem mi őket!! —

P—ötül mintegy két gyalogórányi távulságra a regényes Stiriában mérsékelt magosságú dombon egy szép kastély fekszik, körülvéve nagyszerű ,park'-tul, mellyet egy jókora széles patak kétfelé választ. E kies birtok akkoriban gróf X-nek tulajdona

volt, ki kertjét egészen angol szabásúvá alkotta, miután az angol természetet sokkal szebbnek tartá mint a németet, s külföldi csepőtéket s bokrokat hozatott, hogy megvizsgálja, váljon ezek vagy a belföldiek szíjják-e ki jobban a földet?

Egy paraszt, ki utamba jött, megmutatta a bemenetút a kertbe, gúnyosan jegyezvén meg, mennyi gabonát, szénát és sarját teremhetne e nagy térség, mellyet a kert elfoglal, s hány szegény ember élhetne el abbul, a mi most csak egyetlen családnak haszontalan időöltésül szolgál!

Igaza van bizonyos uraknak — gondolám magamban — midőn azt állítják, hogy az alsóbb néprétegeket, a menyinyire lehet, az ostobaság és tudatlanság járma alatt kell tartani, ha nem akarjuk, hogy a határvonalt átugorjak. ütvén év előtt a paraszt még halálos véteknek tartotta volna földesuraságának tetteit csak gondolatban is megbírálni, s most ezt minden habozás

és félelem nélkül teszi. Ki tagadja, hogy a felvilágosodás bizonyos forrongást szült, mely előbb utóbb szétveti az edényt, ha ennek föntartásául idején nem gondoskodunk?!

Ezen politicalai elmékedések közt, melyekhez magam sem tudom hogy' jutottam, kivált az akkori időben, mikor a gondolat-szabadság még nem kapott olly lendületet, mely a kéjuraságot állapotásra kényszerítette volna, s a nagyúri fény még teljes dicsőségében virágzott, a fehér murvával behintett úton egy sűrű bokroktul környezett jókora nagy gyephelyre értem, mellyen három fiatal pórleány hangos láрма és nevetés közt hajszolta egymást. Kissé furcsának tetszett, hogy a pórleányoknak hétköznapi egyéb dolguk nincsen mint a réten ugrándozni és tánczolni, de mi közöm volt hozzá? Anynyi bizonyos, gondoltam magamban, hogy ha a gróf úr a parasztleányoknak megengedi munka helyett a réten

tánczolni, alattvalóinak nem igen lesz oka szigorúsága ellen panaszkodni.

Jelenlétem nem zavarta meg a leányok multságát, sőt még pajkosabbá tette őket. Mosolyogva, mire ők hangos hahotával feleltek, haladtam el mellettük, s a sűrű csalít, melly engemet körülfogott, csakhamar elrejté őket szemeim előtt. —

Egypár lépés után, mellyet a lombos úton tettem, igen kellemetesen voltam meglepve. Magos kősziklán állottam, alattam csudaszép völgy terült el, a természet minden bájával bőven ellátva, s szemközt tőlem még magosabb bérczről nagy robajjal zuhant alá egy tajtékzó víztömeg, melly kígyózva sietett át a völgyön, s majd a bokrok közt veszett el, majd ismét zajosan tört elő s szökött át a kisebb szikladarabokon.

Leültem egy kőpadra, s a gyönyörű vidék nézésébe elmerülve kiszakasztottam tárczámbul egy darab papiroost s a vidék lerajzolásához fogtam. — Claude I.orrain

bizonyosan öszszecsapta volna kezeit kon-
tárkodásom fölött; de mikor nekem is meg
volt az a különös passióm mint sok más,
különben igen derék embernek, hogy épen
abban képzelik magokat mestereknek, mi-
hez legkisebb tehetségük sincs.

— Excellent! superbe! hallék egyszerre
kiáltani hátam mögött. Megdöbbenve for-
dultam vissza s — a három pórleány állott
előttem s szemem közé nevetett. Alig volt
időm rajok tekinteni s azon futó észrevételt
tenni, hogy közönséges parasztleányokhoz
képest igenis finom és nemes vonásaik van-
nak, midőn az egyik a papírdarabot kezem-
ből kirántó, azután társnőivel öszszeölel-
kezvén ezekkel együtt a hegyen lefutott,
s nem sokára eltűnt szemeim előtt. —

Kíváncsiságbul s tán még más valami-
ből utánnuk indultam, meggyőződve lévén,
hogy e különös teremtések épen olly ké-
véssé parasztleányok, mint én egy paraszt-
fiú — Reitenaubul. —

Alig haladtam pár lépést, midőn egy aranypaszomántos inas jött előmbe s urának, gróf X. ő öméltóságának nevében meghitt a kastélyba.

A felszólításnak természetesen engedtem, s a kastély urában egy szerfölött nyájas, csakhogy kissé feszes tartású, még java korában levő férfiút találtam. Megmondtam, ki és mi vagyok? s méltó csodálkozásomra a ‚candidatus iuris‘ a grófnak részéről csak olly szíves fogadtatásban részesült, mint ha a legelőkelőbb ‚telivérű‘ gavallér lettem volna. — Valódi felvilágosodásbul vagy különczködésbul bánt-e velem így? még akkor nem tudtam. Csak utóbb vettem észre, hogy ebben a különcznek nagyobb része volt, mint a felvilágosodott nagyúrnak! —

Gróf X. a maga nemében csakugyan különcz volt. Azon régi, tisztességes fajához tartozott az aristocratiának, melly fiatal korában az udvarnál forogván, annak

szokásait s — ‚erkölceit’ anynyira magáévá teszi, hogy azokat házi körébe is átviszi s néha egész életében nem tud azoktól megválni. A rend és illem második természetévé vált, s a napnak minden órája az udvari élet mintájára volt felosztva. A reggelihez, ebédhez, sétáláshoz s estelihez mindig külön öltözködött, ámbár családján kívül senkit sem látott és senkivel sem beszélt. Ez által, úgy tartá, gyakorlatban marad s képes lesz akármikor ismét udvari szolgálatot vállalni. —

Nem bírt ugyan olly roppant jószágokkal, mint hatalmas szomszédjai az Eszterházy és Batthyány grófok, de jövedelemé elegendő volt arra, hogy ezeket utánozhassa a nélkül hogy magát neveltségessé tegye. Szenvedélyes zenekedvelő lévén, de a tulajdon hangszkar sok költségbe s tekintve a művész urak szélségeit sok boszúságba is kerülvén, minden gazdatisztjének bizonyos hangszert kellett játszania, s ezen a hetenként kétszer háromszor

tartatni szokott hangversenyekben közreműködni. Természetes, hogy e kamarai zene nem mérkőzhetett meg a nagy Fridinkével, kinek kedven ez hangszerét, a flótát, a gróf úr is, mint később tapasztaltam, meglehetősen játszotta; de az utánzás mint utánzás minden méltányos követelésnek megfelelt, s minden esetre figyelmet érdemelt.

Aznap, midőn a grófhöz jöttem, épen hangverseny volt, mellyre a házi-úr által hivatalos lettem. De előbb családjának akart engemet bemutatni, s átment velem a kastély másik szárnyába, hol a grófkisaszszonyok laktak. A grófnő már tíz év előtt halt meg. — Nem kis zavarodásba jöttem, midőn a grófnőknél beléptem. Minél jobban tekintettem rájuk, annál nagyobb hasonlóságot találtam köztük s a három porleány közt, kikkel rövid idő előtt a réten s a sziklás úton öszszetalálkoztam. Képzeltetni, mint vágytam bővebb felvilágosítást

nyerni; de az udvarias fesz anynyira ellenkezett az előbbi nyers vadsággal, hogy nem mertem az amúgyis erőltetett társalgást e térre vezetni.

Nem sokára azután a hangverseny kezdődött. A grófnak emberei igen jól játszottak, de a legnagyobb élvezetet a legidősbik comtesse, Stella kisaszszony nyújtá, ki a zongorához ülve néhány művészileg előadott darabok után Salieri „Armidá”-jából a „ti'amo beli” idol mio'-t olly ellentállhatatlan keltemmel s gyönyörű hanggal enekelte, hogy szerettem volna lábaihoz borulni, s az utána következő kettősnek utolsó szakával: „preziose il tempo e breve” meghallgatásért esdekeln. Stella néhányszor rám tekintett s szemeimben olvasni látszott, a benyomást, mit szívemre tett. —

— Encora, encora! kiáltott a gróf, s megesküdt rá, hogy Stella még soha sem énekelt olly szépen, mint ma. Ő méltósága, úgy látszott, a művészetet az érzelemmel

cserélte fel, s kérdés, váljon Stella comtesse e csere által nyert-e vagy vesztett? —

Még az ozsonnához is marasztaltak. Itt ismét a legnagyobb feszesség uralkodott. Egy sereg inas forgott az asztal körül, s úgy vettem észre, hogy mindegyiknek ki van szabva a maga teendője, egyik se végezte el a másiknak dolgait, s mindegyik kimért lépésekkel s szörnyű fontos képpel teljesítette csekély foglalatosságát. Nem szükség mondanom, hogy e feszességet igen terhesnek találtam, s hogy azt még kiállhatatlanabbnak nem tartottam, annak oka csak Stella pillanatban rejlett, mellyek képzelőtehetségemet mód nélkül felhangolták. Csak azon talányt is megfejteni tudtam volna, honnan származik a grófnő föltűnő hasonlatossága azon-pórleánynyal, ki a rajzot kezemből kirántotta s avval elfutott? Lehet, hogy szemeim optikai csalódásban szenvedtek; a megfejtés csak négy szem

közt történhetett volna, de ezt reményilem több mint vakmerőség lett volna!

Midőn valahára elbúcsúztam, mit elég nehéz szívvel tettem, Stella szemeiben olyasmit vettem észre, melly miatt föltettem magamban, hogy a grófnak felszólítását látogatásom mielőbbi ismétlésére pontosan követni fogom.

Stella! mit tagadjam, milly benyomást tett e nem anynyira tündöklő, mint kellemes szépségű úrhölgy szívemre? — Már megint? hallom a kegyes olvasónót mondani. Mit tehetek róla, hogy szemem, mint az optikai tükör, minden szépséget átvisz szívembe; hogy a kegyes anyatermészet hőbb érzéssel ajándékozott meg, s erősebb rugékonyságot kölcsönzött idegeimnek, mint a minővel a többi közönséges emberek bírnak. A mindennapi ember szívének csak egy bejárása van, melly közönségesen szorosabb őrizet alatt van s közelíthetlenebb szokott lenni; midőn az én Szívemnek legalább is

egypár tuczat bejárása volt, mellyen a különféle benyomások úgy özönlöttek be, mint a víz a szitán! Hiszen vannak szívek, melyek egy egész világot szeretnének átölelni. És ez, csupán ez az a magos foka a civilisationnak, mellyet az emberiség elérni törekszik, s mellyet a rágalom, az egészséges ész daczára, a gyöngeség bizonyosságának s az emberi természet romlottságának szeretne kikiáltani!! —

Becsületemre mondom, hogy vitézül küzdöttem ez új szenvedély ellen, s komolyan föltettem magamban, hogy Stellát nem fogom másnak tekinteni, mint — grófnőnek!

XXXIII.

Beh könnyű volna embernek lenni s a legszigorúbb erkölcsbíró követeléseinek megfelelni, ha csupáncsak eszünkül s nem szenvedélyeinktől, a viszonyoktól és körülményektől függnénk. Hány jó szándéknak csiráját fújta már el a szenvedélyek siroccoja, s hányat buktatott és sodort el a körülmények árja!

Ennek igazságát nem sokára rajtam is tapasztaltam.

Egy szép délután ismét át gyalogoltam R—ra. A grótot nem találván otthon, visszajöveteléig a kertbe mentem s egy mohlepte padra ülven, édes merengéseknek adtam át magamat. Midőn később fölpillantottam, egy csinos pórleány állott előttem: Stella volt!

Hirtelen felszöktem ülésemről s szememet dörgültem, mintha az egészet álomnak tartanám.

Stella nevetett.

— Hadd álmodjam! mondók ittás érzelemmel, s becsuktam szemeimet.

— Ha képzeletereje szebb csalképeket nem tud teremteni, nem tudom, annak szégyenségét vagy önnek megelégedését csudáljam-e inkább? monda iróniái mosolylyal a comtesse.

— S csakugyan ön volna . . . Stella grófnő?

— Igenis én, a ki olly vakmerő volt önt szép álmaiban háborgatni s a prózai valóra ébreszteni.

— De ezen ruha, ezen öltözet . . .

— Melly olly ellentétben áll a grófnővel, mint a nap az éjjel, a kerti virág az imolával, akarja ön mondani, nemde? Szeszélye atyámnak, ki majdnem kolostori fogóságban tart bennünket.

— Szabad-e e talány megfejtését kérnem?

— Miért nem? Atyám, mint önnek is tapasztalni szerencséje volt, az illem embere; valahányszor mi ennek szabályai ellen vétünk, e ruhába bújtat bennünket, annak jeléül, hogy illetlen viseletünk által méltatlanokká tettük magunkat úri társaságban megjelenni. E büntetés igen sokszor talál bennünket, mert véralkatunk erőszakot nem tűr, meleg vérünk levegő és szabadság után vágyakozik s fogékony szívünk az emberek társaságát keresi. A természet e nyomás alatt időtöltés után sóvárog, s ki fogja nekünk rossz néven venni, ha készakarva sértjük meg az illem szabályait, midőn ez által alkalmat nyerünk az Isten szabad ege alatt a testnek mozgást, s a léleknek szórakozást szerezni?

— S csakugyan jól érzik-e magokat a comtessek ez öltözetben?

— Bizonyosan; különben nem fogadnék azt jutalom gyanánt, mit atyánk büntetésnek tart.

— Vallja meg a grófnő, nincs-e ezen megadásban nagy része azon öntudatnak is, hogy a pórruha a nemes alakot még jobban kitünteti?

— Ugyan kinek kedvéért lennénk e magányban hiúk?

— Mondja inkább, van-e halandó, ki e figyelmet megérdemli s annak boldogságát elbírn tudná?

— Nem szeretném önt próbára tenni!

— Isteni teremtés! kiálték fel kitörő hévvel; a grófnő szigorú tekintete azonban csakhamar eszemre térített, s fojtott hangon sohajték: bocsánat, comtesse!

— Lássa ön — monda kegyes mosolylyal »Stella — milly jó, hogy csak a pórleány hallotta, mire a — grófnő nem felelhetne!

S ezzel eltűnt az árnyas fák alatt, s nekem sem erőm sem bátorságom nem volt öt követni.

Vérem nyughatatlanul keringett ereimben, s lelki állapotom nem engedő, hogy az nap' még tisztelkedjem a grófnál. — Kedvezőbb alkalomra vártam, midőn ezt elfogulatlanabb lélekkel tehetem, s egyszersmind azon tért, melyet Steila szívében heveskedésem által elvesztettem, ismét visszafoglalhatom. Mert koránsem kerülte el figyelmemet, milly terhére esett a kedves teremtésnek ez unalmas fesz, mint sohajtozott ő ennek nyomása alatt, s minő hajlandó volt, ez igát levetni, mihelyest arra alkalom nyílik. —

Boldog csillagzatom siettető ez alkalmat. Hiúban; kinek a szerencse kedvezni akar, annak csak az utczára kell kiáltani, száját feltátni s bizvást várni, míg a sült galamb bele repül. A ki a körülmények kedvező öszszetalálkozását maga emberségéből

akarja előidézni, az tűrjön békével s vigasztalja magát azzal, hogy ő nem az első, kit a sors teherhordó számárnak kijelelt, s hogy ő e teherhordás daczára is az egésznek szükséges részét képezi. —

Nem hinné az ember, hogy a legjobb dolog mellett is elunhatja magát. Illy helyzetben többször voltam P—ön. Kegyes pártfogóném elég foglalatosságot mutatott, de alig kezdtem meg az egyiket vagy a másikat, midőn azt ismét félben hagytam. — Kimentem a tisztartóval a mezőre, s ez alkalommal a Georgiconban szerzett gazdasági ismereteimet fitogtutván, olly ferdén válaszoltam az öreg úr kérdéseire, hogy ez nem egyszer hangos nevetésre fakadt s megvallá, miképen rég' nem szerzett neki valami nagyobb mulatságot, mint az én társaságom; s midőn egyszer a grófnő terjedelmes kertjét akarta szabályozni, s hallván, hogy rajzolni tudok, engemet felszólított, készítenék e czélra egy úgynevezett helyzettervet, a

helységből azonnal egy tuczat gyereket csődítettem össze, mindegyiknek egy nagyveres zászlót nyomtam markába, magam pedig ónnal, vonasszal, czirkalommal, s rajztáblával fölfegyverkezve a kertet hosszában és székében kezdtem kimérni, s nyolcnapig keserves munka s kilenczvenhat elvesztegetett gyalognapszám után olly remek művet hoztam létre, mellyet még most is tértani curiosum gyanánt őriznek az urasági levéltárban. — Milly megnyugtató volt reám nézve azon öntudat, hogy a mit eddig az iskolákban tanultam, annak a gyakorlati életben olly nagy hasznát vettem!

Egyszer az ebéd fölött szó volt egy pár színi előadás rendezéséről, s a grófnő kérdezett, érték-e valamit a színjátszáshoz? Mosolyogva intézte hozzám kérdését, niből azonnal gyanítám, hogy aligha nem hallott valamit azon kalandokrul, mellyeknek két év előtt hőse voltam, s mellyek által magamnak anynyi dicsőséget szereztem.

Igenlőleg feleltem, s még az nap el-
 lön határozva a falusi multságokat egy-
 színi előadással megszaportani, tulajdon-
 képen a lassankint beharapózó unalmat ,el-
 komédiázni.’ — Az előadandó darabok iránt
 hamar tisztában voltunk, s a személyzetre
 nézve sem szenvedtünk hiányban. A két
 grófnőnek, kik magok is szereplendők vol-
 tak, kívánsága parancsnak tekintetett, s an-
 nak, a tiszteletes úr két leányán kívül,
 kiket sehogy sem lehetett játszásra bírni,
 mindenki hódolni sietett.

A játszó személyzethez, az uraságokat
 kivéve, tartoztak:

a hölgyek közül: az ispánné asz-
 szony, egy még fiatal menyecske, ki ezelőtt
 társalkodóm! volt egy bécsi nagy háznál s
 finom neveléssel bírt; a grófnő komornája,
 egy harminczéves hajadon, ki ha beszélt, szá-
 ját csak félig nyitotta ki mindig, hogy fog-
 töredékei ne látszassanak, mellyek gubacs-
 lébe mártott csontpeczkekhez hasonlítottak; a

harminczadosnő, ki már férjhezmenetele előtt színésznő akart lenni; a vadászmeister nő, ki valaha choristáné volt a bécs-újhelyi színháznál s még most is énekelt ha beszélt; s az orvosnő, kit, bár a tizedik lustrumot egy fél lustrum előtt már túlhaladta, csak igen nehezen lehetett rávenni, hogy a tisztességes matrónák szerepét játssza; —

a férfiak közül: magam személyén kívül, ki mód nélkül bíztam színészi ügyességembe s attul legalább is olly elismerést vártam, mint rajzolási tehetségetül, a számtar tó, ki három szót nem bírt akadozás nélkül kimondani, s azért az „Evakathel und Schnuck” című classicus darabban a „Schlukerl” szerepét olly felségesen játszotta, mintha az ismeretlen halhatatlan szerző azt csupán az ő számára írta volna; az íródeák, ki tanuló korában Kőszegen több műkedvellői előadásban részt vett s a néma szerepeket *con amore* játszotta; a

harminczadi ellenőr, ki egy kanál levesért, kivált ha még vagy hat tál járult hozzá, mindenre késznek nyilatkozott; a szomszédfalubeli nótárius, ki olly remekül tudott „jodlérozni”, hogy az ember szinte a csorda között hitte magát lenni; s végre a directorúrfiak nevelője, ki azelőtt titkár volt Bécsben egy diplomatánál, s ennél fogva jól értett a — komédiázáshoz.

Első előadásul Sehall Károlynak „Trau, schau, wem?” című vígjátékát választottuk, mellyben nekem egy szerelmes kapitány szerepe jutott, ki valami gazdag bárókisasszonyba halálig bele szeret, ennek kedvéért a papa jószágán kertészlegénynek áll be, s végre szerelme tárgyával megszökik. A bárónő szerepét W—d grófkisasszony játszotta, kinek szépsége és szeretetreméltósága szerepemnek természetű előadását nagyon megkönnyítette. Pártfogóném sok hasonlatosságot talált köztem és Herczberg közt. ki a bécsi udvari színháznak akkoriban

egyik igen kedvelt tagja volt. Nem mondta meg világosan, személyem vagy játékomban hasonlít-e inkább a nevezett színészéhez? s azért még most is kétségben vagyok, mire kellett volna magamat tulajdonképpen elhízni?

Természetes, hogy a meghívott vendégekhez X. gróf is tartozott szeretetreméltó családjával, ti csak most jövök arra, miért mondtam magamat előbb szerencse fiának?

Előadás után az előkelőbb vendégek az uraság által estelire marasztattak, s miután a darab mind tartalmánál mind személyzeténél fogva a nézőket érdekelte, ugyanaz anyagot nyújtott élénk társalgásra. Kedvező csillagzatom Stella oldala mellé juttatott s ez alkalommal nem győztem eléggé élénk esztét s gazdag szellemét csudáink. Vagy igen okos anyja volt, vagy nem tartottak neki francia gouvernantot. — Igen vígok s jókedvűek voltunk; éjfél lett a nélkül hogy észrevettük volna. Távozáskor

a vendégek azon óhajtásukat fejezték ki, bár ez élvezetes multság mielőbb ismételtetnék, s midőn a grófnő Stellát kérdezte, hajlandó volna-e egy szerepet elvállalni? a comtesse atyjára tekintett s ennek arczában jóváhagyását olvasván, erre késznek nyilatkozott. — A hölgyek mindig szeretnek komédiázni s komédiát nézni. *„Spectatum veniunt, veniunt, spectentur ut ipsae!”* mondta már az öreg Ovidius, kirül senki sem fogja állítani, hogy a hölgyeket nem ismerte.

Azonnal a második program kidolgozásához fogtunk. Ezúttal Koczebuenak *„das Landhaus auf der Heerstrasse”* című vígjátékát választottuk, melly csak három személyből állott, kik közül Stellának a szobaleány, nekem pedig az inas szerepe jutott. Igen multságos darab. Szerepeink az úgynevezett átöltözési szerepek közé tartoztak s szintanynyi ügyességet mint gyorsaságot követeltek, miután szüntelen más costum-ben

kellett megjelenünk s hangunkat és mozgatainkat a szerint idomítani.

Magam tisztáztam le a szerepet Stella számára s vittem át neki R—ra. A próbákat végtelenig szerettem volna kinyújtani, mert egy naptul a másig azt reményeltem, hogy azokat a comtessel egyedül fogom tarthatni, hiában; mindig három vagy négy személylyel több volt a teremben, mint szükséges lett volna, s én minden próba után betegebb szívvel tértem haza.

Az előadás igen jól sikerült: olly természetűn játszottam a szerelmes inas szerepét, hogy Z. grófnő iróniái mosolylyal jegyző meg, miképen ,egészen magamat játszottam;’ szellemdús nővére pedig jónak látta a .deák’ urat figyelmeztetni, hogy a ,természetnek a művészettel egyenlő lépést kell tartani,’ s hogy ,máskor tanácsos lesz, a játszószemélynek szerepe és — egyénisége közt különbséget tenni.’

A czélzás nem volt olly elrejtett, hogy azt ne értettem volna. Stella grófnő nevetett s elmenőben felém fordulván, halk hangon monda:

— Holnap aligha nem fogok ismét — parasztleány lenni.

Azért gyanította-e ezt, mert attul tartott, hogy a méltóságos papa hasonló véle ménnyel fog az ő előadása, mint B. grófnő az enyim iránt lenni? Én legalább azt lőttem, s e hitemben olly boldog voltam, hogy nem volt ember, kivel hamarjában megcseréltem volna.

Másnap reggel a kertben sétáltam. Anynyira el voltam foglalva gondolatimmal, hogy B. grófnőt csak akkor vettem észre, midőn előttem állott.

— Mi baja önnek? szólított meg, s engemet e váratlan kérdéssel nem kis zavarba ejtett.

— Nekem? oh — semmi! akadozék: de mi bajom is volna, mikor méltóságodnak

kegyessége nem engedi, hogy a legkisebb panaszra is okot találjak?

— Elég, barátom; jól tudom én, mi bántja önt? mondá komolyan a grófnő: önnek szórakozásra van szüksége. Tisztartóm ma délután Friedbergbe rándul stíriai jószágomra; kísérje el ötét; legalább fogalma lesz önnek az alpesi életről, s közelben ismerheti meg a népdalokban s regényekben anynyira dicsért havasi pásztornőket; tévé hozzá keserű gúnynyal, mellynek jelentőségét akkoriban még ki nem találtam.

A grófnő felszólítása parancs gyanánt hanzott. Engedelmeskedtem, s az öreg Újhegyivel három napig a hegyek közt kóboroltam, csudáltam a gyönyörű vidéket, beszívtam az illatos friss levegőt, de szívem csak olyan beteg maradt, mint akkor volt midőn P—örül elindultunk. Nem igaz, hogy az utazás fölvidítja a lelket, s elfelejteti a bűt, melly szívünket nyomja: az ember még árvábban érzi magát, ha körülötte

minden nevet és mosolyog. — A grófnő által említett ‚Sennerin’-ek sem feleltek meg várakozásomnak azok után, miket e havasi nymphákrul olvastam. Láttam vagy egy fél tuczatot e fajbul: rőthajú, erőstestű teremtések voltak, de olly szenyyesek és murczosok, hogy a legblazírtabb gourmandnak étvágyát sem tudták volna fölingerelni. — Mondják, hogy más képük van, ha ünnepnapokon a hegyrül lejönnek s kedveseikkel a falu kocsmájában tánczra kerednek. Lehet; én csak házi foglalatosságaikban láttam őket, s azt találtam, hogy anynyira elütnek a költők előadásaitul, mint a ‚hivatalos lapban’ leírt népünnepélyek’ a — valóságtul!

Harmad napra visszajöttem hegyi kirándulásombul. A szórakozás jótékony hatása nem mutatkozott rajtam; úgy jártam körül, mint ha holdkóros lettem volna, s minden embernek arczában azt a gúnyos megjegyzést olvastam: ‚ki segíthet a balgán?

ha bajt szerzett magának, ám tessék azt viselni!’

Szóval, sem bátorságom sem akaratom nem volt, a nyilat, mellyel a szerelem istene szívemet megsebzé, kihúzni: éreztem a fájdalmat, de a fájdalom anynyi édességgel volt vegyítve, hogy annak megszűnése engem kétségbe ejthetett volna.

Nem gondolom, hogy élettörténetem pragmaticájához okvetetlenül szükséges volna a szerelem jelenségeit leírni, mellyek nálam s pedig minden nap növekedőbb mértékben mutatkoztak. Hogy minden hely, hol Stella állott vagy ült, reám nézve különös vonzalommal bírt; hogy minden Mari még az is, a kit. nem ismertem, szépnek és kedvesnek tetszett, mert a név Stellával rokonságban volt; hogy bizonyos neme a belső félelemnek szállott meg mindig, ha valaki Stellával beszélt, mert attul tartottam, hogy ezt nem elegendő tisztelettel fogja tenni; hogy minden női teremtéshez

nagyobb bizalommal viseltetem, ha szőke haja s barna szeme volt, mert Stellának is ilyen haja és szeme volt; s hogy minden parasztleány érdekelt, ki Stella falujából csirkét és tojást hozott a p—ői hetivására: az magától értetik, s az emberek e tekintetben minden éghajlat alatt ugyanazok maradnak. — A komoly férfi, s minden más férfi, a ki nem tudja, mi a szerelem? illy dolgok fölött nevetni vagy gúnyolódni szokott. Nem bánom; csak azt méltóztassék elhinni, hogy valamint a halál minden embert közösen ér, úgy a szerelem is mindnyájunkkal egyenlően-bánik! —

Majdnem mindennap átfutottam H—ra azon reményben, hogy Stellát egyedül járlalom. Egyszer majd csak sikerülni fog, gondoltam magamban, s harmad ízben sikerült is.

Hogy mirül beszélünk? A múlt héti előadásrul, a szép és meleg időről: azután

megakadtunk. Újra kezdtem, s mind az ot világrészt bejártam, hogy valamely érdekes tárgyat fődözzek fel a mulatságra, s ez alkalommal nagybölcsen észrevettem, hogy a reggel már sokkal hűvösebb, mint a dél, s hogy octoberben a nap már sokkal rövidebb mint júniusban volt. Mindketten észrevettük, hogy az egyik szívnek sokkal több izennie valója van a másik szívhez, hogysen azt szavakkal kifejezni tudtuk volna. A szerelem ha fejlődésben van, rendesen némává teszi az embert, s annál csacskább lesz, minél bizonyosabb sorsa fölött. — Sójajim mindig hangosabbak lettek, később Stella sem erőlködött az övéit viszszatartóztatni, s negyed óra múlva az a kimondhatatlan szerencsém volt, hogy elfogadta karomat s bejárta velem a kertnek szebb és árnyasabb helyeit

— Mit? egy grófkisaszszony anynyira elfelejthetné magát, hogy egy proletárius

karján — fi donc: a delnőnek bizonyosan rász nevelése volt.

Már tessék elhinni, méltóságos uraságok, a comtesse igen finom neveléssel bírt, s hogy főrangja iránt miért nem viseltetett nagyobb tekintettel? annak úgy hiszem, nem volt más oka, mint az a bizonyos vakság, melly neki szintúgy nem engedte mint nekem, akkori helyzetünk fölött komolyan gondolkozni!

Meg vannak-e méltóságok e méntséggel elégedve?

XXXIV.

Voltak perczek, hol helyzetemről komolyan gondolkoztam; csak az a baj volt, hogy nem sok okosat sütöttem ki. Anynyi bizonyosnak tetszett, hogy nagy balgaság, egy főrangú hölgybe szerelmesnek lenni olly embernek, ki a góthai kalendáriomban apja neve mellett a magáét nem találja.

A mi leginkább aggasztott, az közelgő elutazásom volt. Még csak két hétig tartott a világ, s azt gondoltam, hogy lehetetlen lesz Stellátiul megválnom. Pedig mennyit bír az ember kiállani, mit a szenvedély első hevében elviselhetlennek tart.

S úgyis volt! Egyikünk sem tépte ki bujában szívét, hanem engedett a körülményeknek s jámbor megadással tűrte, mit a sors reája mért. Az enyim akkor szokott többnyire szerencsekerekem küllőibe nyúlni, ha jó dolgom kezdett lenni, s bizonyosan

csak azért csatolt olly sok mellékbajt a főbajhoz, hogy ennek nagyszerűségét maszkírozza.

E szeretetreméltó sors veté utamba a helybeli orvost, Y. urat is. E jó úr sokkal több bajt szerzett nekem, hogysen róla méltó hálából kissé körülményesebben meg ne emlékezzem.

A ki az emberi boldogságot elfogulatlanul tudja méltányolni, meg fogja engedni, hogy az úgynevezett ‚tányérnyalók‘ igen nagy részét élvezik azon boldogságnak, mellyet mások fáradhatlanul hajhásznak, s ritkán érnek el. A ki részint szerencsés természeti hajlamánál fogva, részint többszöri gyakorlat által anynyira vitte, hogy mindenütt jóízűen eszik, a hol terített asztalt talál, s étvágyát komor és kaján emberek el nem rontják, árral bizvást állíthatni, hogy a bölcsnek valódi egykedvűségéből, melly az élet minden phásisába bele találja magát, neki a legnagyobb rész jutott.

— Y. úr cseppel sem volt más ember, mint a híres világbölcs Aristipp ő nagysága, ki a könnyű életmódhoz igen jól értett, s kinek derült kedélye a siracuszi Dionysiusnak sok unalmas óráit eltréfálta. De a királyi asztalnál ő is csak azon emberek fajához tartozott, melly nem ismer szebb muzsikát, mint a pecsenyeforgatóét, s az élet valódi titkát, más konyháján jól lakni, a — patkányoktul tanulja. Az asztal mindenütt terítve volt, a hová bekopogtatott, s boetiai természeténél fogva derekasan bekapott, ha nem kínálták is. Gyakran volt hivatalos; minek okát annak tulajdoníthatni, hogy mesterségét jobban értette, mint a többi. Kiváltképen a hölgyekkel igen ildomosán tudott bánni. Ha például valami tésztás ételt tálaltak fel, a legkomolyabb képpel állítá, miszerint azt bizonyosan a házi aszszony készítő, miután teljes lehetlenség, hogy illy ‚delicieuse‘ süteményt a világ valamenynyi szakácsnéja készíteni

tudjon. A hölgyek e hízélgésért — mert mellyik aszszony nem szereti, ha hízelegnek neki? igen háladatosak voltak s a doctor urat többször meginvitálták, ha főijeik nem igen szívesen látták is ötét. — E mellett bizonyos társalgási talentommal bírt. Ő volt az első, ki minden ötletet megcsudált és megnevetett, ha még olly ostoba volt is, s iparkodott azt a szerző illő magasztalásával, kivált ha ez valami nagyságos vagy méltóságos egyéniség volt, mindenütt terjeszteni. — Ha a satiricusnak olly ember kellett, kit elméssége ezélpontjául akart használni, nem volt szükség az illy ficzkót sokáig keresni. A doctor úr azonnal szolgatjára állott, s különbség nélkül mindent elszenvedett, azt állítván, hogy jó barátok közt ,el kell érteni a tréfát.’ — Kinek bátorsága van ezen urat követni, azt bizonyossá tehetem, hogy szerencsésen keresztül úszik a világon. —

Igen sokszor megfordult ő kegyelme a kastélyban is, ámbár ott orvosi segélyét

csak a pióczarakásnál s köppölyözésnél vet-
ték igénybe. Egyszer a directorné kutyája
lecsúszott a pamlagrul s kificzamította lábát;
a doctor addig gyógyította, míg a ‚kedves
állat’ kiadta páráját. Másnap a következő
gúnyvers keringett az ottani körökben:

Der ‚P i n t s c h’ hat seinen Fuss verrenkt,
Der ‚Arzt‘ hat ihn curirt:
Der Fuss ist wieder berg’stellt wor’n,
Das Pintscherl ist crepirt! — —

October közepe felé a kastélyban nagy-
szerű táncmulatság volt, mellyre az uraság
az egész környéket meghívta. A mcghivott
vendégekhez Y. doctor úr is tartozott. Nem
tudom ki súgta meg, hogy a tisztelt úr illy
alkalomra mindig térdigérő bőrzsebekkel
bélelt nadrágot és frakkot szokott föl húzni,
hová a különféle ennivalókat, a hogy’ keze
ügyébe estek, válogatás nélkül elrakta.
Vigyáztam reá s nem sokára észrevettem,
hogy emberem majdnem minden táncz kez-
detével a mellékterembe sompolygott, hol

a sült és tészta ételek közt rómitő pusztítást vitt véghez, azon kívül pedig zsebjeit úgy teli tömte mindenféle csemegével, hogy szünóra után különben sem szikár teste óriási dimensióvá fajult. — Nem kellett több, mint azt, a mit láttam, Stella grófnővel közölni, ki azonnal föltette magában, hogy a doctor urat megtréfálni fogja.

Azon pillanatra várt, midőn a jámbor úr újra megrakottan a tánczterembe visszament. Ekkor feléje közelített — s fölszólította őt egy keringőre. A doctor zavarba jött s avval mentette magát, hogy nem tud tánczolni. De a comtesse nem tágított, s komolyan figyelmeztette a vonakodót, hogy nem illik egy delnő kívánságát visszautasítani. A doctor tüszszögött s a sebes 'tactus' ellen tett kifogást; de a grófnő már karon ragadta őtet s olly gyorsan forgatta körül a teremben, hogy a zsebében lappangott pulykaczombok, sonkaszeletek, pampuskák, narancsok s czukros csemegék szétmorzsolva

s öszszemöcskölve hullottak a viaszos padlóra s két bezúzott champagnei butellia, melly hasonlóképen a feneketlennek látszó bürzsákokban lappangott, a doctor úr bugyogóját úgy beáztatta, mintha csak ereszt alá tartotta volna azt záporosóban.

Képzeltetni a homeruszi kacszajt, melly e sikerült pajkosságot követé.

A doctor elfelejtvén életszabályát, boldondjává szegődni minden embernek, kinek terített asztala van, mérges szemeket vetett Stellára, s a tereméből nem anynyira megszégyenülten, mint boszankodva a jó falatok veszendőbe menésén, távozott.

Igenis hamar megboszulta magát e tréféért. A deák közmondás: „parva saepe scintilla magnum excitavit incendiun” rövid idő múlva teljesült.

Mintegy harmad napra e viszontagságos multság után átmentem R—ba, s Stellával az útnak közepén találkoztam. Igen szép őszi nap volt, mellyet mindketten,

mintha csak öszszebeszélünk volna, sétálásra használtunk. A kegyes olvasó el fogja hinni, hogy e találkozás csak véletlen volt, valamint azt is, hogy azt semmi másnak, mint szerencsémnek köszönhettem. Anynyira is el voltam a pillanat élvétül ragadtatva s ragadtam magammal a comtesse-t is, hogy a mellettünk elmenő doctort csak akkor vettük észre, midőn ez megfordult, s színlett alázatossággal kalapját szellőztetvén, „mulatságos jó reggelt” kívánt.

Mitül Stella tartott, hogy a doctor elég gyöngédtelen lesz, találkozásunkat másnak mint a véletlennek tulajdonítani, megtörtént. A doctor két helyütt csevegett.

Még azon nap este X. grófiul levelet kaptam, mellyben a gróf, tudtára esvén, hogy búcsúlátogatásomat akartam nála tenni (pedig dehogy akartam), ennek ismétlésétül engem kegyesen fölmenteni méltóztatott, s szerencsés utat kívánván, azon reményét fejezte ki, hogy szorgalmas tanulás

által iparkodni fogok kegyes pártfogónóm (ez a szó háromszor volt aláhúzva) vára-
kozásának megfelelni, s az emberi társa-
ságnak ‚szerény körömben’ hasznos tag-
jává lenni. —

Másnap reggel a grófnő hivatott. Fo-
gadása komoly, tartása főrangú hölgyé volt.
Ő kérdezett, én feleltem; a tagadás mitsem
használt volna, miután ő méltósága igen
körülményesen látszott mindenről értesülve
lenni. A leczke, a mi e vallatás után kö-
vetkezett, jóformán hosszú volt.

— Mit akar ön? mondá a grófnő: ro-
mánt játszani, s önnek és másnak fejét
elszédíteni?

Megtudtam, hogy Stella nem nekem
való; hogy az emberek, kik száz meg ezer
törvényt csináltak, azt is alkották, melly-
bül a ‚balházasságok’ származnak; hogy
ennek méltányosságát nem kell nyomozni,
miután a törvény fön áll, tehát azt tisztelni
kell; hogy, bár a természet az embereket

egyenlőkké teremtette, azért mégis nagy különbség van köztük, mert a körülmények és viszonyok határozzák meg egyedül valaminek nemes vagy ferde voltát; hogy nem lehet a folyam ellen úszni, s ennél fogva, ha valamit erőltetni nem lehet, az ildomos ember megadja magát; s végre hogy semmivé lenne a világ, ha a különféle osztály s az emberek közti fesz és elkülönítés megszűnnék!

A vége az lett, hogy nyolcz nappal előbb, mint határozva volt, kellett P—örül elutaznom. Keresztanyám úgy akarta s nekem engedelmeskedni kellett. Csak most éreztem először, milly keserves — valakitül függni!

Elutazásom előestéjén Stellának levelet írtam s annak átadásával Krisztinát bíztam meg, kit a nyájas olvasó az esteli litániákból ismer. Kissé merész dolog volt, egy fiatal leánytul, kinek „a szépet tettem” azt várni, hogy egy szerelmes levelet, mely

nem neki szól, kegyeltebb vetélytársnőjének átadjon. A következmények meg is boszulták magokat e meggondolatlan lépésért!

A levél tartalma következő volt:

„Nagysád érdeemesnek tartott engem figyelmére, s ezen kegyét sohasem fogom elfelejtani. Imádni akarom önt, mint egy szentet, követni önt a világ végéig, ha ez szerencséjét eszközli, de egy tapodtat sem fogok helyemből mozdulni, ha ezen lépés önt veszedelembe ejtené. Nem lehet önt többé látnom; mert én is ember vagyok, gyöngye és gyarló: ha még olly nagy áldozatba kerül is a győzelem, mellyet az észnek a szív fölött kivívnia kell, attul visszajednie nem szabad. A sors és az emberek ellenem esküdtek, s nekem hátrálni kell. Tudja meg tehát nagysád e válságos pillanatban, hogy nincs e széles világon, kit önnél többre becsülök, s hogy életszerencsém azon angyallal, kit tőlem elszakasztottak, hasonlóan

elköltözött. Tartson emlékezetében egy boldogtalant, kinek egész bűne abban állott, hogy a pillanat hevétől elragadtatva, egy szerencsének hitt, melly — hiú álomnak bizonyult. — S ha az nem lenne, s az örvényt darab ideig viruló rózsák fődözték volna? A mámor csakhamar elmúlnék, a gyöngéd érzéseket furdaló bánat váltaná fel, s ön örökre elvesztett fényes kilátásai fölött, elégedetlen azon állással, mellyre önt lealacsonyítottam, kárhoztatni fogná csábitóját, kinek mint férfinak elég erősnek és becsületesnek kellett volna lennie, önt azon életkörben meghagyni, mellyben ön egyedüli boldogságát s nyugalját találja. — S azért, ha életembe kerülne is, el kell ezen örült szenvedélyt fojtani; de a míg élek, ön iránti tisztelem mindinkább növekedni fog s megnyugtatósul azon meggyőződést viszem magammal, hogy nem mi, hanem a kaján emberek választottak el bennünket egymástól. Isten önnel!’ —

Már azt csak meg kell minden méltányos embernek vallani, hogy koromhoz s helyzetemhez képest ennél józanabb levelet nem írhattam. Volt ugyan még elég phrásis benne, de ki nem fogja azokat kimenteni, a ki huszadik évének küszöbén valaha szerelmes levelet írkaít?

Midőn másnap délután a kocsiba léptem Krisztina egy parfümírozott levélkét nyomott kezembe.

— Stella comtesse-tül! suttogott, s örömben nem vettem észre a pajkos mosolyt, melly a levélhordónő ajkai körül játszott. Csak a számtartó figyelmeztetett reá, midőn a kastély kapuján kihajtottunk, megjegyzevén, miszerint igen mulatságos dolgok állhatnak a levélben, mellyek az említett mosolyt előidézték.

Reszkető hévvel bontottam tol a levelet s ezt olvastam:

,Önök sorai nekem nagy mulatságot szereztek. Látni, hogy el nem felejtette

még szerelmes szerepét, s nem haszon nélkül olvasta Clauren és Van der Welden regényeit. Ha tanulmányainál is hasonló sikerrel fog előhaladni, nem kétlem, hogy az első helyet fogja kivívni deáktársai közt. Gyakorolja ön magát tovább is e költői stílusban; csak arra kérem, hogy szerelmes kifakadásait ezentúl ne hozzám, hanem — szobaleányomhoz intézze, hol azok jobban lesznek a maga helyén, s bizonyosan nagyobb elismerést fognak találni. Stella.'

Minék írjam le, hogy' estem e pár sornak olvasása után szerelmem menyországból egyszerre a puszta földre? Ha nem szégyeneltem volna magamat a számtartó előtt, aligha hangos sírásra nem fakadok. Sok idő kellett, míg nyugodtabb lettem; később azon különféle okokat kutattam, melyek Stellát illy megfoghatatlan bánásmódra indíthatták; de a legszorgalmasabb nyomozás után sem jutottam más eredményre,

mint azon gyanúra, hátha megsértve érezte magát azon gyöngédtelen mód által, mellyel a levelet kezéhez szolgáltattam? De mikép eszközölhettem volna ezt más úton, midőn valamenynyi zárva volt előttem s én egyáltalában szükségesnek tartottam, hogy a eomtessenek levelet írjak?

Arra, hogy a levelet más is írhatta, mint Stella, nem gondoltam. Pedig úgy volt! Két *mistificatio* volt az egész, mellyben a doctornak nagy része volt, s mellynek elbeszéléseiül a kegyes olvasó engemet fölmenteni fog. — A ki a sorok közt olvasni tud, ki fogja találni, miért kellett nekem e *mistificatio* áldozatául esnem?

XXXV.

A számtartó észrevevén desperatus kedvet, mit nem is tartottam szükségesnek eltitkolni, vigasztalni kezdett. Szép volt tőle; mert nem csak hogy rettenetesen hebegett, tehát nagy fáradtságába került, hanem pipája legalább is húszszor kialudt, pedig szenvedélyes dohányzó volt.

Hiában beszélt. Olly lelki állapotban voltam, hogy azonnal vissza akartam térni; bár nem tudom mit használt volna a sebet még mélyebben verni, s sajnálat helyett gúnyt gerjeszteni? Még azon gondolatot is tápláltam, szükséges-e egyáltalában, hogy éljek? s csak midőn megfontoltam, hogy sok ember, a ki engemet ismer, s ezek közt Stella is, azt fogja mondani: „nem nagy kár érte” riadtam vissza e merész tettül, melyet tán amúgy sem bírtam volna véghezvinni.

De mit vétettem, hogy a sors ily mostohán bánik velem? dümmögtem magamban, s rendkívül sajnáltam magamat, ha meg gondoltam, hogy Stellának szívtelen gúnyát olly mértékben. mint a fehér papirosrul előmbe feketéllett, csakugyan meg nem érdemlettem. Azon pontokra nézve, melyekben ártatlanok vagyunk vagy legalább azoknak hiszszük magunkat lenni, a kisértet idejében legnagyobb tekintettel szoktunk viseltetni. Ki is ne szeretne tulajdon szemében martir lenni?!

Másnap délben Szigligetibe értünk, hol a számtartónak egy jó ismerősénél megszálltunk. A szép nap, melly a gyönyörű vidéknek báját még inkább emelte, a kedves házi aszszony s még kedvesebb szöke leánya csakhamar elfelejtetek velem a tegnapi napnak keserűségét.

Nagy a világ, búmnak is lesz helye benne; bolond a ki bátorságát elveszti! e gondolatok jártak fejemben, midőn délután

a Balaton partján sétáltunk s a szőke kis leány karomba csimpaszkodott, s nagy kék szemeit rám mereszté s kérdezett: „nem szép-e a világ, s nem érdemes-e, hogy abban egy darabig éljünk?”

A szőke angyalnak igazsága volt. Még nem voltam teljesen húsz éves, s e korban a szerencsét nem mi keressük fel, hanem ez szokott bennünket felkeresni. A szívnek sebei nem olly mélyek, hogy azokat meggyógyítani ne lehetne; nem fészkei be magát abba egy gondolat se, melly olly hatalmasan működnek a lélek képzeletére, hogy lehetetlen volna azt az ifjú erőnek elnyomni. S azért éljen a húsz év!

Édes anyámnál csak egy napig tartózkodtam Somogyváron; már akkor előjelei kezdtek mutatkozni nála azon betegségnek, melly két év után halálát okozta. Fájdalmas szívvel váltunk el egymástul, ámbár ő nyugodtabbnak látszott, mert sorsomat

biztosítva hitte. Szegény anyám: a jótékony halál nem engedett téged többé keserű csalódásra ébredni!

Siófokon a számtartó hirtelen megbetegedvén, utamat Fehérvárig egyedül folytattam, honnan az öreg Pittel ,Omnibusz'-án, már akkor is léteztek illyféle emberhordó gépek, csakhogy más nevük volt, Budára döcögtettem magamat. Későbben jut ugyan az ember illy járművel valahová, de elvégre mégis megérkezik; egyáltalában jó volna, ha életmódunkat illy omnibuszszerűleg rendeznék el a helyett, hogy vasúti gyorsasággal repülünk tovább!

Még igen korán volt, midőn elindultunk. A kocsiban teljes sötétség s mély csendesség uralkodott, kivéve ha egyik vagy másik tüszszentett s az egész ,chorus' ezt egészségére kívánta. Utóbb elevenebb kezdett a kis, de ,válogatott' társaság lenni, s egy friss női hang megszólalt melletttem:

— Nézd csak mama, milly szépen világít a hold, s milly kedvesen mosolyog le a szerelmesekre!

— Nem hallgatsz te fertelmes leány — hangzott a kólya mélyéből — ki fog korán reggel ilyesmire gondolni? Add ide inkább azt a kis szalmás butelliát.

Jaj, édes anyám, kiittad már azt, mielőtt a kocsiba léptünk.

— Tehát add ide a másikat, s ne beszélj többé olly ostobaságokat; dümmögött a mama s az átnyújtott szomakbul hoszszú kortyot tett. Az Isten a holdat nem teremtette a szerelmeskedésre — folytatá oktatólag — hanem arra — add ide még egyszer azt a palaczkot hogy komolyan gondolkozzunk határtalan jósága fölött . . . oh édes Istenem, pedig milly sokszor cselekszem én ezt napjában . . .

— A kakas csípje meg a nyelvét; kezdé egy mély hang hátam mögött: jobb lenne, ha a vén szatyor e haszontalan

fecsegés helyett felebarátjárul is megemlékeznek s ne csak magának hanem másnak is juttatna valamit a palaczkbul.

E szavakra, mellyek elég hangosan voltak mondva, hogy azokat az illető megértse, heves szóvita támadt. A sértett fél az aszszonyi ékesszólás minden kitelhető trópusaival kezdett ellenére bombázni. A férfi capitulálni akart, de a lövöldözés folytatást tartott, mígnem egy harmadik hang interveniálni kezdett, s azon fenytéssel, hogy a házsártos satrafát kidobja a kocsiból, ha nem hallgat, a békét szerencsésen helyreállította. —

Midőn kiderült, azt a kellemes észrevételt tettem, hogy szomszédném, a ki a holdat anynyira szerette, igen csinos barnaszemű leány volt; ámbár az első megszólítás után meggyőződtem, hogy nem lehet vele egyetlen okos szót is váltani. E hiányt azonban gömbölyű könyökével s lábaival pótolta, mellyek sokkal értelmesebben szóltak,

hogysem a conversatiót ne kívántam volna ez irányban folytatni.

Utóbb ezt is meguntam, s hátradülvén ülésemen alunni kezdtem. Nem sokára szomszédném olly erősen simult hozzám, hogy czombjaink közt egy szál czérna sem férhetett volna meg. „Jól van!” gondoltam magamban, s tovább aludtam. Az én szomszédném mindig tolakodóbb lett. Keze az enyéembe tévedt, s mert jóformán puha volt, ezt is szívesen tűrtem. Lassankint ugyanezen kéz mindig fülebb csúszott. . . egyszerre úgy éreztem, mintha valaki óralánczomat rángatná, mire én önkénytelenül hatalmas ütéssel feleltem, szomszédném elsikoltá magát, mert keze helyett véletlenül álkapczáját találtam s ez alkalommal egyszersmind egy-pár fogát bevertem.

— Tolvaj! kiálték, órámhoz kapván, melly már félig kicsüngött zsebemből, s ha jókor észre nem veszem, idegen birtokba kerül.

Az öreg Pittl leszállt a bakrul, s megtudván mi történt, elkáromkodta magát s szomszédnémat anyjával együtt ki akarta vetni a kocsikul. A fehérszemélyek bögni kezdtek. A mama azt állította, hogy leánya csak tréfált, s ez szinte azt mondta; a többi társaság semlegesen viselte magát, kivéve azon mélyhangú urat, ki rövid idő előtt az öreg szatyorral szóvitába keveredett, s most csak azt sajnálta, hogy kedves magzatjának még orrát is be nem zúztam.

Utóbb tudtam csak meg, hogy az idősbik nő nem is volt anyja a fiatalabbiknak, hanem azon kétes jellemű s bizonytalan korú aszszonyszemélyekhez tartozott, kiket a változó sors majd ide majd amoda hány az életben, s ez alatt idősebbek lesznek ugyan, de nem szeretetreméltóbbak. Azon időben szövetségbe lépett egy jó barátnéjával Pesten, a ki egy féltuczat fiatal leányt kosztban tartván, bizonyos urak multságáru gondoskodni szokott. Társnője e célbul többször

kirándulásokat tett a vidék közelebb és távolabb helyeire, s az intézetet mindenkor új egyénnel szaporította vagy a fogyatkozást pótolta. Most is olly szerencsés volt egy illy nymphára szert tehetni, a ki lényeges talentomán kívül még egyéb hasznos tulajdonságokkal is fölrüházva látszott lenni, mint ezt az órára tett kísérlete mutatta. Persze hogy e merény rosszul ütött ki, miután kisült, hogy a kedves teremtésnek a legművészielenebb módon a világon két előfogát bevertem. Az öreg boszorkány eleget boszorkodott e fölött, mert védencze ezen el nem titkolható hézag által, tekintve jövőendő keresetét, észrevehetőleg elsilányult, azonban egyik sem tartotta tanácsosnak engemet ez iránt igénybe venni. —

Ezen kis intermezzon kívül minden más baj nélkül valahára szerencsésen elérünk Budára, honnan átkocsiztam Pestre a Zrinyi-vendéglőbe, hol az adácsi tisztartót találtam, kivel másnap Egerbe utaztam.

A tisztartó becsületes magyar ember volt; a politicát meg a cigányzenét nagyon szerette, s koros ember létére jó kedvében néha túltett a legvirgonczabb fiatal legényen is.

— Szép ember, az igaz, nem volt, sőt majdnem az ellenkezőt lehetett állítani; ő maga is tudta ezt, mert első találkozásunk alkalmával már így szólított meg egész nyíltsággal:

— Ne tekintsen, öcsém uram, külsőmre; jól tudom, hogy az emberek első látásra nem nagy vonzódást fognak irántam érezni, de ha ön közelebbről fog engem megismerni, tudom, hogy becsületes embernek fog tartani. —

S igaza volt. Közelebbről megismerem őt s olly derék embert találtam, kihez hasonló csak igen kevés van. Persze hogy Lavater csúfot vallott volna, ha ezen férfiú physiognomiájáról következtetést akart volna annak lelkületére vonni. Ámbár nem rász,

ha az ember a különféle arczképeket tanulmányozza; mert csak ez által magyarázhatja meg néha azon kiáltó ellentéteket, mellyek egy szép lárva s a közt létezik, mi e lárva alatt lappang. Mindig eszembe jut b—i suszterem, a ki nem csak csizmákat csinált, hanem azokat, kik nála dolgoztattak, jó ötleteivel is mulattatta. Egyszer nálam volt s míg az új csizmákat próbáltam, mosolyogva jártatta végig szemeit a falon függő nagyúri képeken.

— Mit nevet Tamás mester? kérdeztem őt.

— Hja, uram — válaszolt a suszter — ha tudnék valakit, ki a gondviselésben kételkedik, azt önnek engedelmével ide vezetném, s tudom hogy megtéríteném. Mert ha ezen képeket nézem, azt gondolom, hogy a világ: föl nem állhatna, ha az Isten a legnagyobb munkát magára nem vállalta volna. — —

Másnap este Adácsra értünk. A tisztartóné, egy eleven víg magyar menyecske, kinek egyéb baja nem volt, mint magtalan-sága, igen nyájasan fogadott, s midőn harmadnap Egerbe kocsiztunk, zsebemet tele tömte süteménnyel s férje engedelmével olly jóízű csókot adott útravalóul, hogy még most is kívánkozom utánna.

Egerben egy özvegy kapitánynénál foadott számomra kosztot és szállást a tisztartó. Jó aszszony volt a jámbor, csak ne hagyott volna olly sokat koplalni, a mi egy egészséges fiatal embernek igen érzékenyen esik. Egy goromba veje is volt, már elfelejtettem a nevét, kit úgy látszik, csak azért tartott házánál, hogy durvaságai által étvágyamat elrontsa, a mi csak azért nem sikerült neki, mert csinos felesége a hiányért mindig illő kárpótlást nyújtott. Régi igazság, hogy a fősvény mindent drágábban fizet.

Tanáraink Dinkay és Ivánszky urak voltak. Az első a statisticát tanította, az utóbbi a természetjogot adta elő, vagy inkább akarta volna előadni, ha ezt a hallgató urak pajkossága miatt teheti, melly néha olly tiszteletlenséggé fajult, hogy az öreg úr káromkodva hagyta el sokszor az iskolát s a kalendárium minden szentjeire megesküdött, hogy illy ‚betyárok‘-nak többé nem fog praelegálni. Csak más napig tartott fogadása, s a ‚jux‘ újra kezdődött. Egyszer azonban csak mégis megunta az öreg úr a sok dévajságot s ott hagyott bennünket a kapufélfánál. Utódja valami tisztelendő iiacskási úr lett, kivel körülbelül úgy jártunk, mint a nyughatatlan békák Jupiter gólyájával.

Általában sok víg fiúk voltunk együtt; hamar megismerkedtünk s jó pajtáságban éltünk. Csak a nevemet nem tudták sokáig megtanulni, melly persze a Halasy, Hitlényi, Somoskövy, Földváry nevek mellett kissé

idegenszerűen hangzott, de azért csak olly becsületes magyar szívet rejtett, mint a többié volt.

Nem hiszem, hogy valahol Magyarországon jobb élete lett volna a juristának, mint Egerben. Joggal lehetett e tősgyökeres magyar várost a deákok Eldoradojának mondani. Mi voltunk az urak; a bálokban mi vittük a főszerepet; a hölgyek nagy kitüntetésnek tartották, ha egy juristával tánczolhattak, s e szerencséért — halhatlan, de igaz — még a katonatiszteknek is kosarat adtak.

A vidéken nem volt multság, mellyre a jurista urakat meg ne hítták volna. A fekete frakk és pantalon egy hétig sem lóghatott békével az almáriomban; az év múltával öt garast sem adott érte a zsidó, úgy elkopott a sok kefélés és porozás által.

A legvendégszeretőbb uraságok egyike volt az öreg Mocsáry kamarás Andornakon

Eger mellett. Majdnem minden héten volt nála mulatság, mellyen a város és a vidéknek színe szokott megjelenni, e közt természetesen a ‚kikerülhetetlen’ jogászok csapatja is. Az öreg úr igen szeretett víg arczokat látni maga körül; különben pedig igen sokat tartott az ‚etiquette’-re, s nem jó szemmel nézte, ha vendégei közül néha egyik vagy másik ez ellen véteni talált. Igen jól emlékezem, milly zavarba jött egyszer, midőn két generálisné volt nála, s nem tudta, mellyiket vezesse ebédkor az étterembe? Nekem jutott az a kényes szerep, valahogy megtudni, minő születésű a két delnő? s midőn aztán illő nyomozás után megsúgtam neki, hogy az egyik született bárónő, a másik pedig egy becsületes bécsi szabómesternek leánya: olly megelegetett képpel nyújtotta karját a bárónőnek, mint ha a legfontosabb diplomaticai kérdést sikerült volna neki megoldani.

Jobbágysai iránt igen jó és kegyes földesúr volt, a mit az akkori időkben minden esetre érdemül kellett neki tulajdonítani. Névnepján úgy tisztelte meg őt a falu bírája, hogy a maga s a jobbágyság“ nevében azt óhajtotta: bár a méltóságos úr olyan volna mint a csizma, melyet többször lehetne megfejelni, hogy örökké tartson!

Egy szép tavaszi nap ismét hivatalos voltam néhány társammal Andornakra. Midőn a kastélyba érkeztünk, azt mondták, hogy az uraságok a kertben vannak. Lementünk tehát azokat fölkeresni. Az igen csinos angolkertnek közepén fekvő tóhoz érve, ezen már több csónakot láttunk vendégekkel megrakottan s vígan hasítván keresztül a tiszta vizet, mellynek bodor habjain a napnak arany sugarai hintálták magokat. Mi is megoldottunk a parthoz kötött csónakok közül egyet, s beleszólván iparkodtunk egy előtünk evező csupa hölgyekből álló társaságot

utolérni, avval fenyegetvén őket, hogy megfűrösztjük őket. A hölgyek félelmet színlelvén, kettőztetett erővel eveztek a part felé. Mi nyomban követtük őket tréfa és nevetés közt; egyszerre öszsze-
 ütköznek csónakaink s az egyik hölgy éles sikoltással a vízbe bukkán. Szerencsére megragadtam ruhájánál s csónakunkba emelvén őtet a szárazra menekültem vele. Az ijedtségen kívül egyéb baja nem lett; de a további csónakozással felhagytunk.

Az önkénytelenül megfürdött hölgyet — Vilt Ninának hitták; egy egri sóstisztnek leánya — az én kedves, elfelejtethetlen feleségem volt! —

S most engedjék meg a nyájas olvasók, hogy első húszévi eseményeimet befejezván, tőlük rövid időre búcsút vegyek. Addig is, ha igénytelen soraimban valami jót találtak, szemeljék ki s fordítsák azt

hasznukra. A roszzat sem hallgattam el.
Tán lesznek, kik azt mint a mérgea füvet
megismerni, s attul vagy őrizkedni fog-
nak, vagy gyógyszeret készíteni belőle szá-
mukra.

A viszontlátásig!